

Elina Mäkelä

TERVEYSPALVELUT JA MONIALAI- NEN YHTEISTYÖ TYÖTTÖMÄN TU- KENA KYMENLAAKSOSSA

Opinnäytetyö
Sosiaali- ja terveysala (YAMK)

2019

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä	Tutkinto	Aika
Elina Mäkelä	Sosionomi (YAMK)	Marraskuu 2019
Opinnäytetyön nimi		
Terveyspalvelut ja monialainen yhteistyö työttömän tukena Kymenlaaksossa		46 sivua 65 liitesivua
Toimeksiantaja		
Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä		
Ohjaaja		
Lehtori Marko Raitanen		
Tiivistelmä		
<p>Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa julkisista työttömien terveys- ja kuntoutuspalveluista, monialaisen yhteistyön mahdollisuuksista sekä sosiaalietuuksista Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän (Kymsoten) käyttöön. Tuotoksena syntyivät opas ja PowerPoint-esitys ”Terveystalvelut ja monialainen yhteistyö työttömän tukena”. Ne on tarkoitettu työvälineiksi kaikille sosiaali- ja terveystalan ammattilaisille, jotka kohtaavat työttömiä henkilöitä työssään. Materiaalia voidaan käyttää asiakastyön, koulutuksen ja perehdytyksen tukena. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa terveystalvelujen osallisuutta monialaisessa, yli sektorirajat ylittävässä yhteistyössä muiden työttömien palveluja tuottavien toimijoiden kesken. Tiedon ja yhteistyön lisääntymisen myötä voidaan edistää asiakaslähtöisyyttä, vaikuttavuutta ja kokonaisvaltaisuutta palvelussa, joka parantaa kunta-laisten terveyttä, hyvinvointia ja yhteiskunnallista osallisuutta.</p>		
<p>Materiaali tuotettiin yhteistyössä Kymsoten työelämäpalvelujen ja terveystalvelujen, Kelan sekä TE-toimiston kanssa. Tiedonhankintamenetelminä käytettiin konsultointia, asiantuntijoiden kanssa keskustelua yksilöllisesti ja ryhmissä sekä ammatillisiin lähteisiin tutustumista. Kehittämistyössä hyödynnettiin spiraalimallia, jonka vaiheita ovat suunnittelu, toteutus, havainnointi ja reflektointi. Yhteistyökumppaneiden näkemysten kautta työ palautettiin mallin mukaisesti uudelleen toteutukseen, kunnes tuotos oli valmis otettavaksi käyttöön. Materiaalin ylläpitäminen sovittiin Monialaisen työelämäpalvelun työkykytiimin vastuulle.</p>		
<p>Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa käsitellään työttömyyden vaikutuksia ihmisten terveyteen ja yhteiskuntaan, työikäisten kuntoutusjärjestelmää ja eri toimijoiden rooleja työttömien työkyvyn arvioinnissa ja kuntoutuksessa. Toiminnallista osiota kuvataan vaiheittain materiaalin suunnittelusta sen julkaisuun ja jakeluun.</p>		
<p>Tuotettu materiaali toimii työvälineenä, jolla voidaan edistää tietoisuutta työttömien palvelutarpeista ja monialaisesta yhteistyöstä. Vastaanotto on ollut positiivinen Kymsoten terveystalveluissa ja Monialaisessa työelämäpalvelussa. Materiaalin aktiiviseksi hyödyntämiseksi toteutetaan esittelytilaisuuksia henkilöstölle. Opinnäytetyön vaikutukset kohdistuvat kunta-laisten terveyteen ja osallisuuteen. Parhaimmillaan ne heijastuvat myönteisesti koko yhteiskunnan hyvinvointiin.</p>		
Asiasanat		
työttömät, työkyky, terveystalvelut, kuntoutus		

Author	Degree	Time
Elina Mäkelä	Master of Social Services	November 2019
Thesis title Health services and multisectoral cooperation supporting unemployed people in Kymenlaakso		46 pages 65 pages of appendices
Commissioned by Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä		
Supervisor Senior Lecturer Marko Raitanen		
<p>Abstract</p> <p>The objective of the functional Master's thesis was to produce information about the public health and rehabilitation services of unemployed people, the possibilities of multisectoral cooperation and social benefits for the usage of Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä (Kymsote). As an output, a guide and PowerPoint -slide show "Terveystalvelut ja monialainen yhteistyö työttömän tukena" were launched. The material is directed at professionals working at social and health services and it can be utilized as a tool in customer service, orientation and education. The aim was to promote the involvement of health services in multisectoral cooperation with other service providers of unemployed people. Increased knowledge and cooperation lead to better customer orientation, impressiveness and comprehensiveness in the service. Improvements on the citizens' health, well-being and social complicity are also desired outcomes.</p> <p>The material was produced together with Kymsote's working life and health services, Kela and TE-toimisto. Data collection methods were consulting, individual and group discussions with specialists and examining professional sources. The development was based on the theoretical spiral model, the phases of which are planning, implementation, observation and reflection. Feedback of the associates brought the material back to reimplementation until it was ready for launching. Monialainen työelämäpalvelu is in charge of the administration of the material.</p> <p>The effects of unemployment in people's health and society, rehabilitation system of working-age population and the roles of various operators in rehabilitation and working ability evaluation are themes handled in the theoretical section. The second part describes the process from planning the material till its publication and distribution. The material can be used as a tool to promote multisectoral cooperation and unemployed customers' services. The material has been received favourably by the cooperators. In order to utilize it actively, presentations to the staff will be carried out. Beneficiaries of the thesis are citizens and the whole society.</p>		
<p>Keywords</p> <p>unemployed, ability to work, health services, rehabilitation</p>		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TAUSTAA.....	7
2.1	Tilaaaja ja yhteistyökumppanit.....	9
2.2	Tavoitteet ja merkitys.....	10
2.3	Toiminnallinen opinnäytetyö	11
2.4	Käsitteet.....	12
2.5	Tutkimukset ja kehittämistyöt aihealueesta	16
3	TYÖTTÖMYYDEN VAIKUTUKSET JULKISEEN TALOUTEEN	19
4	TYÖIKÄISTEN KUNTOUTUSJÄRJESTELMÄ	21
4.1	Toimijoiden roolit työttömien työkyvyn arvioinnissa ja kuntoutuksessa.....	23
4.1.1	TE-toimisto.....	24
4.1.2	Kela.....	25
4.1.3	Terveystuho ja sosiaaliuho.....	26
4.1.4	Muut kuntoutustoimijat	28
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	29
5.1	Opas.....	31
5.2	PowerPoint-esitys	34
6	ARVIOINTI.....	35
7	POHDINTAA.....	39
	LÄHTEET.....	42

LIITTEET

Liite 1. Terveyspalvelut ja monialainen yhteistyö työttömän tukena -opas

Liite 2. Terveyspalvelut ja monialainen yhteistyö työttömän tukena -Power-Point-esitys

Liite 3. Yhteistyökumppaneiden palaute oppaasta ajalta 3.9.–11.9.2019

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa työttömien henkilöiden terveys- ja kuntoutuspalvelutarpeista, niiden arvioinnista ja sosiaalietuuksista Kymenlaakson sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä Kymsotelle. Lisäksi tavoiteltiin sosiaali- ja terveysalan toimijoiden monialaisen yhteistyön vahvistamista työttömien henkilöiden työllistymisen edistämiseksi ja heidän työ- ja toimintakykynsä sopivien palvelujen ja etuuksien piiriin ohjaamiseksi. Opinnäytetyön myötä luotiin tietopaketti työttömän henkilön terveys- ja kuntoutuspalveluista, työ- ja toimintakyvyn sekä kuntoutustarpeen arvioinnista ja sosiaalietuuksista Kymsoten käyttöön. Materiaali soveltuu työväliseksi asiakastyössä sekä henkilöstön koulutuksessa ja perehdyttämisessä terveydenhuollon ja työelämäpalvelujen toiminnoissa. Opinnäytetyö tuotettiin Kymsoten työelämäpalveluille yhteistyössä Kymsoten terveyspalvelujen, Kelan ja Kaakkois-Suomen TE-toimiston kanssa.

Kymsoten työelämäpalvelut ja Kaakkois-Suomen TE-toimisto ohjaavat työttömiä henkilöitä terveystarkastuksiin ja työkyvyn arviointeihin terveysasemille. Työllistymistä ja kuntoutumista edistäviä palveluja sekä etuuksia saadakseen työttömät tarvitsevat usein lääkärin lähetteen tai lausunnon. Asiakaspalvelun vaikuttavuuden lisäämiseksi ja monialaisen yhteistyön edistämiseksi työelämäpalveluilla nähtiin tarve lisätä perusterveydenhuoltoon tietoa työttömyyden erityisluonteesta terveyden edistämisen kannalta, keskeisistä työttömien tarvitsemista terveys- ja kuntoutuspalveluista sekä sosiaaliturvasta.

Työttömien terveys on heikompi kuin työssä käyvien. Työttömyyden pitkittyessä terveydellisten ongelmien riskit lisääntyvät, jolloin tarve terveyttä ja työkykyä edistäviin ja palauttaviin palveluihin kasvaa. Tunnistamatta jääneet sairaudet ja kuntoutustarve lisäävät riskiä syrjäytyä työmarkkinoilta. (Huovinen & Naumanen 2013, 1.)

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut kunnille ohjeen työttömien terveydenhuollon järjestämisestä. Terveyspalveluiden tulee tukea toiminta- ja työkykyä, ehkäistä sairauksia ja edistää mielenterveyttä ja elämänhallintaa. Työttömyyden eri vaiheissa toiminta- ja työkykyä arvioidaan perusterveydenhuollossa ja tarvittaessa erikoissairaanhoidossa. Syrjäytymisriskissä olevat työttömät tulee

tunnistaa ja ohjata tarvittaviin terveys- ja kuntoutuspalveluihin. (Huovinen & Naumanen 2013, 1.)

1,9 miljoonalla suomalaisella työikäisellä on jokin sairaus tai vamma. Noin 600 000 heistä kokee, että se vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa työllistyä tai jatkaa nykyisessä työssä. Riski jäädä työttömäksi on suurentunut. (Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) 2016–2018 2019.) Antti Rinteen hallitusohjelman perusta on työllisyyden paranemisessa – tavoitteena on 75 %:n työllisyysaste, kun se ennen hallituskauden alkua oli 72,4 % (Luottamuksen ja tasa-arvoisten työmarkkinoiden Suomi s.a.). Rinteen hallitusta edeltäneen Sipilän hallituksen OTE-kärkihanke (Osatyökykyisille tie työelämään) tähtäsi osatyökykyisten työpolkujen edistämiseen kohti työtä, koulutusta, kuntoutusta tai työllistymistä edistäviä palveluja (Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) 2016–2018 2019). Vuonna 2015 julkaistussa hankkeeseen liittyvässä tutkimuksessa todettiin, että osatyökykyisten työelämäosallisuuden edistämiseksi ammattilaisten osaamiseen ja organisaatioiden rajat ylittävään yhteistyöhön on tärkeitä panostaa (Nevala ym. 2015, 2).

Suomalainen työelämä on muutoksessa. Työmarkkinoihin kohdistuvat globaalin talouden nopeat ja ennalta arvaamattomat vaihtelut. Väestö ikääntyy samalla kun työikäisten määrä vähenee, jolloin kokonaistyövoimasta ikääntyneiden työntekijöiden osuus kasvaa. Työstä syrjäytymisen riskejä ovat ikä, puutteet osaamisessa ja koulutuksessa, sekä heikko terveys. Työikäisten kuntoutuksen merkitys korostuu ja kuntoutuksen kohde laajenee sairauden tai vamman aiheuttamasta toiminta- ja työkyvyn menetyksestä ja sairauksien hoidosta kokonaisvaltaisemmaksi alueeksi, jossa uhkina nähdään myös arkielämässä selviytymisen vaikeudet, hyvinvoinnin ongelmat ja muiden elämänprojektien keskeytyminen. Kuntoutuspalveluita tulee tuottaa kiinteästi monialaisissa verkostoissa, joiden toimijoita ovat muun muassa kuntoutus, työpaikat, terveydenhuolto, aikuiskoulutus ja toimeentuloturva. (Ylisassi ym. 2016, 153–158.)

Rinteen hallitus aikoo käynnistää sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistuksen valmistelun. Uudistuksen tavoitteina on *kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut kai-*

kille suomalaisille, parantaa palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua. Toiminnan painopiste on perustason palveluissa ja ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Palveluja tuotetaan tarpeenmukaisesti, oikea-aikaisesti ja yhteen sovitetusti sujuvissa hoitoketjuissa. (Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta 2019, 151–152.) Tämä opinnäytetyö tukee sosiaali- ja terveystalouden integraatiota, edistää monialaista yhteistyötä sekä lisää palvelun vaikuttavuutta, saatavuutta, saavutettavuutta, yhdenvertaisuutta ja laadukkuutta asiakkaalle. Palvelujen tehostuessa niiden kustannusvaikutukset vähenevät. Asiakkaan ja hänen lähipiirinsä elämänlaatu paranee. Yhteiskunnalle työttömyydestä aiheutuvat kulut vähenevät, talous koventuu työllisyyden kasvaessa ja ihmisten hyvinvointi lisääntyy.

2 TAUSTAA

Suomalaisten elinajan pidentyminen ja väestön ikääntyminen ovat luoneet tarpeen työurien pidentämiselle ja työllisyysasteen nostamiselle. Eurooppa 2020 -strategia edellyttää, että vuoteen 2020 mennessä 78 % työikäisistä (20–64-vuotiaista) suomalaisista on työssä. 2000-luvulla työurat ovat pidentyneet erityisesti niiden loppupäästä ja työllisyysaste on noussut. Hyvästä kehityksestä huolimatta väestön työurissa on haasteita. Työttömyys ja korkea työkyvyttömyysriski varjostavat perusasteen koulutuksen varaan jääviä ja työkyvyltään heikentyneitä ihmisiä. (Saikku & Hannikainen 2019, 144.)

Työllä on ihmisille monia merkityksiä. Se tarjoaa taloudellisen toimeentulon, rytmin elämään, sosiaalisen yhteisön sekä mahdollisuuden hyödyntää omaa osaamista, kokea onnistumista ja tuntea itsensä tarpeelliseksi. Työttömäksi jääminen on psyykkisesti kuormittavaa, ja se vaikuttaa moniin elämänalueisiin. Pitkittänyt työttömyys voi johtaa rahallisiin ja terveydellisiin ongelmiin, parisuhde- ja perhevaikeuksiin sekä epäterveellisten elämäntapojen kehittymiseen, esimerkiksi painon nousuun ja päihteiden liikakäyttöön. Työtön on työssä käyvän lailla oikeutettu sairauksien hoitoon, kuntoutukseen ja sairauden perusteella maksettaviin sosiaaliturvan etuuksiin, kuten sairauspäivärahaan ja työkyvyttömyyseläkkeeseen. (Terveenä työttömyydestä. Miten hallitset elämäntilanteesi? 2010, 5–18.) Terveystaloudessa on huolehdittava, että

työttömän sairastuessa hänen työkykynsä otetaan kantaa ja sairauspoissaolo- ja kuntoutustukilauseita kirjoitetaan, vaikkei henkilöllä sillä hetkellä olekaan työtä (Autti-Rämö ym. 2016, 62).

Joka seitsemäs yli 54-vuotias työssä käyvä ja lähes puolet saman ikäisistä työttömistä arvioi työkykynsä heikentyneen. 45 vuotta täyttäneistä työttömistä alle puolet uskoo voivansa terveydentilansa vuoksi työskennellä vanhuuseläkeikään asti. Nuorimmassa ikäluokassa, 20–29-vuotiaissa, ero työttömien ja työllisten heikentyneen työkyvyn välillä on pienin. Yksi työllisten ja työttömien koetun työkyvyn eroja selittävä tekijä on palvelujärjestelmien erilaisuus: työssä käyvät ovat oikeutettuja työterveyspalveluihin, kun taas työttömien terveyspalveluita tuotetaan perusterveydenhuollossa, jossa saatavuus ja maksuttomuus eivät toteudu työterveyshuollon lailla. Tavoitetta työurien pidentämisestä ja työllisyysasteen noususta voidaan tukea varhaisilla työkyvyn tukitoimilla, joita kohdistetaan työllisten lisäksi myös työttömille. Erityisen tärkeää on terveys-, koulutus- ja kuntoutuspalvelujen saatavuuden parantaminen. (Saikku & Hannikainen 2019, 152–154.)

Toimivan kuntoutusprosessin edellytyksiä ovat yksilön kuntoutumistarpeen oikea-aikainen tunnistaminen, oikeat ja kuntoutujalähtöiset toimenpiteet monialaisissa ja moniammatillisissa toimintaverkostoissa sekä kuntoutujan oma sitoutuminen. Kuntoutus edellyttää organisaatioiden välistä, saumattomasti jatkuvaa yhteistä toimintaa ja kuntouttavaa työtettä läpi koko hoito- ja kuntoutusprosessin. Kokonaisuus toteutetaan yksilöllisesti ottaen huomioon kuntoutujan elämäntilanne, ajankohtainen toimintakyky, diagnoosit ja omat tavoitteet. Asiakkaan voimavarat tulee huomioida ja hyödyntää kuntoutumisessa. (Autti-Rämö ym. 2016, 14–15.)

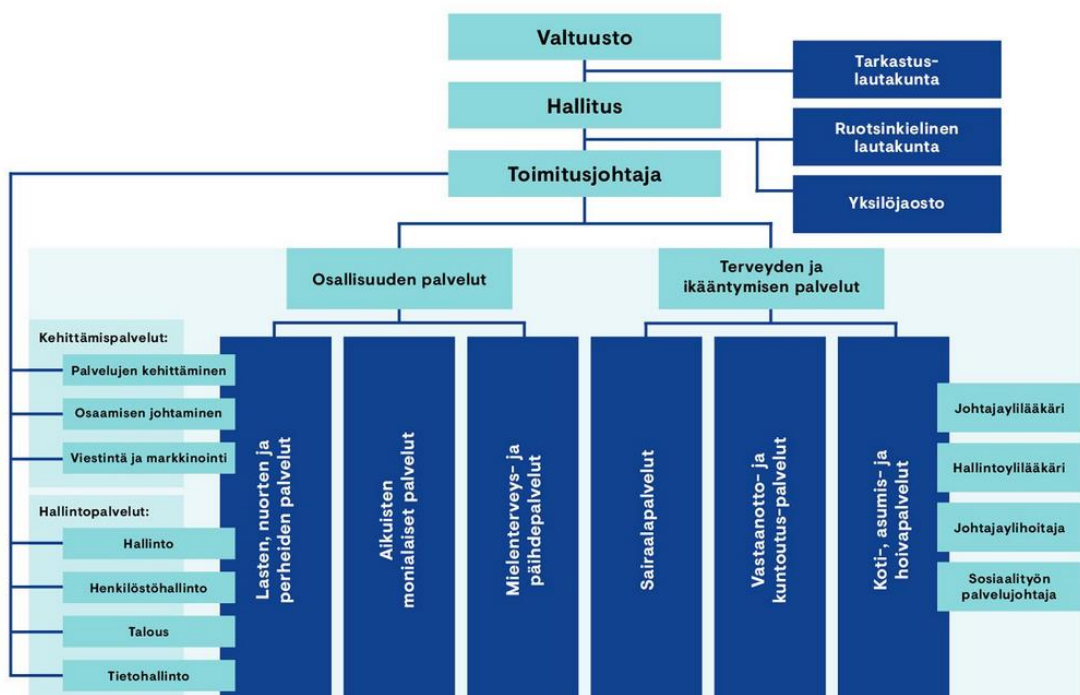
Sosiaali- ja terveydenhuollon nykyjärjestelmän haasteena on prosessien irrallisuus, joka vaikeuttaa yhteistoiminnallista kuntoutuksen suunnittelua ja toteutusta sekä tiedon siirtymistä yli sektorirajojen (Autti-Rämö ym. 2016, 16). Kuntoutumisen onnistuminen edellyttää yhteistä näkemystä ongelmista, yhteistä suunnitelmaa tavoitteiden toteutumiseksi, selkeää vastuunjakoja eri toimijoiden välillä ja osapuolten sitoutumista yhteistyöhön (Härkäpää ym. 2016, 79). Kuntoutuksessa ei myöskään toteudu kansallinen yhdenvertaisuus. Palvelun ke-

hittämiseksi on varmistettava, että toimijoilla on riittävästi osaamista sekä resursseja kuntoutuksen suunnitteluun, toteutukseen ja yhteistyöhön eri sidosryhmien kesken. (Autti-Rämö ym. 2016, 16.)

2.1 Tilaja ja yhteistyökumppanit

Opinnäytetyön tilaaja oli Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä Kymsote (kuva 1), jonka toiminta käynnistyi 1.1.2019. Kymsoten jäsenkuntia ovat Hamina, Kotka, Kouvola, Miehikkälä, Pyhtää ja Virolahti. Asukkaita alueella on noin 170 000, joille Kymsote järjestää julkiset sosiaali- ja terveystalvelut. Talveluketjuja on kaksi: osallisuuden talvelut sekä terveyden ja ikääntymisen talvelut. Molemmat jakautuvat kolmeen talvelukokonaisuuteen siten, että osallisuuden talveluihin kuuluvat lasten, nuorten ja perheiden talvelut, aikuisten monialaiset talvelut ja mielenterveys- ja päihdetalvelut. Terveyden ja ikääntymisen talveluketjun talvelukokonaisuuksia ovat sairaalatalvelut, vastaanotto- ja kuntoutustalvelut sekä koti-, asumis- ja hoivatalvelut. Tämä opinnäytetyö kohdentuu erityisesti aikuisten monialaisiin talveluihin kuuluvaan **työelämätalveluihin** sekä terveyden ja ikääntymisen talveluketjun **vastaanotto- ja kuntoutustalveluihin**. (Tietoa Kymsotesta s.a.) Tärkeimpinä yhteistyökumppaneina toimivat Kaakkois-Suomen TE-toimisto ja Kela.

Kuva 1: Kymsoten organisaatio (Tietoa Kymsotesta s.a.)

Kymsoten työelämäpalvelujen asiakaskuntaa ovat pitkään työttöminä olleet, työllistymiseensä tukea tarvitsevat henkilöt. Toimintamalli, **Monialainen työelämäpalvelu**, perustuu yhteistyösopimukseen Kymsoten, TE-palveluiden, Kelan ja Kymenlaakson kuntien kesken. Asiakastyöstä vastaava henkilöstö koostuu TE-asiantuntijoista sekä sosiaali-, kuntoutus- ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä. Palvelun ensisijaisena tavoitteena on tukea asiakkaita yksilöllisesti kohti työllistymistä tai koulutusta. (Työelämäpalvelut s.a.)

2.2 Tavoitteet ja merkitys

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa perusterveydenhuoltoon tietoa työttömien terveyspalveluiden tarpeista ja sosiaalietuuksista, sekä edistää monialaista, yli sektorirajojen ulottuvaa yhteistyötä työttömien henkilöiden hyvinvoinnin ja työelämäosallisuuden lisäämiseksi. Terveyspalveluiden osallisuuden vahvistuminen työllistymisen edistämisen asiakasprosessissa lisää asiakastyön vaikuttavuutta Monialaisessa työelämäpalvelussa.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntyi Kymsoten terveyspalvelujen ja Monialaisen työelämäpalvelun käyttöön räätälöity tietopaketti työttömien henkilöiden terveys- ja kuntoutuspalvelujen tarpeista, työ- ja toimintakyvyn sekä kuntoutustarpeen arvioinnista ja sosiaalietuuksista. Materiaalia voidaan hyödyntää työvälineenä asiakastyössä sekä henkilöstön koulutuksessa ja perehdyttämisessä. Tietopaketti sisältää oppaan (liite 1) ja diasarjan (liite 2), jotka on tuotettu Word- ja PowerPoint-tiedostoina. Materiaali on päivitettävissä muutosten yhteydessä ja käytettävissä erityisesti uuden henkilöstön perehdytyksessä. Materiaalin hallinnoinnista vastaa Monialaisen työelämäpalvelun työkykytiimi.

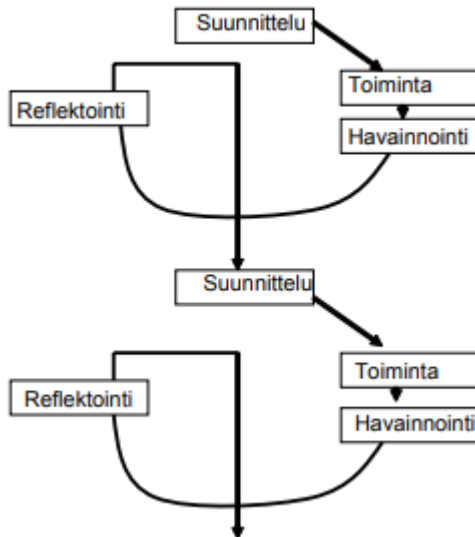
Opinnäytetyön pääasiallisimmat hyödyn saajat ovat työttömät henkilöt, joilla on terveydellisiä vaikeuksia, ja jotka tarvitsevat hoito- tai kuntoutuspalveluja työ- ja toimintakyvyn sekä työelämävalmiuksien edistämiseksi. Tiedon ja yhteistyön lisääntymisen sekä asiakasprosessien tehostumisen myötä hyötyjiä ovat myös sosiaali- ja terveyspalvelujen toimijat sekä koko yhteiskunta – asi-

akkaiden työ- ja toimintakyvyn sekä työllisyyden parantuessa julkisen palveluverkoston kuormitus ja yhteiskunnalle aiheutuvien kustannusten määrä vähennee. Terveiden, osallisuuden ja työllisyyden myönteinen kehitys heijastuu ihmisten ja koko yhteiskunnan hyvinvointiin.

2.3 Toiminnallinen opinnäytetyö

Projektityö on ainutlaatuinen, ainutkertainen, määräaikainen, aiheeltaan rajattu, tavoitteellinen, suunnitelmallinen, uuden asian kehittämiseen tähtäävä työ. Sille on nimetty työntekijä(t) ja sitä tehdään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Toiminnallisen opinnäytetyön tulos on tuotos, joka voi olla esimerkiksi opas, prosessikuvaus, esite tai malli. Tuotoksen syntyminen edellyttää vuoropuhelua, arviointia, toiminnan suuntaamista uudelleen, vertaistukea sekä palautteen antamista ja vastaanottamista. (Salonen 2013, 5–11.)

Kehittämiprosessi koostuu tehtävistä, joita ovat perustelu, organisointi, toteutus, arviointi ja levittäminen. Prosessi voidaan kuvata eri malleilla, kuten lineaarinen malli, spiraalimalli, tasomalli ja spagettimainen malli. Yksinkertaisin niistä on lineaarinen malli, jossa prosessin kulku kuvataan lineaarisesti eri vaiheisiin. Se alkaa tavoitteen määrittelystä ja päättyy projektin päättämiseen ja arviointiin. Spiraalimallissa (kuva 2) projektin etenemistä kuvataan jatkuvana syklinä, jossa eri vaiheiden kehä toistetaan useaan kertaan ja tulokset asetetaan yhä uudelleen arvioitaviksi. Mallin mukaisesti toiminta suunnitellaan, toteutetaan, sitä havainnoidaan ja tuloksia arvioidaan. Reflektointivaihe on varsinaisen kehittymisen ydinkohta. On väitetty, että työn tuloksellisuus on parempi, mitä useampi kierros prosessin aikana ehditään käydä. Tasomallissa prosessin eri vaiheet etenevät vertikaalisesti alhaalta ylöspäin. Siinä eri vaiheissa eri tietolähteistä saatua tietoa pidetään samanarvoisena. Spagettimallissa prosessin ajoitusta tai eri vaiheiden järjestystä ei määritellä etukäteen. (Toikko & Rantanen 2009, 64–71.)

Kuva 2. Toimintatutkimuksen spiraalimalli (Toikko & Rantanen 2009, 67)

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä, projektityössä, vetovastuu oli opinnäytetyön tekijällä, ja sitä toteutettiin vuorovaikutuksessa yhteistyöverkoston kanssa. Prosessimalliksi valittiin spiraalimalli, jonka mukaisessa tarkastelussa olivat läsnä kehittämisen inhimilliset, kulttuuriset ja sosiaaliset piirteet. Toimijoina olivat työttömien terveys- ja kuntoutuspalvelujen kannalta oleelliset sosi- ja terveydenhuollon sidosryhmien edustajat, joiden vankka ammatillinen osaaminen ja kokemus saatiin valjastettua kehittämistyön tueksi. Työtä tehtiin kollegiaalisesti ja yhdessä oppien. Tuotos tarkentui ja muuttui työn edetessä.

Tiedonhankintamenetelminä käytettiin konsultointia, asiantuntijoiden kanssa keskustelua yksilöllisesti ja ryhmissä, sekä ammatillisiin lähteisiin tutustumista. Yhteistyökumppaneiden reflektion kautta työ palautettiin spiraalimallin mukaisesti uudelleen toteutukseen, kunnes tuotos oli valmis otettavaksi käyttöön.

2.4 Käsitteet

Työnhakijaksi rekisteröidytään TE-toimiston asiakastietojärjestelmässä. Työnhakija-asiakkaana voi olla myös työssä käyvä, mutta **työtön** on henkilö, joka ei ole päätoimisesti työssä eikä harjoita päätoimista yritystoimintaa. Työttömäksi määritellään myös työsuhteessa oleva, joka on kokonaan lomautettu, tai jonka viikoittainen säännöllinen työaika on alle neljä tuntia. Päätoimista

opiskelijaa ei pidetä työttömänä. (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 4–5.) Kelan tehtävänä on huolehtia työttömän perusturvasta työttömyyden aikana (Työttömyysajan tuet 2018, 2).

TE-palvelut määrittelee Kelalle toimittamassaan lausunnossa, onko henkilö **työmarkkinoiden käytettävissä oleva työtön työnhakija**, jolle voidaan maksaa työttömyysetuutta (Työtön vai ei? 2018). Työttömyyden perusteella maksettavia etuuksia ovat työttömyyspäiväraha ja työmarkkinatuki. Ansiopäiväraha maksavat ammattiliittojen työttömyyskassat tiettyjen työssäolokriteerien täytyttyä 300–500 työttömyyspäivältä. Kelan maksama peruspäiväraha on vastaava etuus työttömyyskassaan kuulumattomille henkilöille. Mikäli työtön ei voi saada ansio- tai peruspäivärahaa, Kela voi maksaa hänelle työmarkkinatukea. (Työttömyysajan tuet 2018, 2–4.)

Tilastokeskus määrittelee **pitkäaikaistyöttömäksi** henkilön, joka on ollut vähintään vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä (Pitkäaikaistyötön 2018). **Vaikeasti työllistytvä** on työtön työnhakija, joka on saanut työmarkkinatukea työttömyytensä perusteella yli 500 päivältä, tai jonka oikeus työttömyyspäivärahaan on päättynyt (Laki julkisesta työvoimapolitiikasta 29.12.2005/1216, 7. § 12. mom). **Kroonisesti työttöminä** tutkijat Simo Aho ja Ari Mäkiäho pitävät henkilöitä, jotka ovat olleet avoimien työmarkkinoiden ulkopuolella pääsääntöisesti työttömänä tai työvoimapolitiikassa toimenpiteessä vähintään kahden peräkkäisen vuoden ajan. **Rakenteellinen työttömyys** on seuraus kohtaanto-ongelmasta: työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät vastaa laadullisesti tai alueellisesti toisiinsa. (Aho & Mäkiäho 2016, 7–8.)

Toimintakyvyllä tarkoitetaan henkilön edellytyksiä selviytyä jokapäiväisessä elämässä, omassa elinympäristössään, hänelle itselleen merkityksellisissä toiminnoissa, kuten opiskelussa, työssä, vapaa-ajassa ja harrastuksissa, sekä itsestään että toisista huolehtimisessa. Hyvä toimintakyky edistää ihmisen hyvinvointia, osallisuutta, työssä jaksamista ja vanhemmiten kykyä selvitä itsenäisesti arjessa. (Mitä toimintakyky on? 2019.) Toimintakyvyllä on monia ulottuvuuksia, muun muassa fyysinen, psyykinen, kognitiivinen ja sosiaalinen. Fyysinen toimintakyky kuvaa ihmisen kykyä liikkua, ja siihen liittyy muun mu-

assa lihasvoima, kunto, kestävyys, nivelten liikkuvuus, kehon asennon ja liik-
keiden hallinta, keskushermoston ja aistien toiminta. Psyykinen toimintakyky
koostuu voimavaroista, joilla ihminen selviytyy arkisen elämän haasteista ja
kriisitilanteista. Käsitteet elämänhallinta, mielenterveys, psyykinen hyvin-
vointi, sekä kyky käsitellä tietoa, tuntea, kokea, muodostaa käsityksiä itsestä
ja ympäristöstä, tehdä suunnitelmia ja omaa elämää koskevia valintoja, kuulu-
vat psyykkiseen toimintakykyyn. Kognitiiviseen toimintakykyyn sisältyvät muun
muassa muisti, oppiminen, keskittyminen, tarkkaavaisuus, hahmottaminen,
orientaatio, tiedon käsittely, ongelman ratkaisu, toiminnanohjaus ja kielelliset
valmiudet. Sosiaalinen toimintakyky ilmenee vuorovaikutussuhteissa ja ihmi-
sen toimijuutena yhteisöissä ja yhteiskunnassa. (Toimintakyvyn ulottuvuudet
2018.)

Toimintakyvyn ja toimintarajoitteiden moniulotteisuutta, vuorovaikutukselli-
suutta ja dynaamisuutta voidaan kuvata ICF-luokituksen avulla. ICF on kan-
sainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitusjärjes-
telmä, joka edustaa kokonaisvaltaista biopsykososiaalista näkökulmaa. Toi-
mintarajoitteita tarkastellaan terveydentilaan liittyvien sekä ympäristö- ja yksi-
lötekijöiden yhteisvaikutuksena, jolloin huomioon otetaan muun muassa saa-
tavilla oleva tuki ja palvelut, apuvälineet, työtilanne, perhe, harrastukset, moti-
vaatio ja uskonto. Suppeammassa biolääketieteellisessä mallissa toimintara-
joitteita pidetään henkilön ominaisuutena ja niihin vaikutetaan sairautta tai
vammaa hoitamalla. (ICF-luokitus 2016.)

Hoidon, palveluiden ja etuuksien saamisen edellytys on laadukkaassa toimin-
takyvyn arvioinnissa. Tätä edellyttävät mm. Työterveyshuoltolaki (1383/2001),
Terveydenhuoltolaki (1326/2010), Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuk-
sista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta (145/2015), Laki
työllistymistä edistävästä yhteispalvelusta (1369/2014) ja Sosiaalihuoltolaki
(1301/2014). Terveydenhuoltolain yhtenä tarkoituksena on edistää väestön
toiminta- ja työkykyä. Toimintakyky on mainittu lain useissa eri kohdissa ja toi-
mintakyvyn arviointi on lain mukaan osa lääkinnällistä kuntoutusta. (Lainsää-
däntö edellyttää laadukasta arviointia 2018.)

Työkyky viittaa yksilön mahdollisuuksiin pysyä työelämässä ja kykyä työllistyä uudelleen työttömyyttä kohdattuaan (Saikku & Hannikainen 2019, 143). Kuntoutuslääkäri Raija Kerätär määrittelee työkyvyn toimintakykynä työssä, jolloin se koostuu kehon toiminnoista, työsuorituksista ja laajemmasta osallisuudesta työelämään ja työhön liittyviin asioihin (Kerätär 2016, 31). Työkyky-käsitettä on kuvattu myös tasapainoksi toimintakyvyn ja työn vaatimusten välillä sekä kykynä selviytyä tietyissä työtehtävissä ja työympäristöissä. Työkykyä rajoittavia tekijöitä ovat sairastavuuden lisäksi muut syrjäytymisriskit, kuten työttömyys, köyhyys ja puutteellinen koulutus. Sairastavuuteen vaikuttavat työttömyyden kesto, negatiiviset odotukset työllistymisestä, sosiaalisen tuen puute ja yksin eläminen. (Vuokko ym. 2011, 3659–3660.) Koettu työkyky on työttömillä heikompi kuin työllisillä (Saikku & Hannikainen 2019, 143).

Vajaakuntoisuus-käsitteellä on kuvattu henkilöiden toimintakykyä, jolloin lähtökohtana on ollut työkyvyn alenemaa tai työkyvyttömyyden uhkaa aiheuttava, lääkärin toteama sairaus, vika tai vamma. Viime vuosina tätä käsitettä on alettu korvata termillä **osatyökykyinen**, jolla tarkoitetaan henkilön yleisempää kykyä työskennellä työssä. (Kerätär 2016, 27–28.) Osatyökykyisyydessä tunnustetaan työkyvyn alenema, mutta korostetaan jäljellä olevaa työkykyä. Vajaakuntoinen voi olla täysin työkykyinen hänen edellytyksiinsä sopivassa työssä. Mikäli työn vaatimukset ovat ristiriidassa henkilön yksilöllisten edellytysten kanssa, työkykyä voidaan pitää osittaisena tai vajaana. (Oivo & Kerätär 2018, 12–13.)

Työkyvyttömyydellä on lainsäädännössä kaikkiaan 11 juridista määritelmää. Julkisella sektorilla ihmisen työkykyä peilataan hänen omaan työhönsä ja mikäli henkilö ei siitä suoriudu, hän on sairausvakuutuslain mukaan ammatillisesti työkyvytön ja oikeutettu sairauspäivärahaan. Jos sairaus pitkittyy ja hänelle haetaan eläkettä, työkyvyttömyyttä arvioidaan työeläkelakien mukaan. Silloin työkykyä verrataan yleisesti mihin tahansa työhön, jota henkilön voidaan kohtuudella olettaa tekevän. Arvioinnissa huomioidaan henkilön koulutus, asuinpaikka, ikä ja aiempi toiminta. Työkyvyttömyys omassa työssä ei välttämättä tarkoita, etteikö työkykyä voisi olla joissakin toisissa tehtävissä. (Työeläkevakuuttajat Tela 2018.) Työkyvyn alennuttua kahdella viidenneksellä työkyvyttömyys voidaan myöntää **osatyökyvyttömyytenä**, jolloin kyseeseen

voi tulla osa-aikatyö tai kevyemmät työtehtävät (Työkyvyttömyyseläke työkyvyn heiketessä 2019). Sairauden, vian tai vamman olleessa esteenä työntekijälle eläkelaitos ja Kela selvittävät ensisijaisesti henkilön kuntoutusmahdollisuudet. Työkyvyn heikennyttyä pitkäaikaisesti ja yhtäjaksoisesti yleensä vähintään vuoden ajan, työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen voi tulla ajankohtaiseksi. Jos työkykyä ei voida parantaa ammatillisella kuntoutuksella ja toimintakyky on alentunut pysyvästi, henkilölle voidaan myöntää pysyvä työkyvyttömyyseläke. Määräaikaista työkyvyttömyyseläkettä kutsutaan kuntoutustueksi. (Heikentynyt työkyky – kuntoutukseen vai eläkkeelle? s.a.)

Kuntoutuksen uudistamiskomitean määritelmän mukaan **kuntoutus** on hyvinvointipalvelujärjestelmän osa, jonka edellytyksinä ovat useiden toimijoiden oikea-aikaiset, saumattomat palvelut ja etuudet. Se on suunnitelmallinen prosessi, jonka lähtökohdan muodostavat kuntoutujan tarpeet sekä tavoitteet, ja jossa ammattilaiset tukevat kuntoutujaa edistämään ja ylläpitämään toimintaa ja työkykyään. Kuntoutus ulottuu yksilön lisäksi myös kuntoutujan toimintaympäristön kehittämiseen. Prosessi kohdistuu kuntoutujan ja hänen lähipiiriinsä voimavarojen, itsenäisen elämän, työllistyvyyden ja sosiaalisen osallisuuden vahvistamiseen. (Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi 2017, 35.)

2.5 Tutkimukset ja kehittämistyöt aihealueesta

THL:n tutkijoiden mukaan työllisten ja työttömien hyvinvoinnin kokemuksessa on merkittäviä eroja. Työn myötä koettua hyvinvointia lisäävät säännöllinen toimeentulo, sosiaaliset kontaktit ja mahdollisuudet toteuttaa itseään. Työttömyys sitä vastoin lisää hyvinvoinnin vajeita, kuten taloudellisen toimeentulon ongelmia, heikkoa terveyttä ja yksinäisyyttä. Pitkään työttömänä olleilla hyvinvoinnin vajeet kasautuvat. (Saikku ym. 2014, 118–119.)

Eurooppalaisiin ikääntyneisiin henkilöihin vuosien 2004–2015 aikana kohdistetussa tutkimuksessa havaittiin, että tehtaiden sulkemisista johtuva työttömyys vaikutti merkittävästi tutkittujen koettuun terveydentilaan, kroonisiin sairauksiin ja mielenterveyteen. Kielteisillä vaikutuksilla oli eroa naisten ja miesten välillä:

naiset sairastuivat miehiä herkemmin kroonisiin sairauksiin ja miehet kärsivät mielenterveyden ongelmista naisia enemmän. (Vo & Jha 2019.)

Peppi Saikun vuonna 2018 julkaisemassa väitöstutkimuksessa selvitettiin, miten julkishallinnossa sovitaan yhteen toimintapolitiikkoja, hallinnonaloja ja palveluja vaikeasti työllistyvien henkilöiden työllistymisen edistämiseksi. Ilmeni, että vastuunjako eri hallinnonalojen välillä on epäselvää, eikä kokonaisvastuuta ole missään. Tämän kohderyhmän hyvinvoinnin ja työllistymisen tukemiseksi tarvitaan aktivointi-, kuntoutus, työkyky- ja etuuspolitiikkojen yhteensovittamista. Nykyinen käytäntö johtaa vastuun siirtelyyn hallinnonaloilta toiselle ja lopulta vastuu hyvinvoinnista ja työllistymisestä jää ihmiselle itselleen. Saikku näkee maakunta-, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvupalvelujen uudistuksissa mahdollisuuksia parempaan sektorirajat ylittävään palvelujen yhteensovittamiseen, mutta toisaalta uhkana on heikoimmassa asemassa olevien ihmisten väliinpuotaminen. (Saikku 2018, 3–4.)

Valtakunnallisia kehittämishankkeita ja selvityksiä osatyökykyisten työmarkkinaosallisuuden edistämiseksi on tehty useita, esimerkiksi Sosiaali- ja terveydenhuollon Kansallinen kehittämissuunnitelma Kaste v. 2012–2015, Työllisyydenkuntakokeiluhanke v. 2012–2015, toimintalinja 5:n mukaiset ESR-hankkeet ja alueelliset työllisyyskokeilut. Osana Juha Sipilän hallituksen yhdestä kärkihankkeista, Osatyökykyisille tie työelämään, Sosiaali- ja terveysministeriö asetti johtaja Tuija Oivon ja lääketieteen tohtori Raija Kerättären tekemään selvitystä, jonka aiheena oli ”Osatyökykyisten reitit työllisyyteen – etuudet, palvelut ja tukitoimet”. Kohderyhmänä oli vaikeimmassa työmarkkinatilanteessa olevat pitkäaikaistyöttömät ja toimikautena 16.4.2018–31.10.2018. Toimeksiantona oli kartoittaa osatyökykyisten työmarkkinatilannetta, siirtymiä työkyvyttömyysetuuksille sekä työllistymistä ja työelämässä pysymistä edistäviä palveluita. Palvelujen tarkastelussa huomioitiin yksittäiset julkisten organisaatioiden tarjoamat palvelut, mutta myös niiden yhteistoiminnallisuutta kartoitettiin sote- ja maakuntauudistuksen tueksi. Selvitys osoitti puutteita pitkäaikaistyöttömän yksilöllisessä ja monialaisessa palvelutarpeen, työkyvyn ja kuntoutustarpeen arvioinnissa, jolloin useat asiakkaat jäivät palvelujen ja etuuksien ulkopuolelle. Työmarkkinat eivät myöskään tue osatyökykyisten osallisuutta työelämässä. Selvityksen tekijät ehdottivat työkykyohjelman perustamista. Kokonaisvaltaisen, yli hallituskausien ulottuvan strategisen ohjelman tavoitteena on

lisätä vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työelämäosallisuutta ja varmistaa etuudet ja palvelut, joita he tilanteessaan tarvitsevat. (Oivo & Kerätär 2018, 8–11.)

Vuoden 2018 ensimmäisten kuuden kuukauden aikana pitkäaikaistyöttömiä oli Suomessa Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastojen ja Kelan työmarkkinatukiseurannan mukaan 81 745. Heistä puolet, noin 41 000 henkilöä, oli osatyökykyisiä. Työkyvyttömiä työnhakijoita tästä joukosta oli 27 000, eli noin kolmannes. Hoidot, kuntoutus ja työmarkkinoiden joustot voisivat kohentaa noin viidenneksen (16 000 henkilön) työkykyä. Vaikeimmin työllistyvät ovat usein monisairaita. Työkykyä alentavista sairausryhmistä suurimmat olivat mielenterveyden häiriöt, hermoston sairaudet ja tuki- ja liikuntaelinsairaudet. Sairauksista yleisimmät olivat mielialahäiriöt, kehitysvammaisuus ja muut kehitykselliset häiriöt sekä päihderiippuvuus. Tutkitusta joukosta kehitysvammaisuuden aiemmat diagnoosit puuttuivat ja mielenterveyden häiriöitä sairastavat eivät olleet hoitosuositusten mukaisesti hoidossa. Yli 87 % pitkään työttöminä olleiden työkyvyttömyyseläkehakemuksista hylätään, kun taas työssä käyvien hylkäysprosentti on 31. Tutkijoiden mukaan pitkäaikaistyöttömyyteen liittyvät sairaudet ja syrjäytyneisyys vaikuttavat heikentävästi henkilöiden kykyyn ja mahdollisuuksiin käyttää terveys- ja kuntoutuspalveluja. Osa on täysin palvelujen ja sairauserusteisten etuuksien ulkopuolella. Selvityksentekijät peräänkuuluttavat aktiivisia, asiakaslähtöisiä ja positiivista diskriminaatiota toteuttavia palveluja. (Oivo & Kerätär 2018, 18–27.)

Työttömien työkykyä heikentävistä sairauksista suuri osa jää Oivon ja Kerättären mukaan tunnistamatta, jolloin ongelmat pääsevät vaikeutumaan ja kasaantumaan. Työkykyä rajoittavien seikkojen tunnistamisen jälkeen on oleellista, että henkilölle voidaan tarjota oikeat ja oikea-aikaiset tukitoimet. Mikäli taustojen selvitys ei ole riittävää, voidaan valita täysin vääränlainen tuki, joka voi johtaa toimenpiteiden keskeytymiseen ja epäonnistumisiin. Ongelmana näyttäytyy myös palvelujen irrallisuus – koordinaatiovastuuta kokonaisuudesta ei ole kenelläkään. Sektorirajat ylittävää, monialaista yhteistyötä pitkään työttöminä olleiden työllistymiseksi tulee tehdä erityisesti sosiaalityön, terveystalveluiden, TE-palveluiden, Kelan ja työllisyyden hoidon palveluiden kesken. Selvityksen mukaan terveydenhuollossa ilmenee suurempaa vaikeutta sektori-

rajojen ylittämiseen kuin sosiaalihuollossa tai TE-palveluissa. Terveystoimen henkilöstön osaaminen työkykyasioissa ja kuntoutussuunnitelman laatimisessa on riittämätöntä. Pitkäaikaistyöttömiä pidetään terveydenhuollossa yleisesti vaikeana asiakasryhmänä ja heitä kohtaan ilmenee negatiivista ja väheksyvää asennetta. Heidät nähdään usein stereotyyppisesti päihdeongelmaisina, työhön heikosti motivoituneina henkilöinä, joilla on sosiaalisia ja elämäntaloudellisia vaikeuksia. Niukkoja lääkäriresursseja ei haluta kohdistaa työttömiin. (Oivo & Kerätär 2018, 30–40.)

Vuonna 2016 toteutettiin Työterveyslaitoksen koordinoimaan hankkeeseen (Työttömien terveystalouden sisällön ja rakenteen kehittäminen) liittyvä tutkimus, jossa kuvattiin yhtäjaksoisesti yli 300 päivää työttöminä olleiden työnhakijoiden terveyskeskus- ja erikoissairaanhoidon palvelujen käyttöä. Tutkimus osoitti, että pitkäaikaistyöttömien terveystalouden käyttö on tarpeeseen nähden vähäistä. Pisimpään (yli 1000 päivää) työttömänä olleiden keskuudessa oli eniten niitä, jotka eivät käyttäneet terveyskeskustaloutta lainkaan. Heidän osuutensa koko joukosta oli noin neljännes, kun taas toisaalta neljänneksellä oli vähintään 10 kirjattua käyntiä terveyskeskuksessa. Mielenterveyden häiriöt korostuivat käyntisyissä. Kuntoutuksessa työttömät käyvät harvoin. Esiin nousi tarve yksilölliselle ja tasa-arvoiselle palvelulle, jonka edellytyksenä on moniammatillinen yhteistyö ja toimivat viranomaisverkostot. (Lappalainen ym. 2018.)

3 TYÖTTÖMYYDEN VAIKUTUKSET JULKISEEN TALOUTEEN

Kun lasketaan yhteen työttömyysetuudet, työttömille maksettava toimeentuloturva ja asumistuki sekä kulut julkisista työvoimatalouksista ja kuntouttavasta työtoiminnasta, julkiselle sektorille lankeava lasku työttömyyden kustannuksista on vuositasolla yli kuusi miljardia euroa. Työttömyysturvan osuus tästä on 5,5 miljardia. Suorien kulujen lisäksi työttömyys aiheuttaa välillisiä talousvaikutuksia: työllisyyden hoidon sekä sosiaali- ja terveystalouksien kustannuksia, verotulojen vähenemistä ja yksityisen kulutuksen pienentymistä. Rakenteellinen työttömyys johtaa kohtaanto-ongelmaan työvoiman tarjonnan ja kysynnän välillä, mikä vaikeuttaa tuotannon ja talouden kasvua. (Oivo & Kerätär 2018, 25–26.)

Työttömyysturvalain mukaan työmarkkinatuen ja siihen sisältyvän lapsikorotuksen rahoittaa valtio sen maksukauden loppuun, jonka aikana henkilölle on maksettu työmarkkinatukea työttömyyden perusteella 300 päivältä. Tämän jälkeen tuen maksavat valtio ja kotikunta puoliksi 1000 päivään asti. Mikäli työttömyys jatkuu edelleen, kunnan osuus työmarkkinatuen maksuista on 70 % ja valtion 30 %. (Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290.) Kelan tilastotietokanta Kelaston mukaan kunnat maksoivat yhteensä noin 400 miljoonaa euroa (kuva 3) työmarkkinatuesta vuonna 2018. Kymenlaakson kuntaosuussumma (kuva 4) oli noin 16 miljoonaa euroa. (Työmarkkinatukiseuranta: Kunnan osarahoittama työmarkkinatuki.)

Koko maa

Aika	Kunnan osuus euroa
2018	398 890 222

Kuva 3. Työmarkkinatuen kuntaosuus vuonna 2018, koko maa (Työmarkkinatukiseuranta: Kunnan osarahoittama työmarkkinatuki)

Kymenlaakso

Aika	Kunnan osuus euroa
2018	16 079 507

Kuva 4. Työmarkkinatuen kuntaosuus vuonna 2018, Kymenlaakso (Työmarkkinatukiseuranta: Kunnan osarahoittama työmarkkinatuki)

Pellervon taloustutkimus PTT:n arvion mukaan työvoimapolitiittinen toimenpide, joka kohdennetaan osatyökykyiselle henkilölle, maksaa julkisen talouden näkökulmasta itsensä takaisin 22-prosenttisesti. Avoimille työmarkkinoille työllistymisen hyöty mukaan laskien prosentti nousee 52:een. Investoinnin myötä taloudellinen hyöty syntyy verotulojen lisääntymisestä ja sosiaalietuuksien pienentymisestä. (Holm 2014, 2.)

Työmarkkinatuen määrä on noin 8400 euroa / henkilö / vuosi. Työkyvyn arviointi monialaisessa työryhmässä maksaa noin 3000–4000 euroa. Mikäli työttömän toimeentuloksi löydettäisiin jokin muu kuin työmarkkinatuki, esimerkiksi palkka, kuntoutusraha tai työkyvyttömyyseläke, toimenpiteeseen investoiminen maksaisi itsensä takaisin noin 5–6 kuukauden kuluttua työmarkkinatuen näkökulmasta. (Oivo & Kerätär 2018, 26.)

Työttömiä työnhakijoita oli elokuussa 2019 koko maassa noin 232 600, joka on 8,9 % työvoimasta. Heistä pitkäaikaistyöttömiä oli noin 63 400, yli 50-vuotiaita 87 200 ja nuoria alle 25-vuotiaita noin 29 600. Vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna työttömyys on vähentynyt kaikissa työnhakijaryhmissä. (Työllisyyskatsaus Elokuu 2019.) Kymenlaaksossa työttömiä työnhakijoita oli vastaavana aikana 8 503, joka on 10,9 % työvoimasta. Kunnittain osuudet olivat seuraavat:

- Hamina 10,2 %
- Iitti 7,9 %
- Kotka 13,1 %
- Kouvola 10,3 %
- Miehikkälä 8,6 %
- Pyhtää 7,5 %
- Virolahti 10,6 %.

Kymenlaakson työttömyys myötäili koko maan kehittymisen linjoja. (Kaakkois-Suomi Työllisyyskatsaus Elokuu 2019.)

4 TYÖIKÄISTEN KUNTOUTUSJÄRJESTELMÄ

Työikäisten kuntoutusjärjestelmä on monimutkainen. Sen muodostavat useat kuntoutuksen järjestäjät ja toteuttajat, kuten työpaikat, työterveyshuolto, julkinen terveydenhuolto, vahinkovakuutuslaitokset, työeläkelaitokset, Kela, Työ- ja elinkeinohallinto, sosiaalihuolto sekä yritykset ja järjestöt. Osajärjestelmät muuttuvat jatkuvasti ja niiden sisällöt vaihtelevat. Tämä luo tilanteen, jossa uhkana on asiakkaiden pallotteleminen ja väliinputoaminen eri osajärjestelmien välillä. Vaikuttava kuntoutus edellyttää varhaista kuntoutustarpeen tunnistamista, asiakasta osallistavaa ja moniammatillista kuntoutussuunnittelua, monialaista kuntoutusyhteistyötä ja riittävän pitkää kuntoutuksen seuranta. (Juvonen-Posti ym. 2016, 160–162.) Onnistuneesta kuntoutuksesta hyötyvät yk-

silö, yhteisö ja koko yhteiskunta. Kustannusvaikutukseltaan työikäisen kuntoutus on edullisempi vaihtoehto kuin palvelun ulkopuolelle jättäminen. Se tulee-kin nähdä merkittävänä sosiaalisena investointina tulevaisuuteen ja osana aktiivista työllisyys- ja hyvinvointipolitiikkaa. Kuntoutus on tarkoitettu paitsi palkkatyössä tai yrittäjinä toimiville, mutta myös opiskelijoille, työttömille ja työkyvyttömyyseläkkeen saajille. (Juvonen-Posti ym. 2016, 160–162.) Työssä olevat henkilöt ja yrittäjät kuuluvat työeläkelakien mukaisesti työeläkelaitoksen järjestämän ammatillisen kuntoutuksen piiriin. Palvelun tavoitteena on ehkäistä työkyvyttömyyttä ja parantaa työ- ja ansiokykyä. (Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi 2017, 25.)

Kun työttömyys pitkittyy, riski työkyvyttömyydestä kasvaa. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtävistä henkilöistä suurella osalla on taustalla merkittävää työttömyyttä. Työttömien terveydentila voi olla heikompi ja terveyspalveluiden käyttö vähäisempää kuin muulla saman ikäisellä väestöllä. Sairaudet voivat pahentua ja toimintakyky alentua työttömyyden aikana. Työkyvyn ongelmia ei havaita useinkaan kovin varhaisessa vaiheessa. Kuntoutusprosessin tavoitteena on hyvinvoinnin, terveyden ja kuntoutumisen edistäminen, työllistyvyyden lisääminen, työkyvyn alenemisen varhainen tunnistaminen sekä oikea-aikaisen, tarkoituksenmukaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen tarjoaminen yhteisessä hallinto- ja sektorirajat ylittävässä asiakasprosessissa. Asiakassuunnitelman tavoitteet ovat terveydellisiä ja kuntoutuksellisia sekä koulutukseen, työllistymiseen ja toimentuloon liittyviä. Työskentelyote tulee olla integroiva ja monialainen kaikissa palvelu- ja etuusjärjestelmissä. (Välimäki & Halonen 2017, 55.)

Kuntoutuksen osa-alueita ovat lääkinnällinen, ammatillinen, sosiaalinen ja kasvatuksellinen kuntoutus. Lääkinnällinen kuntoutus tähtää kuntoutujan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn parantamiseen sekä elämäntilanteen hallinnan ja itsenäisen suoriutumisen edistämiseen päivittäisissä toiminnoissa. Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on kohentaa kuntoutujan ammatillisia valmiuksia ja työkykyisyyttä, edistää työmahdollisuuksia ja työssä jatkamista sekä vähentää työpaikkasyrjintää. Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään parantamaan yksilön sosiaalista toimintakykyä, jolla tarkoitetaan henkilön kykyä selviytyä arkeen kuuluvista toimista, vuorovaikutussuhteista ja rooleista omassa toimintaympäristössään. Usein sosiaalisen kuntoutuksen keinoilla tuetaan vaikeasti syrjäytyneiden henkilöiden yhteiskunnallista osallisuutta.

Kasvatuksellinen kuntoutus käsittää muun muassa vammaisen tai vajaakuntoisen lapsen tai aikuisen kasvatukseen ja koulutukseen liittyvät erityisjärjestelyitä. (Juvonen-Posti ym. 2016, 162–163.)

Terveydenhuoltolaki (30.12.2010/1326) määrittelee lääkinnällisen kuntoutuksen hoitotakuun piiriin kuuluvaksi. Se tulee suunnitella toiminnalliseksi kokonaisuudeksi siellä, missä yksilön hoitovastuu on. Epäselvissä tapauksissa kuntoutusvastuu kuuluu julkiselle terveydenhuollolle. Lääkinnällinen kuntoutus sisältää hoidon lisäksi kuntoutusneuvonnan, kuntoutusohjauksen, työ- ja toimintakyvyn arvioinnin, kuntoutustutkimuksen, terapiat ja muut kuntoutumista edistävät toimet, apuvälinepalvelut, sopeutumisvalmennuksen, tarvittavat kuntoutusjaksot laitos- tai avohoidossa sekä kuntoutuksen toteutumisen seurannan. Asiakkaalle laaditaan yksilöllinen kuntoutussuunnitelma, johon kirjataan kuntoutuksen tarpeet, tavoitteet, sisältö sekä palvelujen yhteensovittaminen muiden tarpeenmukaisten kuntoutustahojen kanssa, kuten erikoissairaanhoidon, sosiaalihuollon, työ- ja elinkeinohallinnon, opetusviranomaisen ja Kelan. (Juvonen-Posti ym. 2016, 165.)

4.1 Toimijoiden roolit työttömien työkyvyn arvioinnissa ja kuntoutuksessa

Työttömien työkyvyn arviointi sekä terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää tiivistä yhteistyötä kunnan perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen sekä TE-toimiston ja Kelan kesken. Tavoitteena on löytää jokaiselle työttömälle sopivat ratkaisut. TE-toimiston tehtävänä on tukea asiakkaan työllistymistä. Kela vastaa sairaus- ja työkyvyttömyysetuuksista sekä kuntoutuksesta. Sosiaalitoimen tehtäväkenttään kuuluvat toimeentulo ja sosiaalinen kuntoutus. Terveystarkastukset tehdään terveydenhuollossa. (Vuokko ym. 2016, 3.) TE-palvelut täydentävät harkinnanvaraisina palveluina lakisääteisiä Kelan ammatillisen kuntoutuksen palveluja (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 9).

TE-toimisto tarjoaa työvoimapalveluja henkilöasiakkaille, yrityksille ja yhteisöille. Osaavan työvoiman saatavuus, työnhakijoiden työllistyminen ja kansalaisten työllistymiskyvyn kehittyminen muodostavat TE-toimistojen tehtäväkentän. Työvoimapalveluja ovat muun muassa ammatillinen työvoimakoulutus,

maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus ja lukuisat valmennus- ja asiantuntija-palvelut. (Työvoimapalvelut 2017.) Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä vastuu on kunnilla. Palveluja tuotetaan julkisella sektorilla, yksityisissä yrityksissä ja järjestöissä. Erikoissairaanhoidon järjestetään sairaanhoitopiireissä tai yliopistosairaaloiden erityisvastuualuilla. (Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmä ja vastuut.) Kelan vastuulla on suomalaisten sosiaaliturva, johon kuuluvat muun muassa sairausvakuutus, kuntoutus, työttömien perusturva, asumistuki, opintotuki, vammaisetuudet ja vähimmäiseläkkeet. Kelan tehtävänä on toimeentulon turvaamisen lisäksi väestön terveyden edistäminen ja itsenäisen selviytymisen tukeminen. (Elämässä mukana – muutoksissa tukena 2018.)

4.1.1 TE-toimisto

TE-toimiston toimintaa säätelee Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 28.12.2012/916). TE-toimiston vastuulla on tunnistaa työnhakijoita ne, joiden työkykyä tulee arvioida, ja ohjata heidät terveystarkastukseen ja muihin tarpeenmukaisiin kunnallisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin, Kelaan ja työeläkekuntoutukseen. Terveystarkastusta ja työkyvystä asiakkaan kanssa keskusteltaessa TE-asiantuntijan tulee kertoa asiakkaalle, miten merkittävä sairauslomatodistus on työttömyydenkin aikana, mikäli asiakasprosessin jossain vaiheessa arvioidaan hänen mahdollisuksiinsa Kelan tai työeläkelaitoksen ammatilliseen kuntoutukseen tai oikeutta työkyyttömyyseläkkeeseen. TE-toimisto päättää työnhakijoille myönnettävistä työllistymistä edistävästä työvoimapalveluista, jotka pyritään järjestämään kunnissa tapahtuvan hoidon, lääkinnällisen tai sosiaalisen kuntoutuksen ohella. (Oivo & Kuusinen 2012, 2–6.)

Terveydenhuollossa tehdystä terveystarkastuksesta työnhakija saa palautteen ja tarvittaessa työkykyyn vaikuttavasta sairaudesta lääkärinlausunnon. Asiakkaan suostumuksella terveysasema voi lähettää palautteen suoraan TE-toimistoon, tai asiakas voi toimittaa sen itse vastuuvirkailijalleen. Terveystarkastuksen palaute otetaan huomioon TE-toimistossa tehtävässä palvelutarpeen arvioinnissa tai työllistymissuunnitelmassa. Mikäli asiakas ei lääkärin arvion mukaan ole ammatillisesti tai lääkinnällisesti kuntoutettavissa työhön, hänet ohjataan hakemaan eläkettä. (Oivo & Kuusinen 2012, 2–6.)

4.1.2 Kela

Sairausvakuutuslain mukaan 16–67-vuotias on oikeutettu saamaan Kelan myöntämää ja maksamaa sairauspäivärahaa sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden vuoksi enintään 300 arkipäivän ajan. Kelan tulee selvittää henkilön kuntoutusmahdollisuudet viimeistään silloin, kun sairauspäivärahaa on maksettu 90 arkipäivältä. (Sairausvakuutuslaki 21.12.2004/1224.) Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista määrittelee Kelan tehtäväksi järjestää kuntoutusta ja sen ajalta turvata kuntoutujan toimeentuloa. Kelan järjestämä kuntoutus voi olla ammatillista, vaativaa lääkinnällistä ja harkinnanvaraista kuntoutusta sekä kuntoutuspsykoterapiaa. (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 15.7.2005/566.) Eri kuntoutuspalveluja voidaan järjestää samanaikaisesti asiakkaan tarpeen mukaan (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen, 8).

Kuntoutusta haetaan Kelasta hakemuksella, johon liitetään hoitavan lääkärin laatima B-lausunto. Se sisältää kuvauksen asiakkaan terveydentilasta, tehdyt tutkimukset, hoidot ja kuntoutussuosituksen. Lääkärinlausunnon lisäksi hakemukseen voi liittää esimerkiksi työ- ja tutkintotodistukset tai palautteet aiemmin tehdyistä toimenpiteistä. Hakemuksen ja mahdollisen haastattelun perusteella Kelassa arvioidaan asiakkaan kuntoutustarve, kuntoutuksen oikea-aikaisuus sekä työ-, opiskelu- ja toimintakyvyn heikkeneminen. (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 7–8.)

Ammatillista kuntoutusta voidaan myöntää henkilön työ- ja ansiokyvyn tukemiseksi, jos asianmukaisesti todetun sairauden, vian tai vamman voidaan arvioida heikentävän olennaisesti hänen työ- tai opiskelukykyä ja ansiomahdollisuuksia. Harkinnassa otetaan huomioon henkilön kokonaistilanne, johon kuuluvat muun muassa fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen toimintakyky, elämäntilanne, taloudelliset seikat, ikä, ammatti, koulutus ja asuminen. Lisäksi arvioidaan, voiko kuntoutus tukea henkilöä jatkamaan tai siirtymään hänen terveydentilaansa sopivaan työhön. Kela myöntää ammatillista kuntoutusta niille, jotka eivät kuulu työeläkelakien tai erityisopetusta koskevien säännösten piiriin. Ammatillisen kuntoutuksen muotoja ovat

- kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien selvittävät tutkimukset
- työ- ja koulutuskokeilut
- työkykyä ylläpitävä ja parantava valmennus
- työhön valmennus
- koulutus ammattiin tai työhön
- muut opiskelun tai työn kannalta välttämättömät toimenpiteet.

16–29-vuotiaille Kela voi myöntää nuoren ammatillista kuntoutusta (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista 6.–7a.§.)

Työkykyneuvonta on Kelan yksilöllinen palvelu asiakkaille, jotka saavat sairauspäivärahaa, kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä, tai joilla on kuntoutustarve. Tuki suunnataan asiakkaan työelämään palaamiseksi tai pääsemiseksi tai siitä syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseksi. Työkykyneuvoja ottaa asiakkaaseen yhteyttä muun muassa silloin, kun hänelle on maksettu sairauspäivärahaa 60 arkipäivältä, kokonaistilanne on epäselvä tai sairauspäivärahan käsittelijä tai asiantuntijalääkäri on palvelua suositellut. Työkykyneuvojat selvittävät kuntoutuksen ja muiden tukitoimien mahdollisuuksia yhdessä asiakkaan ja yhteistyöverkoston kanssa sekä ohjaavat tarvittavien palveluiden piiriin. Yhteistyökumppaneina toimivat muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat, TE-toimistot, työeläkevaikutuslaitokset ja muut kuntoutuksen parissa toimivat tahot. Yhteistyön tavoitteena on joustava ja asiakkaan työkykyä tukeva palvelu. (Työkykyneuvonta 2018.)

4.1.3 Terveys- ja sosiaalihuolto

Terveys- ja sosiaalihuoltolain mukaan kunnan tehtävänä on edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta. Kunnan tulee kaventaa väestöryhmien välisiä terveystarpeita ja parantaa terveydenhuollon toimijoiden, kunnan eri toimialojen välistä ja muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisessä. Kunta järjestää tarpeelliset terveystarkastukset ja terveystarkastusta asukkaidensa hyvinvoinnin seuraukseksi ja tukemiseksi. Palvelujen avulla tuetaan toiminta- ja työkykyä, ehkäistään sairauksia sekä edistetään mielenterveyttä ja elämänhallintaa. Terveystarkastukset ja terveystarkastukset tulee järjestää myös opiskelu- ja työterveys-

huollon ulkopuolelle jääville nuorille ja työikäisille. Ne muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden muiden kunnan järjestämien palveluiden kanssa. (Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326.)

Työttömän terveystarkastuksen tavoitteena on terveyden ja työ- ja toimintakyvyn arviointi, ylläpitäminen ja edistäminen. Lisäksi tavoitellaan sairauksien tunnistamista ja niiden ehkäisemistä, ohjataan hoitoon sekä lääkinnälliseen, ammatilliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen. Työkyvyttömyyden osoittamisen ohella terveystarkastuksessa otetaan kantaa jäljellä olevaan työkykyyn. Sairauspäivärahaa, kuntoutusta tai työkyvyttömyysetuutta hakeakseen asiakas tarvitsee lääkärin lausunnon. Laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn tai ammatillisen kuntoutuksen arviointiin tarvitaan yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Terveystarkastuksessa esiin tulleiden terveydellisten seikkojen perusteella TE-toimisto ohjaa asiakkaan tarpeen mukaisesti työllistymistä edistäviin palveluihin. Monialainen yhteistyö perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen, TE-toimiston ja Kelan välillä on edellytys työttömien terveyden ja työkyvyn yksilölliseksi tukemiseksi. (Huovinen & Naumanen 2013, 1–3.)

Työttömien terveydentilan selvityksen tulee sisältää vähintään terveydenhoitajan tekemän tarkastuksen, jossa arvioidaan mahdollisia toimintakyvyn rajoitteita ja otetaan kantaa jäljellä olevaan toimintakykyyn – mitä henkilö voi tehdä rajoitteista huolimatta ja miten toimintakyvyn esteitä voidaan poistaa. Tunnistamalla työ- ja toimintakykyä heikentävät tekijät ja kohdentamalla toimenpiteitä mahdollisimman varhaiseen työttömyyden vaiheeseen asiakasta voidaan tukea sijoittumaan työelämään nopeasti ja estää työttömyyden pitkittyminen. (Vuokko ym. 2016, 3.)

Kunnilla on päävastuu sairaanhoitoon liittyvän lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Palvelun tarkoituksena on edistää ja ylläpitää henkilön fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä sekä elämänhallintaa ja itsenäistä arjesta suoriutumista. Kunnan järjestämää lääkinnällistä kuntoutusta ovat kuntoutusneuvonta ja -ohjaus, toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi, kuntoutustutkimus, apuvälinepalvelut, sopeutumisvalmennus, erilaiset terapiat ja muut kuntoutustoimenpiteet. (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 10.)

Kunnan sosiaalihuollon kuntoutusvastuulle kuuluu toimintakyvyn puutteista kärsivien henkilöiden, perheiden ja yhteisöjen tukeminen sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan keinoin. Asiakkaat ovat vammaisia, kehitysvammaisia, vajaakuntoisia, päihteiden liikakäyttäjiä ja ikääntyneitä. (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 10.) Työttömiä tuetaan monissa kunnissa työllisyyspalveluilla, joita ovat muun muassa työhönvalmennus, työpajatoiminta, työkokeilut, palkkatuettu työ ja työllistämisen kuntalisä (Työllisyyspalvelut kehittyvät s.a.).

4.1.4 Muut kuntoutustoimijat

Työeläkelaitos järjestää työsuhteessa olevien ammatillisen kuntoutuksen. Myös henkilöt, joiden yhteys työelämään ei ole lopullisesti katkennut, kuuluvat työeläkelaitoksen ammatillisen kuntoutuksen piiriin. Osaa Kelan kuntoutuspalveluista järjestetään myös työeläkelaitoksen asiakkaille. (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 10.)

Vakuutuslaitokset ja Vakuutus kuntoutus VKK ry vastaavat niiden asiakkaiden kuntoutuksesta, joiden kuntoutustarve johtuu ammattitaudista, työtapaturmasta tai liikennetapaturmasta. Tarjolla on ammatillista, lääkinnällistä ja sosiaalista toimintakykyä edistävää kuntoutusta. (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 10.)

Valtiokonttori vastaa ammatillisesta ja lääkinnällisestä kuntoutuksesta silloin, kun kuntoutustarve määräytyy sotilastapaturma- ja sotilasvammalakien mukaisesti. Asiakkaat ovat sota- tai asepalveluksessa tapaturmaisesti loukkaantuneita tai sairastuneita. (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 10.)

Kasvatuksellinen kuntoutus, oppilaanohjaus ja peruskoulussa sekä ammatillisissa oppilaitoksissa annettava erityisopetus kuuluvat opetustoimen järjestämisvastuulle. Toimenpiteitä ovat muun muassa opiskelijan kokonaiskuntoutus

sekä valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. (Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen s.a., 10.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyön sopimus tehtiin Kotkan kaupungin kanssa toukokuussa 2018. Työllisyyspalvelut, jossa toimin sopimuksen tekohetkellä työllisyyspäällikön virassa, oli osa Kotkan kaupungin sosiaalihuollon vastuualueutta vuoden 2018 loppuun saakka. 1.1.2019 käynnistyi Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä (Kymsote), johon liitettiin Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä (Carea) sekä Kotkan, Pyhtään, Haminan, Miehikkälän, Virolahden ja Kouvolan julkiset sosiaali- ja terveystaloudet. Uuteen organisaatioon siirtyivät palvelujen ja henkilöstön lisäksi myös hankesopimusvaiheessa olevat opinnäytetyön sopimukset (Korpelainen 2019). Kotkan työllisyyspalvelut, minun virkani mukaan lukien, sulautettiin osaksi Kymsoten työelämäpalveluja. Opinnäytetyön tilaaja muuttui siten Kotkan kaupungista Kymsoteksi ja työn kohdentuminen Kotkan kaupungin työllisyyspalveluista Kymsoten työelämäpalveluihin.

Alkusysäyksen opinnäytetyö sai Kotkan kaupungin työllisyyspalveluiden, henkilöstöpalveluiden ja perusterveydenhuollon sekä Kymenlaakson erikoissairaanhoidon yhteisessä ideointipalaverissa 21.5.2018. Tapaamisessa pohdittiin opinnäytetyön tarvetta, sisältöä, rajoituksia, yhteistyötahoja, arviointia, testausta, käyttöönottoa ja mallin käytännön työhön juurruttamista. Osallistujat näkivät tärkeänä avata Kelan ammatillisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen sekä työeläkekuntoutuksen sisältöjä lääkäreille, jotka vastaanotoillaan tekevät B-lausuntoja ja työkykyarvioita potilaille. Materiaaliin toivottiin linkkejä työkykyyn liittyviin palveluihin ja etuuksiin sekä niihin liittyvää sanastoa. Erikieliset versiot olivat myös toivelistalla. Tämän toteuttaminen olisi vaatinut yhteistyön laajentamista esimerkiksi tulkkipalveluihin tai muualle käännöstyötä tekeviin tahoihin. Rajasin opinnäytetyön toteutuksen pelkästään suomenkieliseksi.

Syyskuussa 2018 otin yhteyttä kahteen Kelan asiantuntijalääkäriin ja Kotkan kaupungin koulutusylilääkäriin, jotka antoivat sisältövinkkejä ja lupasivat osallistua kommentoimaan tuotosta. Kelan asiantuntijalääkärit kehottivat pohtimaan, minkälainen malli palvelee arjen työtä asiakaskunnan hyväksi sekä tutustumaan esimerkiksi Kevan ja työterveystoimijoiden lähteisiin. Koulutusylilääkäri kaipasi mahdollisimman yksinkertaista yhteistyömallia, jossa lääkärille ohjauttaisiin riittävin taustatiedoin ja selkein odotuksin – minkälainen lausunto tarvitaan ja mitä palvelua varten.

Kesällä 2019 ryhdyin kokoamaan varsinaista toiminnallista osuutta, eli materiaalia työttömien terveys- ja kuntoutuspalveluista ja sosiaalietuuksista. Aineistoa kootessani toimin palveluesimiehenä Kymsoten työelämäpalveluissa, jossa oltiin ottamassa käyttöön uutta Monialaisen työelämäpalvelun toimintamallia. Yksi uusista toiminnoista on työkykytiimi, jonka muodostavat työkykyyn liittyviin asioihin perehtyneet sosiaaliohjaaja ja TE-asiantuntija. Työkykytiimiin ohjataan Monialaisen työelämäpalvelun asiakkaat, joilla on selvittämättömiä työkykyyn liittyviä vaikeuksia. Tiimiä vahvistetaan muilla asiantuntijoilla asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan ja se tekee tiivistä yhteistyötä terveydenhuollon, Kelan ja kuntoutustoimijoiden kanssa. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden päätin kohdistaa osaksi yhteistyön kehittämistä Monialaisen työelämäpalvelun ja perusterveydenhuollon välillä pitkään työttömänä olleiden henkilöiden tueksi Kymenlaaksossa. Tarkastelunäkökulma painottui terveydenhuoltoon ja tavoitteena oli lisätä terveydenhuollon osallisuutta asiakkaan kuntoutumisprosessin kokonaisuudessa kohti työelämää. Asiantuntijatyössä tiedon lisääntyminen parantaa asiakkaiden saaman palvelun vaikuttavuutta ja edistää resurssien tehokkaampaa käyttöä. Monialaisen työelämäpalvelun esimiehenä minun oli luontevaa työstää opinnäytetyötä yhdessä työkykytiimin työntekijöiden kanssa. Materiaalin valmistuttua sen ylläpitäminen sovittiin osaksi työkykytiimin tehtäviä, jotta koottu tieto pysyy ajantasaisena ja käyttökelpoisena.

Oppaan laadin Kymsoten viestintäohjeiden mukaiselle Word-pohjalle. Nimekseen se sai ”Terveyspalvelut ja monialainen yhteistyö työttömän tukena”. Lähteitä hain pääasiassa internetistä, mutta myös ammatillisista kirjoista ja lehdistä. Lisäksi konsultoin yhteistyökumppaneita ja muun muassa työkykykoor-

dinaattorikoulutukseen osallistuneita henkilöitä, joilta sain koulutuksessa esitettyjä luentomateriaaleja. Oppaan valmistuttua tiivistin sen sisällön Powerpoint-esitykseen, joka myötäilee Kymsoten viestintäohjeita.

5.1 Opas

Ensimmäistä opasluonnosta kävimme läpi työkykytiimin sosiaaliohjaajan kanssa 30.7.2019. Olin hahmotellut oppaan rakennetta ja sisältö koostui kokonaisuuksista työttömien terveysterveystarpeet, toimintakyky, työkyky, työttömän toiminta- ja työkyvyn arviointi terveydenhuollossa, kuntoutus, työkyvyttömyys, monialainen yhteistyö Kymsotessa ja työttömän sosiaaliturva. Koottu tieto oli sosiaaliohjaajan näkemyksen mukaan oikeansuuntaista. Täsmennyksenä toivottiin, että materiaalissa tuotaisiin selkeästi esiin työttömien terveystarpeiden kannalta kaksi oleellista kokonaisuutta: terveystarkastus ja työkyvyn arvio. Tärkeää oli sosiaaliohjaajan mielestä kirkastaa myös se, minkälaisiin palveluihin, millaisin kriteerein ja mille toimijoille asiakkaita voidaan ohjata. Tarkoituksen mukaisena sosiaaliohjaaja piti mahdollisimman selkokielistä ja perusasioihin pureutuvaa tietoa. Sain myös muutaman hyvän lähdevinkin, joita pystyin hyödyntämään materiaalia työstäessäni.

Lähetin täsmennetyt opasluonnokset kommenttikierrokselle työkykytiimin sosiaaliohjaajalle ja TE-asiiantuntijalle, TE-palveluiden palveluesimiehelle, Kymsoten koulutusylilääkärille, Kelan työkykyneuvojalle ja kahdelle Kelan asiiantuntijalääkärille sähköpostitse 2.9.2019. Sosiaaliohjaaja välitti materiaalin Monialaisen työelämäpalvelun työkykytiimille, josta kommentteja antoivat psykologi ja fysioterapeutti. Palaute, jota sain ajalla 3.9.–11.9.2019 (liite 3), oli muun muassa seuraavanlaista:

- *Äkkiseltään katsottuna hyvä ja tärkeä paketti.*
- *Erityisen tarkkaan harkittavaksi ”yleinen työkyvyttömyysmääritelmä” – voi olla jkv harhaanjohtava. Kuten aiemmin on todettu, työkyvyttömyyden määritelmä on erilainen eri etuuksissa – sairauspäivärahassa arvioidaan työkykyä esim. vakuutetun omaan työhön tai hänen työnhakumattiinsa, kansaneläkettä haettaessa määritelmät ovat toiset. Ikäkin vaikuttaa etuuden arvioinnissa siihen, mihin työkykyä arvioidaan.*
- *Kiitos erittäin mielenkiintoisesta lukupaketista! Tarpeellinen, hyvä tietopläjäys, ja on hienoa, että myös päivittäminen on huomioitu. Säännölliset tarkistukset yhteystietojen, linkkien ja sisällön osalta ovat aina tarpeen ja hyvä merkitä vuosikalenteriin.*

- *Muistuttaisin ihan tavallisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Työttömän henkilön elämän kokonaisuus tulisi huomioida ihan tavallisessa sote-työssä, tavallisilla vastaanottokäynneillä.*
- *Todella laaja paketti ja sisältää ymmärtääkseni kaiken tarvittavan tiedon.*

Kävin läpi saamaani palautetta ja pohdin, mitkä niistä olivat mielestäni työn tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia toteuttaa. Lisäilin materiaaliin osittain pyydettyjä aineistoja ja muotoilin tekstiä paikoitellen uudelleen. Laadin kuvion, jolla pyrin selventämään prosessin kulkua lähetteestä terveydenhoitajan ja lääkärin tekemään työttömän terveystarkastukseen ja monialaiseen yhteistyöhön. Kokosin taulukon työttömän sosiaalietuuksista ja lisäsin Monialaisen työelämäpalvelun työkykytiimin prosessikuvauksen, jossa asiakaspolun tarkastelutapa on mielestäni selkeä ja asiakaslähtöinen. Tiedustelin Kymsoten terveydenhuollon palveluesimieheltä, onko työttömän terveystarkastuksesta laadittu IMS-prosessikaaviota. Kymsotessa ei ollut vielä ehditty sitä tekemään. Palveluesimies lähetti Kouvolan kaupungin vuonna 2014 laatiman ja vuonna 2017 päivitetyn IMS-kaavion terveydenhoitajan tekemästä työttömien terveystarkastuksesta, jonka päätin lisätä materiaaliin. Se helpottanee asian hahmottamista niillä, joiden oppimistyyli on visuaalinen.

Materiaalin tavoitteena on lisätä tietoa ja vahvistaa erityisesti terveydenhuollon osuutta työttömien tukemisessa ja monialaisessa yhteistyössä. Saamassani palautteessa materiaaliin esitettiin lisättäväksi kuvausta kuntouttavasta työtöinnistä ja palvelun aikana tehtävistä arvioinneista, jotka usein johtavat asiakkaan ohjaamiseen terveydenhuollon palveluihin. Ehdotettiin myös, että tavallisista sosiaali- ja terveyspalveluista olisi oma lukunsa, jossa korostettaisiin kokonaisvaltaisuuden huomioimista, laaja-alaisuutta ja monialaista yhteistyötä. Päädyin sisällyttämään nämä seikat tekstiin muutamina virkkeinä muiden kuvausten lisänä. Aihe lähtee helposti laajenemaan liikaa, jolloin tuotos ei välttämättä palvele enää alkuperäistä tarkoitustaan.

Lähestyin edellisellä kierroksella materiaalia kommentoineita uudella sähköpostilla ja päivitetyllä opasmateriaalilla 19.9.2019. Kiitin vastaanottajia asiaan paneutumisesta ja saamastani arvokkaasta palautteesta. Listasin sähköposti-saatteeseen asiat, joita olin materiaalissa muuttanut aiemmasta versiosta. Pyysin heitä tarkistamaan, onko oppaan sisältö heidän mielestään lähempänä

käyttökelpoisuutta, ja lähettämään minulle ehdotuksia mahdollisista muutoksista tai lisäyksistä. Oppaan luvut olivat tässä kohdin seuraavat:

- Johdanto
- Toimintakyky
- Työkyky
- Työttömien terveystarkastukset
  - o Työttömien terveystarkastus
  - o Työttömien toiminta- ja työkyvyn arviointi terveydenhuollossa
- Kuntoutus
  - o Ammatillinen kuntoutus
    - Kelan ammatillinen kuntoutus
    - Työeläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus
    - Muu ammatillinen kuntoutus
  - o Lääkinnällinen kuntoutus
    - Kelan vaativa lääkinnällinen kuntoutus
  - o Kelan harkinnanvarainen kuntoutus
  - o Ammatilliset valmentavat koulutukset
  - o Neuropsykiatrinen valmennus
  - o Kuntoutusetuudet
- Työkyvyttömyys
  - o Työkyvyttömyysetuudet
- Työttömän sosiaaliturva
- Monialainen yhteistyö Kymenlaaksossa
- Lähteet.

Kelan asiantuntijalääkäri lähetti 24.9.2019 sähköpostiviestin, jossa hän kertoi katsoneensa oppaan läpi yhdessä kollegansa kanssa. Lääkärien mielestä opas on selkeä ja perusteellinen. Työelämäpalvelujen palvelupäällikkö osallistui 24.9.2019 palaveriin, jossa olivat koolla Kymsoten ylilääkärit. Palaverissa palvelupäällikkö kertoi tekeillä olevasta materiaalista. Koulutusylilääkäri oli maininnut lukeneensa oppaan ja piti sitä hyvänä ja kattavana. Koulutusylilääkäriä kiinnosti erityisesti siinä kohdin vielä työn alla ollut PowerPoint-esitys, jota hän suunnitteli hyödyntävänsä uusia lääkäreitä perehdyttäessään. Palaverissa oli sovittu, että palvelupäällikkö lähettäisi oppaan terveydenhuollon sihteerille, joka jakelisi sitä eteenpäin terveydenhuollon henkilöstölle.

Sovimme työkykytiimin sosiaaliohjaajan kanssa, että koska opas lähti jo kohtuullisen laajaan jakeluun, se otettiin käyttöön sellaisenaan myös Monialaisessa työelämäpalvelussa. Työkykytiimi päivittää opasta tarpeen mukaan myöhemmin ja huolehtii jakelusta. Lähetin oppaan koko Monialaisen työelämäpalvelun henkilöstölle, työttömien terveystarkastuksia Kymsotessa tekevien terveydenhoitajien esimiehille ja Kymsoten kuntoutuspoliklinikan kuntoutus-

suunnittelijalle. Lisäsin oppaan Monialaisen työelämäpalvelun TYPPI-asiakastietojärjestelmään sekä Kymsoten Intranetin kolmeen eri työtilaan, jotka on tarkoitettu Kymsoten esimiehille, työelämäpalvelujen koko henkilöstölle sekä työelämäpalvelujen sosiaalityöntekijöille ja -ohjaajille. Saatesanoihin kirjoitin, että opasta saa jakaa eteenpäin siitä kiinnostuneille. Päivittämistä ja jakelua varten kokosin työkykytiimille listauksen kohteista, joihin materiaali oli jaeltu.

5.2 PowerPoint-esitys

Seuraavaksi ryhdyin hahmottelemaan PowerPoint-esitystä valmiin oppaan pohjalta. Tarkoituksena oli kiteyttää oppaan sisältö helposti esiteltävään muotoon ja herättää kiinnostus aihetta ja oppaaseen tutustumista kohtaan. Ensimmäisen version, joka sisälsi 43 diaa, lähetin sähköpostin liitteenä Kymsoten koulutusylilääkärille, työelämäpalvelujen palvelupäällikölle ja työkykytiimin sosiaaliohjaajalle 29.9.2019. Arvelin heidän olevan henkilöitä, jotka PowerPoint-esitystä voivat työssään tulla hyödyntämään.

Esitys oli 1.10.2019 saamani palautteen mukaan melko pitkä, mutta tiivistäminen oli ymmärrettävästi vaikeaa. Mikäli pitäytyisin yli 40 dian esityksessä, käyttöä voisi helpottaa sisällysluettelo, jota vilkaisemalla käyttäjä voisi siirtyä suoraan etsimäänsä aihealuetta koskevalle dialle. Sekä opas että diasarja on suunnattu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten käyttöön. Materiaalin käyttäjät tulevat uskoakseni tarkastelemaan asioita hieman eri näkökulmilta. Esimerkiksi terveydenhuollossa Terveydenhuoltolaki on varmastikin tuttu, mutta sosiaalihuollon ammattihenkilöille se voi olla vieraampi. Vastaavasti työttömän sosiaaliturva saattaa vaatia selvennystä terveydenhuollossa, kun taas sosiaalihuollossa aihealue on arkipäiväisempi. Jotta diaesitys olisi mahdollisimman laajalti käyttökelpoinen, päädyin pitämään sisällön ja pituuden alkuperäisinä. Lisäsin kuitenkin esityksen alkuun taulukon ”Esityksen sisältö” (kuva 5). Taulukkoon merkitsin aihealueet ja niitä käsittelevien diojen numerot.

	Dia / diat
Työttömyys vs. terveys	4
Toimintakyky, työkyky	5 - 7
Terveystuolaki (30.12.2010/1326)	8 - 9
Työttömien terveyspalvelut	10 - 18
Kuntoutus	19 - 29
Työkyvyttömyys	30 - 33
Työttömän sosiaaliturva	34 - 39
Monialainen yhteistyö työttömien tukena Kymenlaaksossa	40 - 44

Kuva 5. Esityksen sisältö

PowerPoint-esitys oli tässä kohdin mielestäni valmis. Lisäsin esityksen kansilehdelle päiväyksen 10/2019 ja jakelin sen samoihin kohteisiin kuin oppaan. Luovutin työkykytiimille tiedostot oppaasta, diaesityksestä, sosiaalietuuskoonnista ja materiaalin jakelutiedoista niiden ylläpitämistä varten.

6 ARVIOINTI

Opinnäytetyön tavoitteena oli vahvistaa sosiaali- ja terveyspalvelujen toimijoiden tietämystä työttömien palvelutarpeista ja lisätä terveyspalvelujen osallisuutta monialaisessa yhteistyössä työttömien työllistymisen edistämiseksi. Kuten Oivo ja Kerätär osatyökykyisiin kohdistuvassa selvityksessään totesivat, osa pitkäaikaistyöttömistä jää terveys- ja kuntoutuspalvelujen ulkopuolelle. Terveystuollossa ei ole riittävästi osaamista työttömien työkykyyn, kuntoutukseen ja niiden arviointiin liittyvissä asioissa, eikä asiakkaan tarpeen mukainen monialainen yhteistyö toteudu. Järjestelmän toimimattomuus ja pirstalaisuus johtavat tehottomiin tukitoimiin, resurssien hukkaamiseen ja suunnitelmien toistuviin epäonnistumisiin. Yhdenvertaisuus työttömien ja työllisten välillä ei toteudu, eivätkä työttömät saa aina heille kuuluvia sosiaalietuuksia. (Oivo & Kerätär 2018, 45–46.)

Kymenlaaksossa teollisuuden rakennetyöttömyys on heikentänyt taloutta jo pitkään. Vaikka työllisyys on viime vuosien aikana parantunut, rakennetyöttömyys vaikeuttaa talouden elpymistä edelleen. Työvoiman kysyntä ja tarjonta ovat epätasapainossa korkeasta työttömyydestä huolimatta. (Tulossuunnitelma 2019–2022 ja talousarvio 2019 2018, 2.) Kymenlaaksossa työttömyys

aiheuttaa suurta painetta julkiseen talouteen, ja siten työllisyyden edistämiseksi tehtävä työ on inhimillisten tavoitteiden lisäksi merkityksellistä myös kuntataloudelle. Pitkään työttöminä olleiden palvelutarve on laaja, ja siihen vastaaminen edellyttää eri toimijoiden yhteistä, tavoitteellista verkostotyöskentelyä. Tähän opinnäytetyöhön sisältyvät opas ja diasarja työttömien terveys- ja kuntoutuspalvelutarpeista on tuotettu apuvälineiksi parantamaan työttömille suunnattujen palvelujen vaikuttavuutta ja lisäämään sosiaali- ja terveystalouden ammattihenkilöiden tietoa ja osaamista tämän asiakaskunnan palvelutarpeisiin vastaamiseksi. Materiaalin näkökulma on erityisesti terveydenhuollon palveluissa, joiden osuutta monialaisessa yhteistyössä on tarve vahvistaa.

Materiaali on laadittu yhteistyössä työttömiä henkilöitä työssään kohtaavien viranomaisten kanssa. Kehittämisprojektin spiraalimallin mukaisesti opinnäytetyö käynnistyi yhteistyökumppanien hankkimisella, yhteisellä tarpeen määrittelyllä, rajaamisella, suunnittelulla ja organisoinnilla. Tuotoksen luonnos lähetettiin yhteistyökumppaneille kommentoitavaksi ja saatua palautetta arvioitiin suhteessa työn tavoitteisiin. Tuotosta tarkennettiin ja se palautettiin uudelle kommenttikierrokselle muokkauksen jälkeen. Oppaan toteutuksen havainnointi- ja reflektointikierroksia voitiin projektissa havaita ainakin kolme. Ensimmäinen arviointi tehtiin yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa 30.7.2019. Toinen, kohteiltaan laajempi kierros alkoi 2.9.2019 ja kolmas 19.9.2019. Jokaisella kerralla tuotos jalostui eri näkökulmilta. Analysoinnissa oli oleellista, että palautetta peilasi työn tavoitteeseen – antaako palaute aiheita muokata materiaalia, tuoko se lisäarvoa tavoitteiden saavuttamiseksi, liittyykö se kyseiseen aihealueeseen vai laajeneeko se turhan kauas varsinaisesta työn kohteesta? Opinnäytetyön rajauksen mukaisesti pyrin kohdistamaan materiaalin sisällön erityisesti perusterveydenhuollon näkökulmaan, enkä levittämään sitä liian laajalle. Tästä syystä muokkasin aineistoa joidenkin palautteiden perusteella ja osan niistä sivuutin.

Rinteen hallitusohjelmaan sisältyy työkykyohjelma, jonka avulla pyritään ottamaan käyttöön vaikuttavia palveluja ja toimintamalleja osatyökykyisten työkyvyn tukemiseksi. Hallitusohjelmassa on myös maininta kuntoutusjärjestelmän uudistamisesta työkyvyn edistämiseksi. (Luottamuksen ja tasa-arvoisten työmarkkinoiden Suomi s.a.) Kymsojen strategiset linjaukset suuntaavat organisaation toimintaa kohti jatkuvasti kehittyviä, ennaltaehkäiseviä, laadukkaita ja

kustannustehokkaita palveluja. Strategia edellyttää Kymsoten työntekijöiltä sujuvaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken sekä monipuolista, ratkaisukeskeistä, asiakkaan tarpeen mukaista ja oikea-aikaista palvelua. (Strategia ja visio 2018–2022 2018.)

Tämä opinnäytetyö suuntaa samaan päämäärään kuin hallitusohjelma – osatyökykyisten ja vaikeasti työllistyvien saamiseen osaksi työmarkkinoita. Terveys- ja kuntoutuspalvelujen osallisuuden vahvistaminen monialaisessa palvelukokonaisuudessa on edellytys tämän asiakasryhmän työllisyyden edistämisessä. Opinnäytetyö tukee myös Kymsoten strategiaa. Se on osana kehittämässä toimintaa kohti laadukasta, kustannustehokasta, oikea-aikaista ja yhteistyössä tuotettua monialaista palvelua, jolla tavoitellaan asiakkaan etua. Kun eri toimijoiden roolit jäsentyvät ja täsmentyvät, monialainen työskentely tuottaa tehokkuutta kokonaisuuteen. Asiakkaan saaman palvelun eri osa-alueet kiinnittyvät toisiinsa, tähtäävät yhteiseen tavoitteeseen ja pirstalaisuus vähenee. Tietopaketti on pieni askel kohti näitä päämääriä, mutta koen, että se on tapa nostaa asia esiin ja luoda pohjaa yhteiselle palvelun kehittämislle. Työttömiin liittyy paljon ennakkoluuloja, stereotyyppioita ja puutteellista, jopa virheellistä tietoa. Tuotettu materiaali on keino lisätä tietoa, korjata vääristymiä sekä tehdä yhteisen palvelun kehittämisen mahdollisuudet näkyviksi eri toimijoiden kesken.

Monialaisessa työelämäpalvelussa on kesällä 2019 otettu käyttöön uusi toimintamalli, jota ovat olleet luomassa henkilöstöstä kootut työryhmät. Asiakskuntana on työllistymiseen tukea tarvitsevat asiakkaat, joiden työkyvyssä on usein monenlaisia haasteita. Yhden työryhmän tuotoksena syntyi esitys työkykytiimin perustamisesta. Sen asiakkuuteen ohjautuvat henkilöt, joilla on selvittämättömiä terveydellisiä vaikeuksia. Työkykytiimissä kartoitetaan asiakkaan kokonaistilanne ja luodaan yhteistyöverkosto asiakkaan palvelutarpeiden ympärille. Työkykytiimissä palvelun vaikuttavuuden edellytyksenä on toimiva ja tiivis, samoihin tavoitteisiin tähtäävä yhteistyö terveystalvelujen kanssa. Tämä opinnäytetyö tukee työkykytiimin toimintaa ja toimii välineenä terveystalvelujen osallisuuden vahvistamisessa monialaisessa yhteistyössä työttömien tueksi. Opas ja diasarja voivat toimia työkaluina asiakastyössä, perehdytyksessä, koulutuksessa ja itsenäisessä opiskelussa niin työelämä- kuin terveystalveluissa.

Alkuvuodesta 2019 lähtien Monialainen työelämäpalvelu on pyrkinyt edistämään sektorirajat ylittävää, monialaista yhteistyötä perusterveydenhuollon kanssa. Kymsoten terveydenhuollon johtoon on vedottu työttömille kohdistettujen terveystalvelujen resurssien lisäämiseksi. Perusteina on käytetty muun muassa asiakkaiden saaman palvelun vaikuttavuuden paranemista, palveluverkoston kokonaisuormituksen vähentymistä, kuntalaisten hyvinvoinnin lisääntymistä ja yhteiskunnalle aiheutuvien kulujen pienemistä. Vertailua työttömien terveystalveluresursseista on tehty muun muassa Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystalveihin Eksoten kanssa. Siellä työelämäpalvelujen asiakkaille kohdistettuja terveydenhoitajatalveluja on osoitettu lähes kaksinkertainen ja lääkäreiden talveluja 2,5-kertainen määrä verrattuna Kymsoten alkuvuoden vastaavaan resurssiin. Asiakkaita Eksoten työelämäpalveluissa on kuitenkin vähemmän kuin Kymsotessa. Eksoten panostukset terveydenhuollon työttömille osoitettuihin talveluihin ovat näkyneet muun muassa työmarkkinatuen kuntaosuuksien vähenemisenä. Syksyllä 2019 Monialaisen työelämäpalvelun ja Kymsoten terveydenhuollon neuvottelut ovat alkaneet tuottamaan tulosta: työttömien talveluihin suunnattua kuntoutuslääkäri- ja terveydenhoitajaresursseja sekä kuntoutustalveluja on luvattu lisätä puolen vuoden sisällä. Opinnäytetyönä tuotetun materiaalin lanseeraus ajoittui tämän suunnitelman kannalta sopivaan aikaan ja se edistää osaltaan uusien toimintojen käynnistämistä terveydenhuollossa työttömien tueksi. Kymsoten koulutusylilääkäri koki materiaalin tarpeellisena ja kattavana tietopakettina terveydenhuollon käyttöön.

Oppaaseen ja PowerPoint-esitykseen kootut tiedot vaativat säännöllistä päivittämistä. Lainsäädäntö, talvelut, tarpeet ja yhteystalveilöt muuttuvat ajan myötä. Opinnäytetyö käynnistyi tarpeesta, joka nähtiin Monialaisessa työelämäpalvelussa. Materiaali koottiin työkaluksi edistämään työelämäpalvelujen ja terveystalvelujen yhteistyötä ja siksi oli luontevaa, että vastuu sen päivittämisestä sovittiin työkykytiimin tehtäväksi. Väline pysyy siten ajan tasalla ja materiaalia on mahdollista kehittää esiin nousevien tarpeiden mukaisesti. Monialainen työelämäpalvelu, samoin kuin työkykytiimi sen sisällä, toimii koko Kymsoten alueella. Työkykytiimin kautta saadaan levitettyä työttömien talveluihin liittyvää ajanmukaista tietoa ja yhteistyön mahdollisuuksia yhtäläisesti kaikkialle Kymsoten toiminta-alueella.

Aika tulee näyttämään, minkälainen vaikutus opinnäytetyössä tuotetulla materiaalilla on palvelun ja henkilöstön osaamisen kehittymisessä. Ensikommentit ovat olleet rohkaisevia. ”Vihdoinkin meillä on paketti, johon työkykyyn ja kuntoutukseen liittyvä tieto on koottu yksien kansien sisään!”, kommentoi eräs opinnäytetyön yhteistyökumppani.

7 POHDINTAA

Aikataulullisesti opinnäytetyö valmistui reilut puoli vuotta alkuperäisestä suunnitelmasta jäljessä, mikä johtui tekijän oman ajankäytön haasteista. Tiedon tarve ei viiveen aikana kadonnut eikä vähentynyt. Voisi jopa ajatella, että ajoitus oli otollisempi tässä kohdin, kun neuvotteluissa yhteistyön lujittamisesta työelämäpalvelujen ja terveydenhuollon välillä oli edistytty ja terveydenhuoltoon oli luvattu lisäresurssia työttömien palveluun. Materiaalin lanseeraus juuri siinä kohdin oli osoitus Monialaisen työelämäpalvelun tahdosta ja valmiudesta vahvistaa yhteistyötä terveyspalvelujen kanssa.

Opinnäytetyötä tehdessä oma tietotaitoni työttömyyden vaikutuksista ihmisten terveydentilaan ja yhteiskunnalle aiheutuviin kustannuksiin lisääntyi. Monitahoinen kuntoutusjärjestelmä selventyi, samoin eri toimijoiden roolit monialaisessa yhteistyössä. Koen opinnäytetyöprojektin vahvistaneen ammatillisuuttani Monialaisen työelämäpalvelun palveluesimiehenä. Tutkimustietoon perehtyminen antoi uudenlaisia valmiuksia kehittää toimintaa ja tukea henkilöstöä asiakastyössä.

Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa oppaan laatiminen oli työläin ja hitain vaihe. Aihealue on laaja ja sisältö tuli rajata palvelemaan pääosin terveydenhuollon tarvetta. Tarkoituksena oli selventää, minkälaisin palveluin ja minkälaisissa toimijaverkostoissa työttömien työ- ja toimintakykyä voidaan tukea, sekä johdattaa lukija lisätiedon äärelle. Oppaan valmistuttua PowerPoint-esitys valmistui nopeasti, kun tarvittava tieto oli jo koossa.

Asiantuntijoiden kommentit toivat aineistoon täsmennyksiä, jotka auttavat suuntaamaan toimintaa kohti laadukasta asiakaspalvelua ja kestävästä julkisten

resurssien käyttöä. Kelan asiantuntijalääkärit kertoivat muun muassa kompastuskivistä, joita he työssään kohtaavat ja jotka estävät tai viivästyttävät asiakkaiden pääsyä heidän tarvitsemiinsa palveluihin. Esimerkiksi työkyvyttömyyden kesto määrittää lainsäädännön, jonka perusteella työkykyä tai työkyvyttömyyttä arvioidaan. Tätä pyydettiin materiaalissa selventämään, sillä lääkäreiden lausunnoissa työkyvyn arvioinnin lakiperusta on usein virheellinen. Monialaisen työelämäpalvelun psykologi korosti vammaistukien ja tarpeen mukaisten kuntoutuspalveluiden merkitystä asiakkaan toimintakyvyn tukemisessa ja elämänlaadun paranemisessa. Kymsoten kuntoutusylilääkäri toivoi selkeitä kaavioita työttömien terveyspalveluita kuvaavista prosesseista. Koin yhteistyökumppaneita saamani palautteet erittäin merkityksellisinä, sillä ne pohjautuvat käytännön kokemukseen ja tähtäävät asiakkaan saaman palvelun vaikuttavuuden paranemiseen. Kommenttien avulla tietopakettia voitiin jalostaa siten, että se vastaa paremmin käyttäjien tarvetta ja osaamisen kehittymistä koko verkostossa.

Spiraalimallin mukaisten suunnittelu-, toiminta-, havainnointi- ja reflektointikierrosten lukumäärä muodostui oppaan osalta kolmeksi. Tarve materiaalin julkaisemiselle tuli hieman yllättäen, kun tavoitteellinen työskentely työelämä- ja terveyspalvelujen yhteistyön lujittamiseksi alkoi tuottaa tulosta juuri toiminnallisen osuuden työstövaiheessa. Arvailujen varaan jää, olisiko aineisto kehittynyt vielä suurestikin, jos kierroksia olisi toteutettu lisää. Toisaalta, tieto elää jatkuvasti ja materiaalin päivittämisestä on sovittu työkykytiimissä. Opas ja diaesitys olivat mielestäni julkaistaessa niin valmiit kuin ne siinä hetkessä pystyivät olemaan. Kun materiaalin käytöstä saadaan kokemusta, siitä voidaan tehdä uusia, arjen työtä paremmin tukevia versioita.

Mielenkiintoista olisi jatkossa selvittää, minkälainen vaikutus tämänkaltaisella materiaalilla on ammattihenkilöiden osaamiseen ja palvelun vaikuttavuuteen. Vaikka aineisto on jaeltu laajalti Kymsoten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, arkisen työn hektisyydessä ei ole taattua, että sitä tullaan hyödyntämään toivotulla tavalla. Resurssit ovat niukat, eikä aikaa omatoimiseen tiedonhakuun ja oppimiseen kenelläkään liiemmin ole. Työttömien terveyspalvelut on yksi aihealue, joka kilpailee ammattilaisten huomiosta lukuisten muiden tärkeiden aiheiden kanssa. On pyrittävä korostamaan, ettei kyse ole kuitenkaan

mistään irrallisesta toiminnan osa-alueesta, vaan kuntalaisten hyvinvointiin liittyvästä kokonaispalvelusta. Tiedottamiselle on syytä irroittaa asiakastyöstä erillinen hetki. Suunnitelmissa on, että aihetta käydään läpi Monialaisen työelämäpalvelun henkilöstöpalaverissa. Teemaa on hyvä tuoda esiin yhteisissä tapaamisissa terveydenhuollon kanssa ja tarjota mahdollisuuksia asian esittelylle erilaisissa henkilöstölle suunnatuissa foorumeissa. Tämänkaltaiset tilaisuudet luovat hyvän alustan yhteisen keskustelun ja yhteistyön kehittämiseksi asiakkaiden hyväksi.

LÄHTEET

- Aho, S. & Mäkiäho, A. 2016. Krooninen työttömyys. Valtioneuvosto. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/20_Krooninen+tyott%C3%B6myys.pdf/d216f5a7-1ef4-48ee-bff1-d26bdef075bd?version=1.0 [viitattu 17.8.2019].
- Autti-Rämö, I., Mikkelsen, M., Lappalainen, T. & Leino, E. 2016. Kuntoutumisen prosessi. Teoksessa Autti-Rämö, I., Salminen, A.-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. (toim.) Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 56–73.
- Autti-Rämö, I., Salminen, A.-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. (toim.) 2016. Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Elämässä mukana – muutoksissa tukena. 2018. Kela. WWW-dokumentti. Päivitetty 8.10.2018. Saatavissa: <https://www.kela.fi/kela-lyhyesti> [viitattu 25.8.2019].
- Heikentynyt työkyky – kuntoutukseen vai eläkkeelle? s.a. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa <https://vakuutuskorvaukset.fi/heikentynyt-tyokyky-kuntoutukseen-vai-elakkeelle-> [viitattu 23.6.2019].
- Holm, P. 2014. Tutkimus päätöksenteon tukena. *Työllistämisinvestointi eXtra* 1.12.2014, 2.
- Huovinen, S. & Naumanen, P. 2013. Työttömien terveydenhuollon järjestäminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://stm.fi/documents/1271139/1365032/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen/3b1979ea-c36c-4114-9399-6c45e49b40b1/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen.pdf> [viitattu 23.6.2019].
- Härkäpää, K., Valkonen, J. & Järvikoski, A. 2016. Kuntoutujan motivaatio ja sitoutuminen. Teoksessa Autti-Rämö, I., Salminen, A.-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. (toim.) Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 74–82.
- ICF-luokitus. 2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 27.9.2016. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus> [viitattu 20.7.2019].
- Juvonen-Posti, P., Lamminpää, A., Rajavaara, M., Suoyrjö H. & Tötterman, P. 2016. Työikäisen kuntoutumisen monialainen järjestelmä. Teoksessa Autti-Rämö, I., Salminen, A.-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. (toim.) Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 160–175.
- Kaakkois-Suomen työllisyyskatsaus Elokuu 2019. 2019. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/37299666/Tyollisyyskatsaus_elo_kuu_2019.pdf/b20de924-e756-4b13-ad0a-505794ba0fd9 [viitattu 6.10.2019].

Kerätär, R. 2016. Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. Oulun yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526210865.pdf> [viitattu 23.6.2019].

Korpelainen, A. 2019. Sähköpostiviesti 11.4.2019. Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä.

Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. 2017. Sosiaali- ja terveystministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160273/RAP2017_41.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 5.8.2019].

Lainsäädäntö edellyttää laadukasta arviointia. 2018. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 5.11.2018. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/toimintakyvyn-arviointi/lainsaadanto-edellyttaa-laadukasta-arviointia> [viitattu 3.8.2019].

Laki julkisesta työvoima- ja yritystpalvelusta 28.12.2012/916.

Laki julkisesta työvoimastpalvelusta 29.12.2005/1216.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista 15.7.2005/566.

Lappalainen, K., Mattila-Holappa, P., Yli-Kaitala, K. Hult, M. & Räsänen, K. 2018. Pisimpään työttöminä olleet käyttävät vähiten terveystkeskuksen palveluja. *Suomen Lääkärilehti* 42, 2421–2426.

Luottamuksen ja tasa-arvoisten työmarkkinoiden Suomi. s.a. Valtioneuvosto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/rinteen-hallitus/hallitusohjelma/luottamuksen-ja-tasa-arvoisten-tyomarkkinoiden-suomi> [viitattu 6.10.2019].

Mitä toimintakyky on? 2019. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 15.3.2019. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on> [viitattu 20.7.2019].

Nevala, N., Turunen, J., Tiainen, R. & Mattila-Wiro, P. 2015. Osatyökykyiset työssä -toimintamallin (Osku) toteutuminen ja hyödyt erilaisissa toimintaympäristöissä. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74728/Tutkimusraportti2015-Osaty%C3%B6kykyiset-ty%C3%B6ss%C3%A4-toimintamallin.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 23.6.2019].

Ohje Kelan kuntoutustalveluiden ja TE-talveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen. s.a. Kela ja Työ- ja elinkeinoministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kela.fi/documents/10180/1152184/Kela-TE-palvelu+ohje-suomeksi.pdf/f84284c3-e9de-495c-9f89-ead8a213d79c> [viitattu 1.8.2019].

Oivo, T. & Kerätär, R. 2018. Osatyökykyisten reitit työllisyyteen – etuudet, palvelut, tukitoimet. Selvityshenkilöiden raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 43/2018. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161151/STM%20rap%2043%202018%20Osatyokykyisten%20reitit%20tyollisyyteen.pdf?sequence=4&isAllowed=y> [viitattu 3.6.2019].

Oivo, T. & Kuusinen, P. 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön ohje työttömien työkyvyn arvioinnista ja terveystarkastuksiin ohjaamisesta. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/data/normit/38378/ohjeTEM3067.pdf> [viitattu 25.7.2019].

Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. 2019. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 2.9.2019].

Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) 2016 - 2018. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 14.1.2019. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/osatyokykyisille-tie-tyoelamaan-ote-> [viitattu 3.6.2019].

Pitkäaikaistyötön. 2018. Tilastokeskus. WWW-dokumentti. Päivitetty 11.1.2018. Saatavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/pitkaaikaistyot.html> [viitattu 17.6.2019].

Saikka, P. 2018. Hallinnan rajoilla. Monialainen koordinaatio vaikeasti työllistyvien työllistymisen edistämiseksi. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/233917/HALLINNA.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 24.7.2019].

Saikka, P. & Hannikainen, K. 2019. Työttömien ja työllisten koettu työkyky ja toimeentulo. Teoksessa Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 143–158.

Saikka, P., Kestilä, L. & Karvonen, S. 2014. Työttömien ja työllisten koettu hyvinvointi toimintavalmiuksien viitekehyksessä. Teoksessa Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 118–143. Sairausvakuutuslaki 21.12.2004/1224

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf> [viitattu 24.5.2019].

Sosiaali- ja terveydenhuollon vastuut. s.a. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/sotepalvelut/jarjestelma-vastuut> [viitattu 25.6.2019].

Strategia ja visio 2018–2022. 2018. Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä. PowerPoint-esitys. Kymnsoten Intranet.

Terveenä työttömyydestä. Miten hallitset elämäntilanteesi? 2010. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Tietoa Kymnsotesta. s.a. Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kymnsote.fi/fi/tietoa-kymnsotesta> [viitattu 24.6.2019].

Toikko, T. & Teemu, R. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. painos. Tampere: Tampere University Press.

Toimintakyvyn ulottuvuudet. 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 16.1.2018. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/hankkeet-ja-hanketuki/arviointi/tyo-ja-toimintakyvyttareita/tyo-ja-toimintakyky/toimintakyvyn-ulottuvuudet> [viitattu 20.7.2019].

Tulossuunnitelma 2019–2022 ja talousarvio 2019. 2018. Kymenlaakson liitto. PDF-dokumentti. Saatavissa: [https://www.kymenlaakso.fi/attachments/article/7/Tulossuunnitelma%202019-2022%20ja%20talousarvio%202019%20\(Mkv%203.12.2018%20hyvaksyty\).pdf](https://www.kymenlaakso.fi/attachments/article/7/Tulossuunnitelma%202019-2022%20ja%20talousarvio%202019%20(Mkv%203.12.2018%20hyvaksyty).pdf) [viitattu 6.10.2019].

Työeläkevakuuttajat Tela. 2018. Työkyvytön vai ei? Työeläkevakuuttajat Tela. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://lehti.tek.fi/lakitieto/tyokyvyton-vai-ei> [viitattu 23.6.2019].

Työelämäpalvelut. s.a. Kymenlaakson sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kymnsote.fi/fi/Palvelut/Aikuisten-sosiaalipalvelut-ja-ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4palvelut/Ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4palvelut/p/tyoelamapalvelut> [viitattu 24.8.2019].

Työkykyneuvonta. 2018. Kela. Päivitetty 12.12.2018. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kela.fi/tyokykyneuvonta1> [viitattu 26.5.2019].

Työkyvyttömyyseläke työkyvyn heiketessä. 2019. Eläketurvakeskus. Päivitetty 7.1.2019. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tyoelake.fi/elakkeet-erielamantilanteissa/tyokyvyttomyyselake-tyokyvyn-heiketessa/> [viitattu 23.7.2019].

Työllisyyskatsaus Elokuu 2019. 2019. Työ- ja elinkeinoministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx> [viitattu 6.10.2019].

Työllisyyspalvelut kehittyvät. s.a. Vates. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vates.fi/tietopaketti/aluepaattajat/hyvät-tyollisyyspalvelut.html> [viitattu 1.8.2019].

Työmarkkinatukiseuranta: Kunnan osarahoittama työmarkkinatuki. s.a. Kela. Tilastotietokanta Kelasto. Saatavissa: http://raportit.kela.fi/ibi_apps/WFServlet?IBIF_ex=NIT089CL [viitattu 25.6.2019].

Työttömyysajan tuet. 2018. Kela. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.kela.fi/documents/10180/7276260/Tyotto-myys_esite_Kela.pdf/9207294a-2e3c-4813-9144-50d77507c6dd [viitattu 17.7.2019].

Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290.

Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa - suosituksessa mainitut mittarit ja niiden soveltuvuusarviot. 2012. Toimia-tietokanta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.terveysportti.fi/dtk/tmi/koti> [viitattu 26.6.2019].

Työtön vai ei? 2018. Kela. WWW-dokumentti. Päivitetty 31.12.2018. Saatavissa: <https://www.kela.fi/tyoton-vai-ei-> [viitattu 17.6.2019].

Työvoimapalvelut. 2017. Elinkeino-, liikunta- ja ympäristökeskus. WWW-dokumentti. Päivitetty 19.6.2017. Saatavissa: <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/tyovoimapalvelut1> [viitattu 25.6.2019].

Vo, T.T. & Jha, R. 2019. The Health Effects of Unemployment on the European Elderly: An Application of Finite Mixture Models Using the Survey of Health, Aging and Retirement in Europe. SSRN. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3341372 [viitattu 27.10.2019].

Vuokko, A., Juvonen-Posti, P. & Kaukiainen, A. 2011. Miten lääkäri arvioi työttömän toimintakykyä? *Suomen Lääkärilehti* 48, 3659–3666.

Vuokko, A., Juvonen-Posti, P. & Kaukiainen, A. 2016. Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa. Päivitetty 7.1.2016. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132200/3_Tyottoman_toiminta-ja_tyokyvyn_hyva_arviointikaytanto_1.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 26.7.2019].

Välimäki, K. & Halonen, S. 2017. Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutumisjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017: 41. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160273/RAP2017_41.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 3.7.2019].

Ylisassi, H., Rajavaara, M. & Seppänen- Järvelä, R. 2016. Työn muutokset ja työkykykäsitykset kuntoutuksen lähtökohtina. Teoksessa Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. (toim.) Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 153–159.

Terveystalvet ja monialainen yhteistyö työttömän tukena

2019

Sisällysluettelo

1.	Johdanto.....	2
2.	Toimintakyky.....	3
3.	Työkyky	3
4.	Työttömien terveystarpeet.....	4
4.1	Työttömien terveystarkastus	6
4.2	Työttömän toiminta- ja työkyvyn arviointi terveydenhuollossa	8
5.	Kuntoutus	14
5.1	Ammatillinen kuntoutus	15
5.1.1	Kelan ammatillinen kuntoutus.....	16
5.1.2	Työeläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus	17
5.1.3	Muu ammatillinen kuntoutus.....	19
5.2	Lääkinnällinen kuntoutus.....	19
5.2.1	Kelan vaativa lääkitönnällinen kuntoutus.....	20
5.3	Kelan harkinnanvarainen kuntoutus	22
5.4	Ammatilliset valmentavat koulutukset	23
5.5	Neuropsykiatrinen valmennus	24
5.6	Kuntoutusetuudet	24
6.	Työkyvyttömyys	27
6.1	Työkyvyttömyysetuudet.....	28
7.	Työttömän sosiaaliturva.....	30
8.	Monialainen yhteistyö Kymenlaaksossa.....	35
	Lähteet	40

1. Johdanto

Tämä opas on tarkoitettu kaikille sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, jotka kohtaavat työttömiä henkilöitä työssään. Oppaaseen on koottu tietoa työttömien julkisten terveystalvelujen ja monialaisen, sektorirajat ylittävän yhteistyön tarpeista ja mahdollisuuksista. Sitä voidaan käyttää asiakastyön, perehdytyksen ja koulutuksen tukena. Materiaaliin kuuluu oppaan sisällön tiivistävä PowerPoint-esitys. Tavoitteena on edistää asiakaslähtöisyyttä, vaikuttavuutta ja kokonaisvaltaisuutta palvelussa, joka parantaa kuntalaisten terveyttä, hyvinvointia ja yhteiskunnallista osallisuutta. Opas on laadittu yhteistyössä Kymsoten työelämäpalvelujen ja terveystalvelujen, Kelan sekä Kaakkois-Suomen TE-toimiston kanssa. Sitä ylläpitää Monialaisen työelämäpalvelun työkykytiimi.

Työttömät kärsivät terveydellisistä ongelmista enemmän kuin työssä käyvät. Työttömyyden pitkittyessä terveydellisten ongelmien riskit lisääntyvät, jolloin tarve terveyttä ja työkykyä edistäviin ja palauttaviin palveluihin kasvaa. Tunnistamatta jääneet sairaudet ja kuntoutustarve lisäävät riskiä syrjäytyä työmarkkinoilta.

Työttömien työkyvyn arviointi sekä terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttävät tiivistä yhteistyötä kunnan perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen sekä TE-toimiston ja Kelan kesken. Tavoitteena on löytää jokaiselle työttömälle sopivat ratkaisut. TE-toimiston tehtävänä on tukea asiakkaan työllistymistä. Kela vastaa sairaus- ja työkyvyttömyysetuuksista sekä kuntoutuksesta. Sosiaalitoimen tehtäväkenttään kuuluvat toimeentulo ja sosiaalinen kuntoutus. Terveystarkastukset tehdään terveydenhuollossa.

Kymsoten työelämäpalveluissa edistetään pitkään työttöminä olleiden henkilöiden työllistymistä ja kuntoutumista kohti työtä, koulutusta tai muuta säännöllistä toimintaa. Asiakkaita palvellaan monialaisesti ja asiakaslähtöisesti laajalla asiantuntijajoukolla, joka koostuu sosiaali-, terveys- ja kuntoutusalan ammattilaisista sekä TE-asiantuntijoista. Toimijoina Monialaisessa työelämäpalvelussa ovat Kymsote, Kaakkois-Suomen TE-toimisto ja Kela. Palvelua täydentävät Kymenlaakson kuntien palvelut.

2 Toimintakyky

Toimintakyvyllä tarkoitetaan henkilön **edellytyksiä selviytyä jokapäiväisessä elämässä**, omassa elinympäristössään, hänelle itselleen merkityksellisissä toiminnoissa, kuten opiskelussa, työssä, vapaa-ajassa ja harrastuksissa, sekä itsestään että toisista huolehtimisessa. Hyvä toimintakyky edistää ihmisen hyvinvointia, osallisuutta, työssä jaksamista ja vanhemmiten kykyä selvitä itsenäisesti arjessa.

Toimintakyvyn ulottuvuuksia ovat

- **fyysinen: ihmisen kyky liikkua**, tekijöitä mm. lihasvoima, kunto, kestävyys, nivelten liikkuvuus, kehon asennon ja liikkeiden hallinta, keskushermoston ja aistien toiminta
- **psykkinen: voimavarat arkisen elämän haasteista ja kriisitilanteista selviytymiseksi**, tekijöitä mm. elämänhallinta, mielenterveys, psykkinen hyvinvointi, sekä kyky käsitellä tietoa, tuntea, kokea, muodostaa käsityksiä itsestä ja ympäristöstä, tehdä suunnitelmia ja omaa elämää koskevia valintoja
- **kognitiivinen**: oppiminen, keskittyminen, tarkkaavaisuus, hahmottaminen, orientaatio, tiedon käsittely, ongelman ratkaisu, toiminnanohjaus ja kielelliset valmiudet
- **sosiaalinen**: vuorovaikutussuhteet, toimijuus yhteisöissä ja yhteiskunnassa.

Toimintakyvyn ja toimintarajoitteiden moniulotteisuutta, vuorovaikutuksellisuutta ja dynaamisuutta voidaan kuvata **ICF-luokituksen** avulla. ICF on kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitusjärjestelmä, joka edustaa kokonaisvaltaista *biopsykososiaalista* näkökulmaa. Toimintarajoitteita tarkastellaan terveydentilaan liittyvien sekä ympäristö- ja yksilötekijöiden yhteisvaikutuksena, jolloin huomioon otetaan muun muassa saatavilla oleva tuki ja palvelut, apuvälineet, työtilanne, perhe, harrastukset, motivaatio ja uskonto.

3 Työkyky

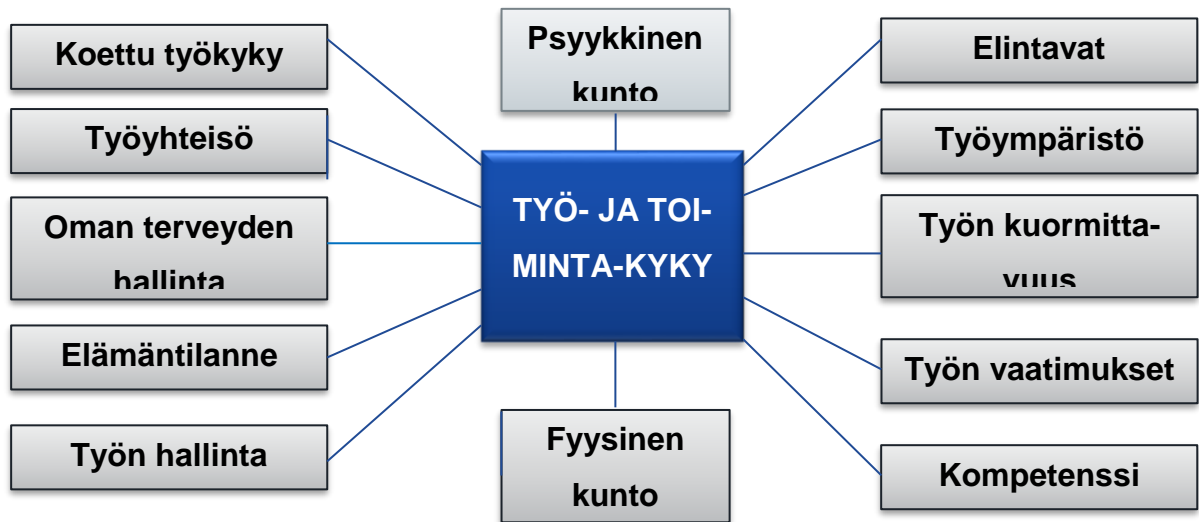
Työkyvyllä tarkoitetaan **toimintakykyä työssä**. Se on tasapainoa toimintakyvyn ja työn vaatimusten välillä, kykyä selviytyä tietyissä työtehtävissä ja työympäristössä, yksilön mahdollisuuksia pysyä työelämässä sekä kykyä työllistyä uudelleen työttömyyttä kohdattuaan.

Työkyky koostuu

- kehon toiminnoista
- työsuorituksista

- laajemmasta osallisuudesta työelämään ja työhön liittyviin asioihin.

Työkykyä rajoittavat sairastavuus ja muut syrjäytymisriskit (työttömyys, köyhyys, puutteellinen koulutus). Sairastavuuteen vaikuttavat työttömyyden kesto, negatiiviset odotukset työllistymisestä, sosiaalisen tuen puute ja yksin eläminen.

(Työkykyyn vaikuttavia tekijöitä, Pehkonen 2008)

Henkilöiden työkykyä arvioidaan kaikissa terveydenhuollon toiminnoissa. Hoitavat lääkärit arvioivat kaikkien asiakasryhmien työkykyä. Työttömien työkyvyn arvioinnista vastaa hoitava lääkäri, kun taas työsuhteessa olevien osalta arviointi tapahtuu työterveyshuollossa, tarvittaessa yhteistyössä erikoissairaanhoidon kanssa.

4 Työttömien terveystalvelut

Terveydenhuoltolain (30.12.2010/1326) mukaan kunnan tehtävänä on edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta. Kunnan tulee kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja ja parantaa terveydenhuollon toimijoiden, kunnan eri toimialojen välistä ja muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisessä. Kunta järjestää tarpeelliset terveystarkastukset ja terveysterveystarkastukset ja terveysterveystarkastuksia asukkaidensa hyvinvoinnin seu-

raamiseksi ja tukemiseksi. Palvelujen avulla tuetaan toiminta- ja työkykyä, ehkäistään sairauksia sekä edistetään mielenterveyttä ja elämänhallintaa. **Terveysneuvonta ja terveystarkastukset tulee järjestää myös opiskelu- ja työterveyshuollon ulkopuolelle jääville nuorille ja työikäisille.** Ne muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden muiden kunnan järjestämien palveluiden kanssa. Työttömän henkilön elämän kokonaisuus tulee huomioida sosiaali- ja terveysalan jokapäiväisessä työssä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on ohjeistanut kuntia työttömien terveydenhuoltolain mukaisen ehkäisevien terveystarkastusten tuottamiseen, työ- ja toimintakyvyn arvioimiseen ja niiden edellyttämän yhteistyön järjestämiseen. Laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn tai ammatillisen kuntoutuksen tarpeen arviointi edellyttää **monialaista yhteistyötä** eri viranomaisten kesken. Työ- ja toimintakykyä arvioidaan ja kuvataan osana lääkärin jokapäiväistä työtä perusterveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidossa. Lisäksi sitä voidaan tehdä TE-hallinnon palveluna tai Kelan ammatillisena kuntoutuksena. Työttömällä voi olla myös oikeus työeläkekuntoutukseen. Jatkotoimenpiteistä ja seurannasta sovitaan terveystarkastuksen ja työ- ja toimintakyvyn arvion perusteella. Tarvittaessa laaditaan hoito- ja kuntoutussuunnitelma yhdessä työttömän kanssa. TE-toimistolle toimitetaan palaute terveystarkastuksesta ja / tai lääkärinlausunto, joiden perusteella se ohjaa asiakkaan tarpeen mukaisiin palveluihin.

STM:n ohjeistus työttömien terveydenhuollon järjestämisestä

<https://stm.fi/documents/1271139/1365032/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen/3b1979ea-c36c-4114-9399-6c45e49b40b1/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen.pdf>

4.1 Työttömien terveystarkastus

Työttömän terveystarkastuksessa selvitetään työttömän terveydentila sekä työ- ja toimintakyky ja edistetään henkilön terveyttä. STM:n ohjeistuksen mukaan tavoitteena on ”*työttömän terveyden sekä työ- ja toimintakyvyn arviointi, ylläpitäminen sekä edistäminen, sairauksien tunnistaminen ja niiden ehkäiseminen ja ohjaaminen hoitoon sekä lääkinnälliseen, ammatilliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen.*” Terveystarkastuksessa ”*otetaan kantaa jäljellä olevaan työkykyyn työkyvyttömyyden osoittamisen ohella*”.

Asiakas voi tulla terveystarkastukseen viranomaislähetteellä tai itse palveluun hakeutuen. Läheteessä voi olla kirjattuna erityisiä kysymyksiä, joihin toivotaan vastausta terveystarkastuksessa. Tarkastuksen tekee terveydenhoitaja, tai mikäli henkilöllä on hoitoa vaativa sairaus tai tarve työ- ja toimintakyvyn arvioinnille, hänet ohjataan lääkärille. Lausunnot etuuk- sia (esimerkiksi sairauspäiväraha) ja kuntoutushakemuksia varten kirjoittaa lääkäri. Terveystarkastuksen perusteella sovitaan jatkotoimenpiteistä ja seurannasta. Lähetteen mu- kaan liitetty palautelomake terveystarkastuksesta ja mahdollinen lääkärintodistus toimitetaan TE-toimistolle, joka ohjaa asiakkaan hänen tarpeensa mukaisesti työllistymistä edistä- viin palveluihin. Terveydenhuolto voi lähettää palautelomakkeen asiakkaan kirjallisella suos- tumuksella suoraan TE-palveluihin, tai asiakas voi toimittaa asiakirjat itse. Mikäli työtön to- detaan työkyvyttömäksi, lääkärintodistus sairauspäivärahan tai muun työkyvyttömyysetuu- den hakemista varten tulee aina kirjoittaa.

Terveystarkastus sisältää kliinisiä mittauksia ja terveystarkastuksen kartoittamista mittaustulosten, haastattelun ja kyselylomakkeiden avulla. Ennen tarkastusta asiakkaalle voidaan antaa täy- tettäväksi esitetietolomake, jota voidaan käyttää keskustelun tukena aikaisempien terveys- ja sairaustietojen ja laboratoriotulosten lisäksi. Terveystarkastuksessa kartoitetaan henkilön tilanne laaja-alaisesti. Huomioitavia seikkoja ovat muun muassa

- aiemmat sairaudet, lääkitykset ja niiden hoitotaso
- suun terveys
- perusrokotussuoja
- elämäntavat ja terveystottumukset: uni- ja päivärytmi, ravitsemus, liikunta, päihteiden käyttö, riippuvuudet
- elämäntilanne, sosiaalinen verkosto, asuminen, perhe, talous
- koulutus, työhistoria, työllistymismahdollisuudet, aikaisemmat työllistymistoimenpi- teet
- asiakkaan oma arvio toiminta- ja työkykyyn vaikuttavista tekijöistä.

Tärkeää on löytää asiakkaan omat voimavarat, työ- ja toimintakykyä tukevat seikat sekä tar- vittaessa motivaatio terveystottumusten ja elämäntapojen muuttamiseen. Terveystarkastuk- sen tueksi tehdään tarvittaessa laboratoriotutkimuksia (perusverenkuva, verensokeri, rasva- arvot) sekä näön ja kuulon tutkimuksia. Lisäksi voidaan käyttää seuloja, kuten

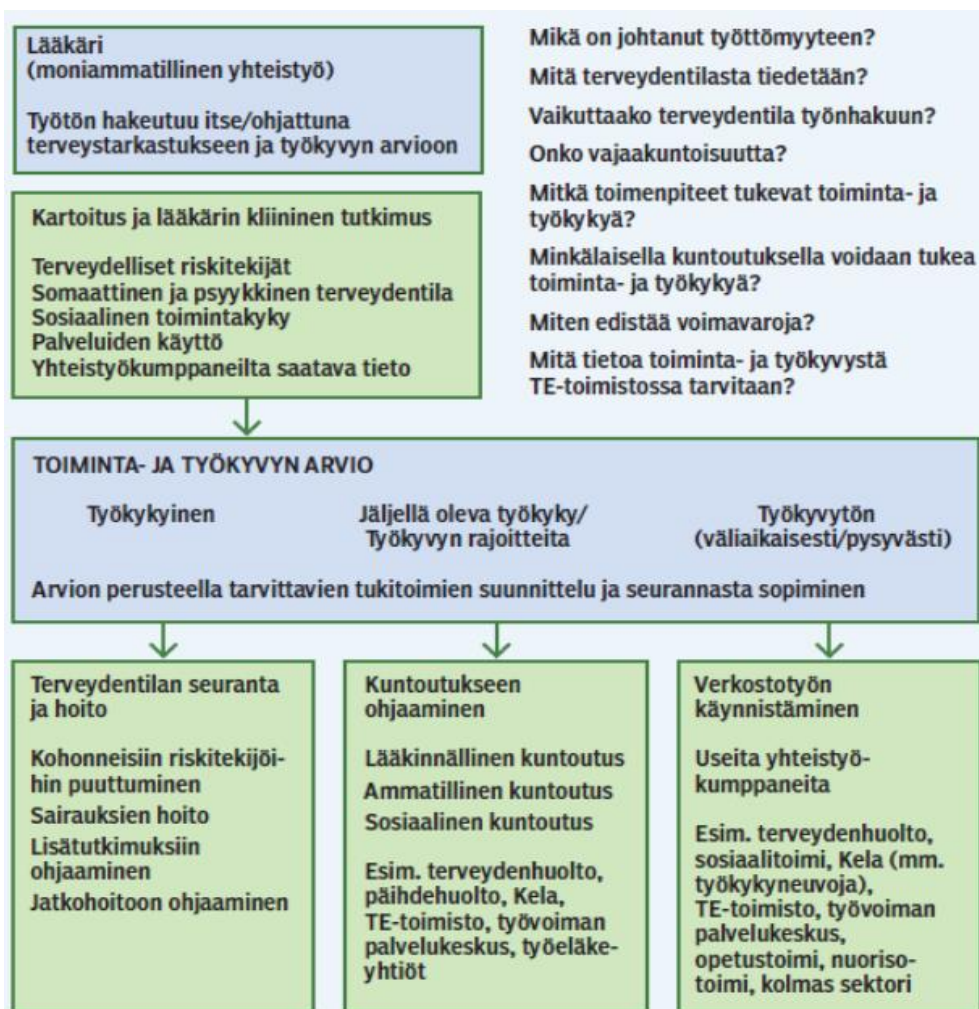
- Tyypin 2 diabeteksen riskitesti
https://www.diabetes.fi/files/3105/Riskitesti_suomi_web.pdf
- Beckin depressiokysely (BDI)
<https://www.terveysportti.fi/xmedia/pgr/100.012.html>

- **Audit-kysely, alkoholin käytön riskit**
<https://paihdelinkki.fi/fi/testit-ja-laskurit/alkoholi/alkoholin-kayton-riskit-audit>
- **Riippuvuustestit itsearviointin tueksi (alkoholi, huumeet, nikotiini, rahapelit, netin käyttö, seksi)**
<https://paihdelinkki.fi/fi/testit-ja-laskurit>
- **Työkykyindeksi (tilaamalla Työterveyslaitokselta**
<https://www.ttl.fi/tag/tyokykyindeksi/>)
- **Oppimisvaikeuksien tunnistuslista**
<https://oppimisvaikeus.fi/tukea/tunnistus/oppimisvaikeuksien-tunnistuslista/>
- **Elintavat ja ravitsemus**
<https://sydan.fi/fact/tunne-arvosi-ja-testaa-elintapojasi/>
- **Psyykkisen voinnin arviointi ja seuranta (ahdistuneisuus, alkoholi, masennus, pakko-oireet, paniikkioireet, psykoterapian tarve, sosiaalinen jännittäminen, syömishäiriö, syömistapa)**
<https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsearviointi/Pages/default.aspx>
- **Muistisairauksien riskitesti**
https://www.muistiliitto.fi/application/files/1014/8666/4198/Riskitesti_2012_tulkintaohjeilla.pdf
- **Liikkumistottumukset**
http://www.ukkinstituutti.fi/tietoa_terveysliikunnasta/liikkumaan/aloittajan_liikunta-opas/testaa_liikutko_tarpeeksi
<http://www.ukkinstituutti.fi/testaaliikkumisesi/>

Lääkärin toteuttamassa työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa selvitetään työttömän terveydentilaa, mahdollisia toimintakyvyn rajoitteita sekä tuen ja jatkoselvittelyjen tarvetta. Työttömän toimintakyvyn arvioinnissa **Fit Note -ajattelumalli** korostaa **jäljellä olevaa toiminta- ja työkykyä**: mihin henkilö pystyy rajoitteista huolimatta ja miten toimintaesteitä voidaan poistaa. Tästä näkökulmasta laadittu yleiskielinen kuvaus auttaa TE-toimistoa valitsemaan työnhakijalle sopivat työllistämisen- ja kuntoutustoimenpiteet. TE-toimistolle toimitettavassa palautteessa tulee välttää lääketieteellistä erikoissanastoa. Terveystietojen luovuttamiseen tarvitaan aina asiakkaan suostumus, joka on syytä pyytää kirjallisena. Kuntoutussuunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon työttömyyden kesto. Pitkäaikaistyöttömillä ongelmat voivat olla moninaisia ja heidän tuekseen saatetaan tarvita moniammatillista yhteistyötä, intensiivistä palveluohjausta ja verkostotyötä. Tietämys sosiaalivakuutuksesta ja työelämäosaaminen ovat lääkärille avuksi työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa.

(Työttömän tilanteen kartoitus ja toiminta- ja työkyvyn arviointi lääkärin vastaanotolla, Vuokko, Juonen-Posti & Kaukiainen 2011)

Moninäkökulmaisen työkyvyn arvioinnin ytimessä ovat **ammattihenkilöiden tutkimustulokset ja johtopäätökset**, joissa fysiatri Timo H. Pehkonen suosittaa kiinnittämään huomiota seuraaviin seikkoihin:

- tutkittavan kliinisen tilan ja jäljellä olevan työkyvyn kuvaaminen
  - mihin henkilö kykenee / mihin kyvyt riittävät
  - kyvyt ja toiminta työpaikan ulkopuolella
- muutos perustasoon
- kannanotto oireiden ja löydösten oikeudenmukaisuuteen - selittävätkö löydökset oireita?
- tutkittavan subjektiivista käsitystä työkyvyttömyydestä ei pidä tukea
- lausunnon sisältö, ulkopuolinen lukee sen tarkasti.

Työterveyslääkäri Tanja Rentto painottaa **B-lausuntojen** kirjoittamisessa muun muassa seuraavaa:

- kuvauksen konkreettisuus: mihin tutkittava kykenee, mihin ei
- objektiiviset havainnot ja tietolähteet, ei pelkkää tutkittavan subjektiivista kokemusta, nämä selkeästi eroteltuina
- perustelut diagnoosille ja haetulle etuisuudelle
- työssä selviytymiseen vaikuttavat tekijät, (myös ei-medikaaliset), korjaus- ja tukitoimien kuvaus
- monihäiriöisten potilaiden lausunnoissa ilmettävä pääasiallinen toimintakyvyn vajeen syy
- lausunnon tarkoitus selkeästi (oikeat kohdat rastitetaan)
- saman asteinen sairaus voi vaikuttaa eri ihmisten työkykyyn eri tavalla (ikä, persoonallisuus, ammattitaito, koulutus, kotipaikkasidonnaisuus)
- erilainen lausunto / painotus eri tarkoitusta varten
haettavan etuuden kannalta merkitykselliset, ajankohtaiset diagnoosit tärkeysjärjestyksessä.

<https://www.kela.fi/laakaranlausunnot-ja-todistukset>

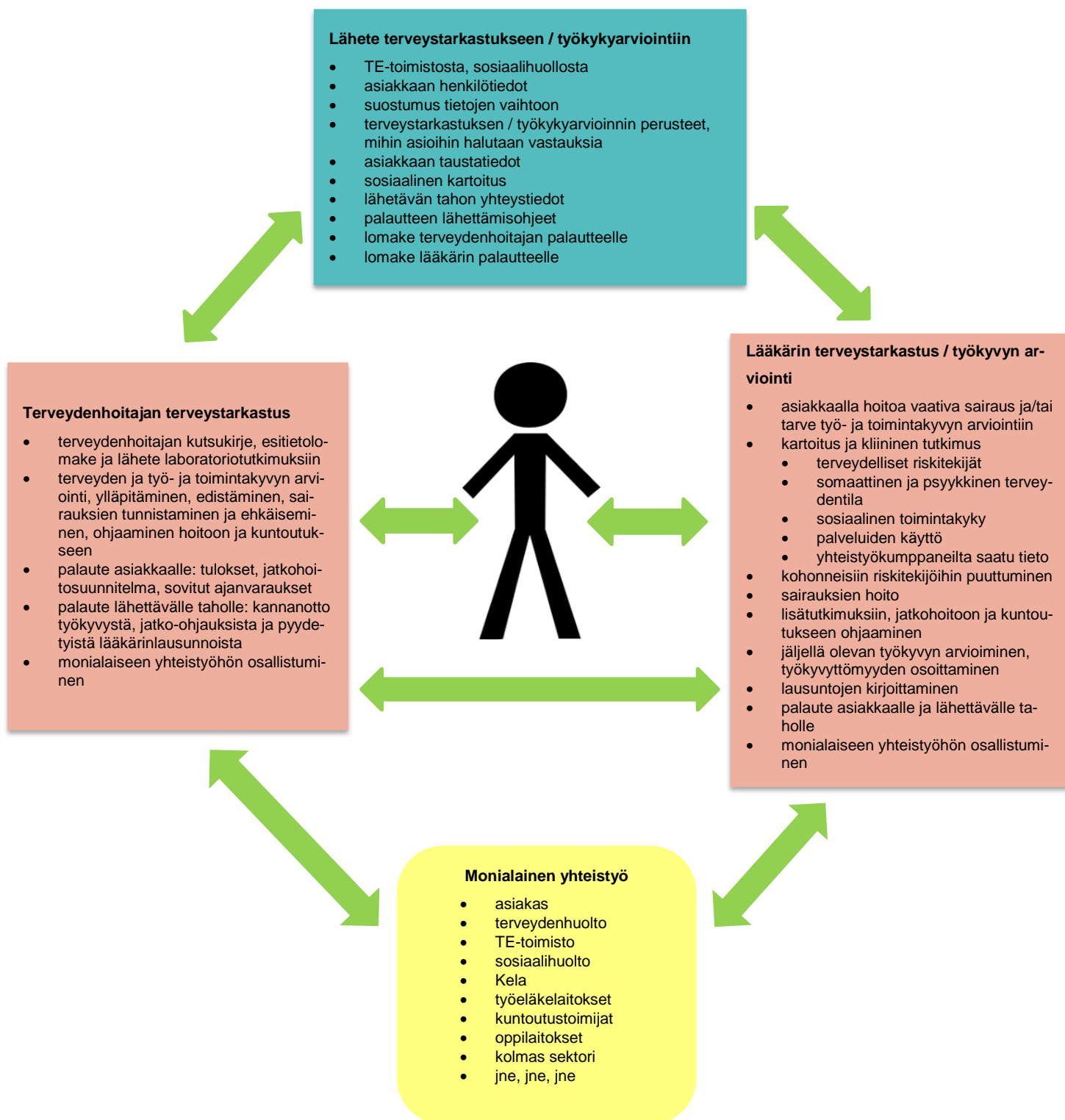
TOIMIA-tietokanta on avoin, ilmainen ja luotettava työväline asiantuntijoille ja ammattilaisille toimintakyvyn mittaamiseen ja arviointiin. Toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto TOIMIA tuottaa tietokannan sisällön, joka koostuu suosituksista ja ohjeista toimintakyvyn arviointiin eri käyttötarkoituksissa. TOIMIA-tietokanta on osa Terveysporttia ja verkostoa koordinoi THL.

Linkki Toimia-tietokantaan

<https://www.terveysportti.fi/dtk/tmi/koti>

Toimia-tietokannasta löytyvät työikäisten toimintakyvyn arviointiin liittyvät seuraavat suositukset:

- **Menettelytavat hengitys- ja verenkiertoelimistön toimintakyvyn arvioinnissa**
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132201/7_Menettelytavat%20hengitys-%20ja%20verenkiertoelimiston%20toimintakyvyn%20arvioinnissa.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- **Mielenterveysongelmiin liittyvä toimintakyvyn arviointi**
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132202/9_mielenterveysongelmiin_liittyva_toimintakyvyn_arviointi.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- **Päihdeongelmaisen neurologisen ja kognitiivisen toimintakyvyn hyvä arviointikäytäntö**
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132173/6_Paihdeongelmaisen%20neurologisen%20ja%20kognitiivisen%20toimintakyvyn%20hyva%20arviointikaytanto_110125.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- **Suositus tuki- ja liikuntaelinten ja motorisen toimintakyvyn mittaamisesta osana työkyvyn arviointia ja seurantaa**
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132171/4_Suositus%20tuki-%20ja%20liikuntaelinten%20ja%20motorisen%20toimintakyvyn%20mittaamisesta%20osana%20tyokyvyn%20arviointia%20ja%20seurantaa_110126.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- **Työikäisten kognitiivisen toimintakyvyn hyvä arviointikäytäntö**
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131191/8_Tyoikaisten_kognitiivisen_toimintakyvyn_hyva_arviointikaytanto.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- **Työkyvyn heikkenemisen varhainen tunnistaminen**
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132172/5_Tyokyvyn_heikkenemisen_varhainen_tunnistaminen.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- **Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa**
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132200/3_Tyottoman_toiminta-ja_tyokyvyn_hyva_arviointikaytanto_1.pdf?sequence=2&isAllowed=y

5 Kuntoutus

Kun sairaus tai vamma vaikeuttaa opiskelua, työtä tai selviytymistä itsenäisestä elämästä, henkilö voi hyötyä kuntoutuksesta. Se perustuu yksilölliseen suunnitelmaan, jonka tavoitteena voi olla esimerkiksi

- fyysisen toimintakyvyn ylläpitäminen ja palauttaminen
- sopivan koulutus- tai ammattialan valitseminen
- opintojen loppuun saattaminen
- työelämässä jatkaminen tai työelämään pääseminen
- sairauden tai vamman kanssa elämään sopeutuminen.

Kuntoutustoimenpiteitä voivat olla muun muassa

- kuntoutuspsykoterapia
- koulutus
- työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus
- ammatilliset kuntoutuskurssit
- kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit eri sairausryhmille
- erilaiset terapiat osana vaativaa lääkinällistä kuntoutusta.

Kuntoutusta järjestävät

- Kela
- julkinen terveydenhuolto
- työterveyshuolto
- kunnan sosiaalipalvelut
- vammaisjärjestöt
- työeläkelaitokset
- vakuutusyhtiöt.

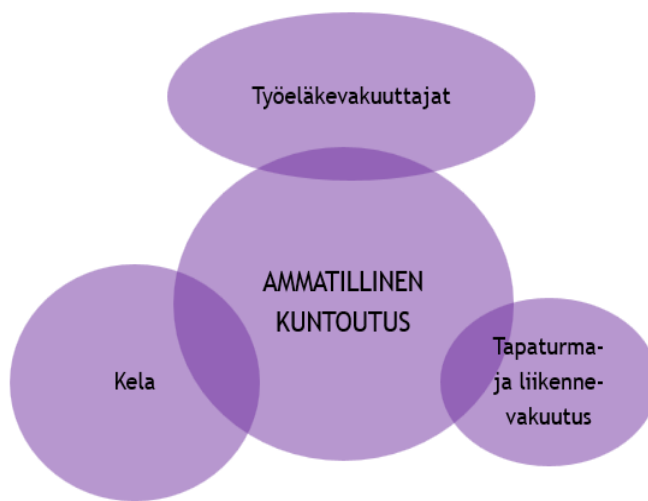
Kuntoutuksen osa-alueita ovat

- **ammatillinen** (ammatillisten valmiuksien ja työkykyisyyden, työmahdollisuuksien ja työssä jatkamisen edistäminen, työpaikkasyrjinnän vähentäminen)
- **lääkinnällinen** (fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen sekä elämäntilanteen hallinnan ja itsenäisen suoriutumisen edistäminen päivittäisissä toiminnoissa)
- **sosiaalinen** (sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen: arjen toimet, vuorovaikutussuhteet, roolit omassa toimintaympäristössä)

- **kasvatuksellinen** (muun muassa vammaisen tai vajaakuntoisen lapsen tai aikuisen kasvatukseen ja koulutukseen liittyvät erityisjärjestelyt).

5.1 Ammatillinen kuntoutus

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on tukea henkilöä työllistymisessä, työelämässä pysymisessä tai sinne palaamisessa sairaudesta tai vammasta huolimatta. Ammatillista kuntoutusta järjestävät Kela, työeläkelaitokset ja vakuutusyhtiöt.

(Ammatillisen kuntoutuksen toimijat, Työeläkekuntoutus 2019)

5.1.1 Kelan ammatillinen kuntoutus

Kelan ammatillinen kuntoutus on tarkoitettu **työttömille, opiskelijoille, vähän aikaa työelämässä olleille tai ammatin vaihtajille**. Kelan kuntoutus suunnataan henkilöille, joilla ei ole oikeutta työeläkekuntoutukseen. Työssä oleville Kela tarjoaa ammatillista KIILA-kuntoutusta, jonka tavoitteena on parantaa työkykyä ja tukea työelämässä pysymistä. Kuntoutus toteutetaan yhteistyössä kuntoutujan työpaikan ja työterveyshuollon kanssa. Jos työeläkekuntoutukseen oikeutettu henkilö saa hylkäävän päätöksen työeläkekuntoutuksesta, hänen kannattaa olla yhteydessä Kelaan. On palveluita, joita Kela voi asiakkaalle myöntää, esimerkiksi ammatilliset kurssit (Taito) tai pitkäkestoisempi työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus tilanteissa, joissa asiakas tarvitsee runsaasti työhönvalmentajan tukea.

Kelan ammatillisen kuntoutuksen muotoja ovat seuraavat:

- nuoren ammatillinen kuntoutus 16–29-vuotiaille (Nuotti-valmennus, ammatillinen kuntoutusselvitys, työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus, koulutuskokeilu)
<https://www.kela.fi/nuoren-ammattillinen-kuntoutus>
- ammatillinen kuntoutusselvitys työikäisille nuorille ja aikuisille
<https://www.kela.fi/kuntoutusselvitys>
- koulutus työikäisille nuorille ja aikuisille (ammattillinen tai yleissivistävä)
<https://www.kela.fi/koulutus-kuntoutuksena>
- työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus työikäisille nuorille ja aikuisille (työkokeilu, työhönvalmennus sekä työkokeilu ja työhönvalmennus)
<https://www.kela.fi/tyollistymista-edistava-kuntoutus>
- ammatillinen KIILA-kuntoutus työssä oleville
<https://www.kela.fi/kiila-kuntoutus>
- ammatilliset kuntoutuskurssit 18–60-vuotiaille työttömille, opintonsa keskeyttäneille, ammatin vaihtajille ja eläkkeeltä työelämään palaaville (Taito-kurssit: ryhmämuotoinen ohjelma, välajakso tehtävineen, yksilöllinen ohjaus ja työharjoittelu)
<https://www.kela.fi/ammattilliset-kuntoutuskurssit>
- koulutuskokeilu (oppilaitokseen ja koulutuksen sisältöön tutustuminen)
<https://www.kela.fi/koulutuskokeilu>
- apuvälineet peruskoulun 7. luokalta alkaen (henkilökohtaiset apuvälineet, kuten tekniset erityislaitteet)
<https://www.kela.fi/apuvälineet>
- elinkeinotuki yrittäjille tai ammatinharjoittajille (yrityksen perustamis- tai muuttamiskustannukset, kuten työvälineiden, koneiden, laitteiden, kalusteiden, tarvikkeiden ja perusraaka-aineiden hankkimiskulut, toimitilojen kunnostus, muut tarvittavat hankinnat)
<https://www.kela.fi/elinkeinotuki>

Kelan ammatillista kuntoutusta haettaessa tarvitaan lääkäriin B-lausunto, joka sisältää kuvauksen hakijan terveydentilasta, tehdyt tutkimukset, hoidot ja kuntoutussuosituksen. Nuoren ammatilliseen kuntoutukseen ei vaadita lääkärin todistusta.

5.1.2 Työeläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus

Työeläkevakuuttajien järjestämää ja kustantamaa ammatillista kuntoutusta kutsutaan työeläkekuntoutukseksi ja se on tarkoitettu **työelämässä oleville** henkilöille. Työeläkekuntoutusta säätelevät työeläkelait ja sen tavoitteena on ehkäistä työkyvyttömyyttä ja edistää työelämässä jatkamisen mahdollisuuksia sairaudesta tai vammasta huolimatta. Työeläkekuntoutuksen järjestäjä on se työeläkevakuuttaja, jossa henkilön työeläkevakuutus on tai jossa se viimeksi oli. Hakija voi tarkistaa oman työeläkelaitoksensa osoitteessa <https://www.tyoe-lake.fi/>. Työeläkekuntoutushakemukseen liitetään lääkärin B-lausunto. Palvelu toteutetaan tiiviissä yhteydessä omaan työpaikkaan.

Työeläkekuntoutusta voidaan myöntää henkilöille, joita lähivuosina uhkaa työkyvyttömyyseläke ilman kuntoutustoimenpiteitä. Työeläkekuntoutuksen avulla pienennetään uhkaa työkyvyttömyydestä. Kriteerit, jotka työeläkekuntoutusta saadakseen hakijan on täytettävä, ovat seuraavat:

- vakiintuneesti työelämässä
- työkyvytön tai hakijalla on diagnosoitu sairaus, joka aiheuttaa lähivuosina uhan joutua työkyvyttömyyseläkkeelle
- työkyvyttömyyden uhkaa voidaan siirtää tai estää työeläkekuntoutuksella
- työskentelystä saatuja ansioita vähintään 35 614,03 euroa (vuoden 2019 taso) edeltäneiden viiden kalenterivuoden ajalta
- voimassa oleva työ- tai yrittäjäsuhde tai sen päättymisestä ei ole pitkä aika
- iältään alle alimman vanhuuseläkeiän
- ei oikeutta kuntoutukseen tapaturma- tai liikennevakuutuksen perusteella.

Työeläkekuntoutuksen muotoja ovat muun muassa

- neuvonta ja ohjaus
- työkokeilu omalla työpaikalla tai muussa työssä
  - työhön paluun tukeminen, uuteen tehtävään työllistyminen, resurssien ja alan soveltuvuuden selvittäminen
  - kesto 1–6 kuukautta
  - työaika aluksi 4 tuntia päivässä tai 20 tuntia viikossa, työaika voidaan nostaa työkokeilun edetessä
  - toimeentulon tukena voidaan käyttää Kelan osasairauspäivärahaa tai kuntoutustukea
- työhönvalmennus

- uusiin työtehtäviin siirtyminen tai koulutuksen jälkeen uusiin työtehtäviin työllistyminen
- työharjoittelu työpaikalla
- ulkopuoliset kurssit
- kesto korkeintaan 18 kuukautta
- ammattitaidon täydentäminen tai ammattiin johtava koulutus
  - terveydentilalle sopivan ammatin hankkiminen
  - kesto korkeintaan 4 vuotta
- tuki elinkeinotoiminnan aloittamiseen tai jatkamiseen
  - oman yrityksen perustaminen, muuttaminen tai ammatin harjoittaminen
  - työssä jatkamista edistävien koneiden, laitteiden ja työvälineiden hankkiminen
- kuntoutusavustus
  - aktiivinen kuntoutus ei vielä käynnissä
  - henkilöille, jotka eivät saa palkkaa eikä muita toimeentuloetuuksia
  - pääsääntöisesti kesto 3 kuukautta.

<https://www.tela.fi/tyoelakekuntoutus>

<https://www.tela.fi/kuntoutussuosituksset>

5.1.3 Muu ammatillinen kuntoutus

- Tapaturma- ja liikennevakuutusyhtiöt vastaavat kuntoutuksesta silloin, kun kuntoutuksen tarve johtuu työtapaturmasta, ammattitaudista tai liikennevahingosta.
- TE-palvelut järjestää kuntoutusta vajaakuntoisille työnhakijoille.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus järjestää yhdessä Kelan kanssa ammatillista kuntoutusta tukevaa lääkinällistä kuntoutusta.

<https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/kuntoutus-reitti-takaisin-tyoelamaan/>

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011383#L3P12>

5.2 Lääkinällinen kuntoutus

Kuntien vastuulla on järjestää asukkailleen lääkinällistä kuntoutusta osana kansanterveyslain ja erikoissairaanhoidon mukaista sairaanhoitoa. Lääkinällisellä kuntoutuksella tarkoitetaan palvelua, jonka avulla pyritään auttamaan kuntoutujia fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitämisessä tai parantamisessa. Tavoitteena on tukea kuntoutujia hallitsemaan elämäntilannettaan ja suoriutumaan itsenäisesti päivittäisissä toiminnoissa.

Lääkinnällinen kuntoutus tukee asiakkaiden hoitoa ja se perustuu hoidosta vastaavan tahon laatimaan kuntoutussuunnitelmaan. Terveystenhoito järjestää lääkinällistä kuntoutusta yhteistyössä sosiaalihuollon, TE-toimiston, oppilaitosten, Kelan ja vakuutusyhtiöiden kanssa. Kuntoutustarpeen selvittely ja kuntoutuksen ohjaaminen kuuluvat myös työterveydenhuollon toimintaan.

Lääkinällistä kuntoutusta ovat muun muassa

- kuntoutusneuvonta ja -ohjaus
- kuntoutustarvetta selvittävät tutkimukset
- työ- ja toimintakykyä parantavat hoidot
- kuntoutusjaksot
- apuvälinepalvelut
- sopeutumisvalmennukset, joilla ohjataan ja valmennetaan kuntoutujaa ja hänen omaisiaan sairastumisen ja vammautumisen jälkeen.

Lääkinällisen kuntoutuksen järjestäjiä ovat

- terveyskeskukset
- sairaalat
- Kela
- yksityiset vakuutuslaitokset
- yksityiset palveluntuottajat.

Terveyskeskuksissa ja sairaaloissa lääkinällisen kuntoutuksen palvelujen maksut määräytyvät julkisen terveydenhuollon asiakasmaksujen mukaisesti. Yksityisiltä terveystalvontuottajilta hankituista lääkäriin määräämistä kuntoutuspalveluista sairausvakuutus korvaa asiakkaalle osan. Vakuutusyhtiöt vastaavat asiakkaidensa lääkinällisen kuntoutuksen kustannuksista.

<https://stm.fi/laakinnallinen-kuntoutus>

5.2.1 Kelan vaativa lääkinällinen kuntoutus

Kela järjestää vaativaa lääkinällistä kuntoutusta. Sen tavoitteena on edistää alle 65-vuotiaiden kuntoutujien selviytymistä arkielämän toimista tai työkykyä sairaudesta tai vammasta huolimatta. Kuntoutuksen tavoitteet suunnataan osallistumiseen ja suoriutumiseen, ei varsi-

naiseen hoitoon. Lääkinnällisen kuntoutuksen edellytyksenä on lääkärin laatima kuntoutussuunnitelma, jossa on suositeltu kuntoutusta, tai lääkärinlausunto B, johon kuntoutussuunnitelma on kirjattu.

Kelan vaativan lääkinällisen kuntoutuksen muotoja ovat

- moniammatillinen yksilökuntoutus kuntoutuslaitoksessa
- erilaiset terapiat
- kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit.

<https://www.kela.fi/vaativa-laakinnallinen-kuntoutus>

Moniammatillinen yksilökuntoutus kuntoutuslaitoksessa on tarkoitettu henkilöille, joilla on laaja-alainen sairaus ja joiden sairauteen liittyvät ongelmat ovat moninaisia. Moniammatillista yksilökuntoutusta järjestetään seuraavien sairausryhmien kuntoutujille:

- aistivammat (aikuiset ja lapset)
- tules- ja reumasairaudet (aikuiset ja lapset)
- neurologiset sairaudet (aikuiset)
- yleissairaudet (aikuiset)
- yleis- ja neurologiset sairaudet (lapset ja nuoret).

<https://www.kela.fi/moniammatillinen-yksilokuntoutus>

Kelan vaativana lääkinällisenä kuntoutuksena järjestettävät **terapiat** on tarkoitettu henkilöille, joilla sairaus tai vamma rajoittaa merkittävästi toimintakykyä ja vaikeuttaa arjessa selviämistä.

Myönnettäviä terapiamuotoja ovat

- fysioterapia
- toimintaterapia
- puheterapia
- musiikkiterapia
- neuropsykologinen kuntoutus
- psykoterapia (myös perheterapiana).

<https://www.kela.fi/terapiat>

Kelan **kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseilla** tuetaan lapsia, nuoria, aikuisia ja perheenjäseniä sairauden tai vamman mukanaan tuomiin muutoksiin sopeutumisessa tai kuntoutumisessa. Ryhmämuotoiset kurssit tarjoavat tietoa, vertaistukea ja apua arkeen.

<https://www.kela.fi/vaativa-laakinnallinen-kuntoutus-sopeutumisvalmennus>

Tarjolla olevia kursseja voi hakea Kelan sivuilla https://asiointi.kela.fi/kz_app/KZInternetApplication.

Kelan **neuropsykologista kuntoutusta** myönnetään työ- ja opiskelukyvyn, opiskelun, työssä pysymisen sekä työelämään siirtymisen tai palaamisen tueksi 16 - 67 -vuotiaille, joiden työ- tai opiskelukyky rajoittaa

- kehityksellisiin häiriöihin liittyvä luki- tai hahmotushäiriö
- tarkkaavaisuushäiriö (ADHD)
- monimuotoiset kehitykselliset häiriöt
- aivoverenkiertohäiriöt
- aivovammat
- aivotulehdus
- muu keskushermostoa vaurioittava sairaus.

Edellytyksenä neuropsykologiselle kuntoutukselle on neuropsykologinen tutkimus (selvitetään erityisvaikeuksien luonne, kehityksellisten oppimisvaikeuksien tai neuropsykologisten häiriöiden laajuus, vaikeusaste, haitta ja hoidettavuus), josta on laadittu lausunto, sekä Kelan hyväksymä erikoislääkärin lausunnon mukainen suunnitelma.

<https://www.kela.fi/neuropsykologinen-kuntoutus>

5.3 Kelan harkinnanvarainen kuntoutus

Kelan järjestämällä harkinnanvaraisella kuntoutuksella täydennetään Kelan ammatillista ja vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta. Tavoitteena on tukea kuntoutujien työ-, opiskelu- ja toimintakykyä. Harkinnanvaraisen kuntoutuksen palveluja ovat

- kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit
- neuropsykologinen kuntoutus
- moniammatillinen yksilökuntoutus
- OPI-kurssit: 16–25-vuotiaille masennus- tai ahdistushäiriöistä kärsiville nuorille, joilla on diagnosoidusta häiriöstä johtuen uhka opintojen pitkittymisestä tai keskeyttämisestä tai joilla on vaikeutta sosiaalisissa ja / tai oppimistilanteissa. OPI-kurssi voidaan myöntää myös lakisääteisenä ammatillisena kuntoutuksena.

<https://www.kela.fi/opi-kurssi>

<https://www.kela.fi/harkinnanvaraiset-kuntoutuspalvelut>

5.4 Ammatilliset valmentavat koulutukset

Perusopetuksen jälkeen opiskeluvaihtoehtoja voi vahvistaa VALMA-koulutuksessa (ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus). Vaativan erityisen tuen ammatillista koulutusta järjestetään TELMA-koulutuksena (työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus). Ammatillisia valmentavia koulutuksia järjestävät monet eri koulutustoimijat, kuten koulutuskuntayhtymät, koulutuskeskukset ja ammattiopistot.

Ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen, VALMAan, voivat hakea peruskoulun tai sitä vastaavan koulutuksen suorittaneet, jotka tarvitsevat vahvistusta opiskeluvaihtoehtojensa tai kaipaavat lisätietoa jatko-opintomahdollisuuksista. Yhden lukuvuoden kestävään koulutukseen haetaan erillisessä haussa. Pääsyn edellytyksenä on, että hakija tähtää ammatilliseen tutkintoon valmentavan koulutuksen jälkeen.

<https://opintopolku.fi/wp/ammattillinen-koulutus/%ef%bb%bfammatilliseen-peruskoulutukseen-valmentava-koulutus/>

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus, TELMA, tarjoaa sairauden tai vamman vuoksi erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille yksilöllistä opetusta ja ohjausta. Koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijaa itsenäistymään elämän eri osa-alueilla ja valmistautumaan työhön. VALMASSA opitaan arjessa selviytymisen taitoja ja yhteiskunnallista osallisuutta sekä tutustutaan työelämään. Opinnot perustuvat jokaiselle opiskelijalle laadittavaan henkilökohtaisen osaamisen kehittämisen suunnitelmaan (HOKS). Koulutuksen tavoitteena on löytää ratkaisut työhön ja toimeentuloon, asumiseen, vapaa-aikaan, kuntoutumiseen ja itsenäiseen elämään. Koulutushakemukseen tulee liittää muun muassa terveydentilaa ja oppimisvaikeutta koskevat lausunnot tai selvitykset (esimerkiksi B-lausunto), mahdollinen psykologin lausunto sekä palvelu- ja kuntoutussuunnitelma.

<https://opintopolku.fi/app/#!/koulutus/1.2.246.562.17.46089680162>

5.5 Neuropsykiatrinen valmennus

Kun neuropsykiatriset oireet ja toiminnanohjauksen vaikeudet aiheuttavat haittaa toimintakyvylle, henkilö voi hyötyä ratkaisukeskeisestä neuropsykiatrisesta valmennuksesta. Konk-

reettiset tavoitteet ja aikataulu sovitaan yhdessä asiakkaan ja valmentajan kanssa. Valmennuksen avulla pyritään vahvistamaan arjen sujuvuutta ja tavoitteet voivat liittyä esimerkiksi arjen hallintaan, opiskeluun tai ihmissuhteisiin.

<https://www.kaypahoito.fi/nix01018>

Kymsotessa neuropsykiatrista valmennusta myöntää vammaispalvelut.

<https://www.kymsote.fi/fi/Palvelut/Vammaispalvelut/c/vammaispalvelut>

5.6 Kuntoutusetuudet

Kuntoutuksen aikana Kela, työeläkelaitokset ja Vakuutuskuntoutus myöntävät kuntoutujalle toimeentulon tueksi kuntoutusrahaa tai kuntoutustukea sekä korvausta kuntoutuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Kuntoutusetuushakemuksien liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto B.

Kela

- **Kelan kuntoutusraha tai osakuntoutusraha** 16–67-vuotiaille, kun tavoitteena on työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai työelämään pääsy. Määräytyy työtulojen mukaan, laskenta kuten sairauspäivärahassa. Kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös ajalta, kun kuntoutuja odottaa pitkäkestoisen kuntoutumisen alkamista tai kuntoutus keskeytyy lyhytaikaisesti esimerkiksi sairastumisesta johtuen. Kuntoutujan omainen voi saada kuntoutusrahaa osallistuessaan läheisensä sopeutumisvalmennukseen, kuntoutuskurssille tai perhekuntoutukseen. Kuntoutusrahaa maksetaan, kun kuntoutuksen järjestäjä on Kela, työterveyshuolto (varhaiskuntoutus), kunta tai kuntayhtymä. Myös oppisopimuskoulutuksen tai veikkausvaroin rahoitetun sopeutumisvalmennuskurssin ajalta voi saada Kelan kuntoutusrahaa.

<https://www.kela.fi/kuntoutusraha>

- **Nuoren kuntoutusraha** tehostetun kuntoutuksen ajalta 16–19-vuotiaille, joiden työ- tai opiskelukyky on heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi ja jotka tarvitsevat tukea opiskeluun tai osallistumiseen työllistymistä edistävään kuntoutukseen, kuten työkokeiluun tai työharjoitteluun. Edellytyksenä kotikunnassa laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma (KHOPS).

<https://www.kela.fi/nuoren-kuntoutusraha>

- **Kuntoutustuki** eli määräaikainen työkyvyttömyyseläke ajalle, kun selvitetään henkilön edellytyksiä työelämään kuntoutumiseksi tai ammatin vaihtamiseksi ammatillisen, lääkinnällisen tai muun kuntoutuksen keinoin. Alkaa useimmiten työkyvyttömyyden jatkuttua vuoden ajan. Edellytyksenä hoito- tai kuntoutussuunnitelma.
<https://www.kela.fi/tyokyvyttomyyselake-ja-kuntoutustuki>
- Harkinnanvarainen **kuntoutusavustus** työllistymiseen kuntoutuksen jälkeen. Harkitaan yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti.
<https://www.kela.fi/kuntoutusavustus>
- **Ylläpitokorvaus** kuntoutuksesta aiheutuneiden menojen kattamiseksi, kun kuntoutuja saa kuntoutusrahaa vähimmäismäärän.
<https://www.kela.fi/yllapitokorvaus>

Työeläkelaitokset

- **Kuntoutusraha tai osakuntoutusraha** ammatillisen kuntoutuksen ajalle. Määrältään laskennallinen työkyvyttömyyseläke korotettuna 33 %:lla.
- Harkinnanvarainen **kuntoutusavustus** kuntoutuksen odotusajalle, jos henkilöllä ei ole muuta toimeentuloa.
- **Korvaus** kuntoutuksesta aiheutuneista matka- ja opiskelukustannuksista.
- **Kuntoutustuki** eli määräaikainen työkyvyttömyyseläke niille, joiden työkyvyn arvioidaan palautuvan hoidon tai kuntoutuksen avulla. Edellytyksenä hoito- tai kuntoutussuunnitelma.
<https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/kuntoutus-reitti-takaisin-tyoelamaan/>

Vakuutuskuntoutus VKK

- Korvaus työtapaturmasta, ammattitaudista tai liikennevahingosta aiheutuneesta kuntoutuksen tarpeesta työtapaturma-, ammattitauti- tai liikennevakuutuslain perusteella. Palvelusta vastaa Vakuutuskuntoutus VKK yhdessä vakuutusyhtiön ja asiakkaan kanssa.
<https://www.verve.fi/palvelut/vakuutuskuntoutus.html>

Tietoa kuntoutuksesta

<https://kuntoutusportti.fi/>

<https://kuntoutussaatio.fi/>

<https://www.kela.fi/kuntoutus>

<https://www.kela.fi/kuntoutus-pikaopas>

<https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/kuntoutus-reitti-takaisin-tyoelamaan/>

<https://www.verve.fi/>

https://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AA-TOS/PDF/AATOS_13_Kuntoutettavasta_kehittajakumppaniksi.pdf

6 Työkyvyttömyys

Työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviä etuuksia ovat sairauspäiväraha, määrääjäksi myönnettävä kuntoutustuki ja vanhuuseläkeikään jatkuva, toistaiseksi myönnettävä työkyvyttömyyseläke. Näitä etuuksia voi hakea 16–64-vuotias henkilö, jonka **sairaus, vika tai vamma estää kohtuullisen toimeentulon turvaavan työnteon**. Sairaus ei välttämättä aiheuta työkyvyttömyyttä. Ensisijaisesti tulee aina selvittää hoidon, kuntoutuksen ja työhön paluuta tukevien palvelujen mahdollisuudet työkyvyn palauttamiseksi. Työkyvyttömyyseläke on viimeinen vaihtoehto, mikäli työkyky on ei kuntoutuksesta huolimatta palaudu tai parane. Mikäli työtön todetaan työkyvyttömäksi, todistus tulee aina kirjoittaa sairauspäivärahan tai työkyvyttömyysetuuden hakemiseksi.

Sairausvakuutuslain mukaista **sairauspäivärahaa** maksetaan enintään 300 päivältä korvauksena työkyvyttömyyden aiheuttamasta ansionmenetyksestä. Työkykyä verrataan siihen työhön, tai läheisesti sitä muistuttavaan työhön, johon henkilö on saanut koulutuksen, jota on tehnyt tai jota hakee. **Sairauspäivärahakauden loppuvaiheessa, tai suoraan työkyvyttömyyseläkettä haettaessa**, toimintakykyä arvioidaan **eläkelainsäädännön** mukaan - työkykyä verrataan kaikkeen työhön, josta henkilön on mahdollista saada toimeentulo. Poikkeuksena tästä ovat lähellä eläkeikää olevat henkilöt. Eroavaisuuksia on myös julkisen ja yksityisen sektorin eläkelainsäädännöissä. Työkyvyttömyyden jatkuessa yli sairauspäivärahan oikeuttavan ajan toimeentulon turvaaminen eläkkeen avulla ei ole siis itsestäänselvyys, sillä lainsäädäntö, jonka mukaisesti toimintakykyä arvioidaan, muuttuu. **Toimeentulon turvaamiseksi henkilö tulee ohjata työnhakijaksi, vaikka hänen työsuhteensa olisikin voimassa.** Työttömillä työnhakijoilla työnhaku on jo voimassa. Ammatillisen kuntoutuksen mahdollisuudet tulee selvittää ennakoivasti.

Työkyvyttömyyseläkettä myönnetään

- **työeläkelakien** mukaisesti, kun työntekijän tai yrittäjän työkyky on heikentynyt yhtäjaksoisesti vähintään 2/5 ainakin vuoden ajan
- **kansaneläkelain** mukaisesti, kun työeläkelakien mukainen eläke jää määrältään alle tietyn rajan. Turvaa vähimmäistoimeentulon työkyvyttömyyden aikana
- **tapaturma- ja ammattitautilain tai liikennevakuutuslain** mukaisesti, kun tapaturma tai liikenneonnettomuus aiheuttaa työkyvyttömyyden.

Työkyvyttömyyseläke perustuu aina vikaan, vammaan tai sairauteen, joka on asianmukaisesti diagnosoitu ja osoitettu. Kliinisten löydösten tulee olla selkeitä ja sairauteen sopivia. Eläkkeen myöntämisen edellytys on, että sairaus alentaa merkittävästi toimintakykyä ja kaikki mahdollinen hoito ja kuntoutus on tehty. Työkykyä ei arvioida pelkästään työkyvyttömyyden, vaan myös jäljellä olevan työkyvyn näkökulmasta. Minkälaisista töistä henkilö voi selviytyä sairaudesta huolimatta? Henkilön oma kokemus työkyvystä, eli subjektiivisesti koettu työkyky tai työkyvyttömyys voi olla ristiriitainen terveydentilaselvitysten, tutkimustulosten ja -löydösten kanssa. Koettuun työkykyyn voivat vaikuttaa esimerkiksi henkilökohtaiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset syyt. Eläkepäättöksiä tehtäessä ei-lääketieteellisiä syitä ei kuitenkaan oteta huomioon, joten on tärkeää, että niistä keskustellaan yhdessä henkilön kanssa.

Myönteiseen työkyvyttömyyseläkepäättökseen vaikuttavia tekijöitä ovat fysiatri Timo H. Pehkosen mukaan muun muassa

- sairauden kulun johdonmukaisuus
- kaikkien tietojen yhdensuuntaisuus
- löydökset dokumentoituja
- toimintakyky rajoittunut sairauslöydösten takia
- hoito- ja kuntoutussuunnitelma olemassa ja toteutuksessa
- työ- ja toimintakyvyn vaatimukset selkeitä.

6.1 Työkyvyttömyysetuudet

Sairauspäiväraha on Kelan maksama etuus, jolla korvataan alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansiomenetystä. Sairauspäivärahan hakemiseksi tarvitaan lääkärintodistus.

- enintään 60 arkipäivää jatkuva työkyvyttömyys: A-lääkärintodistus
- yli 60 arkipäivää, enintään 300 arkipäivää jatkuva työkyvyttömyys: B-lääkärintodistus tai muu selvitys työkyvyttömyydestä

Sairausten pitkittyessä on selvitettävä kuntoutuksen mahdollisuudet työkyvyn edistämiseksi. Jos sairaus jatkuu yli vuoden, työkyvyttömyysetuutta myönnetään yleensä

- **määräajaksi myönnettävänä kuntoutustukena**, kun työkyvyn palautuminen arvioidaan mahdolliseksi. Edellytyksenä on voimassa oleva hoito- ja / tai kuntoutussuunnitelma, joka liitetään hakemukseen vähintään vuoden vanhan B-lääkärintodistuksen ja muiden selvitysten kanssa. Jatkohakemukseen uusi lääkärintodistus (B-todistus, erillinen hoito- tai kuntoutussuunnitelma, E-todistus tai epikriisi, jossa on lääkärin kannanotto työkyvyttömyyden kestosta). Kuntoutustukea voivat myöntää Kela ja työeläkelaitokset.
- **toistaiseksi myönnettävänä työkyvyttömyyseläkkeenä**, jos työkyky on alentunut vähintään 60 prosenttia. Etuus jatkuu vanhuuseläkeikään asti. Hakemuksen liitteeksi vähintään vuoden vanha B-lääkärintodistus. Työkyvyttömyyseläkettä voivat myöntää Kela ja työeläkelaitokset.
- **osaetuutena** (kuntoutustuki ja työkyvyttömyyseläke), jos työkyky on riittävä osa-aikatyöhön tai kevyempiin työtehtäviin. Hakemuksen liitteeksi vähintään vuoden vanha B-lääkärintodistus. Huom! Vain **työeläkelaitoksen** maksama etuus, ei Kelan.

Työkyvyn aste	Eläkkeen pituus	Eläke-etuus
Työkyvyn menetys vähintään 3/5	Toistaiseksi	Täysi työkyvyttömyyseläke
Työkyvyn menetys vähintään 2/5	Toistaiseksi	Osatyökyvyttömyyseläke
Työkyvyn menetys vähintään 3/5	Määräaikainen	Kuntoutustuki
Työkyvyn menetys vähintään 2/5	Määräaikainen	Osakuntoutustuki

(Eläketurvakeskus 2019)

Alle 20-vuotiaan nuoren työkyvyttömyysetuus on ensisijaisesti **nuoren kuntoutusraha** (Kelan etuus). Mikäli ammatillinen kuntoutus ja nuoren kuntoutusraha ei vaikeasta vajaakuntoisuudesta johtuen ole mahdollinen, yli 16-vuotias nuori voi saada Kelan työkyvyttömyyseläkkeen. Perusteet yli 60-vuotiaan työkyvyttömyyseläkkeeseen ovat lievemmät ja huomioon otetaan työkyvyttömyyden ammatillinen luonne. Sokea tai liikuntakyvytön työssä käyvä henkilö voi saada kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä. (Kela)

Työtapaturman, liikennevahingon tai ammattitaudin perusteella vakuutusyhtiöt maksavat **ansionmenetyskorvauksena** aluksi **päivärahaa**, enintään yhden vuoden ajan. Työkyvyttömyyden jatkuessa vielä vuoden kuluttua, maksettava etuus muuttuu **tapaturmaeläkkeeksi**. Ansionmenetyskorvausta voidaan maksaa myös osakorvauksena, jos työkyky on heikentynyt osittain (vähintään 10 %).

Työeläkelaitokset maksavat **työuraeläkettä** vähintään 63-vuotiaille työntekijöille, joiden työkyky on heikentynyt ja takana on vähintään 38 vuoden työura rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä.

<https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/tyouraelake-pitkaan-rasittavaa-tyota-tehneille/>

<https://www.kela.fi/tyokyvyttomyyselake-ja-kuntoutustuki>

<https://www.tyoelake.fi/>

https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/folder.faces?folder_id=200052

<https://www.tvk.fi/tyotapaturma-ja-ammattitautivakuutus/korvaaminen/korvaukset/ansionmenetyskorvaukset/>

<https://www.liikennevahinkolautakunta.fi/Guidelines/1025>

7 Työttömän sosiaaliturva

Kuntoutus- ja työkyvyttömyyslukuissa kuvattujen etuuksien lisäksi työttömällä voi olla oikeus myös muihin sosiaalietuuksiin.

Vammaistuet ovat Kelan etuuksia pitkittyneen sairastamisen tueksi. Hakemukseen tulee liittää lääkärintlausunto C (korkeintaan 6 kk vanha) tai lääkärintlausunto B.

- **Alle 16-vuotiaan vammaistuki** lapsille, jotka vammasta tai sairaudesta johtuen tarvitsevat säännöllistä ja tavallista vaativampaa hoitoa tai kuntoutusta
<https://www.kela.fi/vammaistuki-lapselle>
- **16 vuotta täyttäneen vammaistuki** nuorille ja aikuisille, joiden toimintakyky on sairaudesta tai vammasta johtuen heikentynyt vähintään vuoden ajan
<https://www.kela.fi/vammaistuki-aikuiselle>
- **Eläkettä saavan hoitotuki** kokopäiväistä eläkettä saaville, joiden toimintakyky on sairaudesta tai vammasta johtuen heikentynyt vähintään vuoden ajan
<https://www.kela.fi/elaketta-saavan-hoitotuki>

Työttömyysturvalla korvataan työttömyydestä johtuvia taloudellisia menetyksiä.

https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/index.html

<https://www.kela.fi/tyottoman-pikaopas>

- **Peruspäiväraha** on Kelan etuus työttömille, jotka ovat olleet työelämässä, mutta joilla ei ole oikeutta ansiosidonnaiseen päivärahaan. Voidaan maksaa 300–500 päivältä työhistorian pituudesta ja iästä riippuen.
<https://www.kela.fi/peruspaivaraha>
- **Ansiosidonnainen päiväraha** on työttömyyskassojen etuus työttömiksi jääneille jäsenilleen. Voidaan maksaa 300–500 päivältä työhistorian pituudesta ja iästä riippuen.
http://www.tyj.fi/fin/ansiopaivaraha/paivarahan_kesto/
- **Työmarkkinatuki** on Kelan työttömyysetuus henkilöille, jotka eivät ole olleet pitkään työmarkkinoilla tai eivät voi saada peruspäivärahaa tai ansiosidonnaista päivärahaa niiden enimmäisajan täytyttyä.
<https://www.kela.fi/tyomarkkinatuki>
- **Soviteltu työttömyysetuus** on Kelan ja työttömyyskassojen etuus osa-aika- tai tilapäistyötä tekeville. Etuus sovitellaan palkkatulon kanssa. Henkilö voi ansaita 300 euroa kuukaudessa ilman, että se vähentää työttömyysetuuden määrää.
<https://www.kela.fi/soviteltu-tyottomyyssetuus>

Työllistymistä edistävillä toimenpiteillä voidaan parantaa työttömän työnhakijan työllistymismahdollisuuksia. Palvelusta sovitaan yhdessä TE-toimiston kanssa työllistymissuunnitelmassa ja sen ajalta maksetaan työttömyysetuutta, johon henkilö on oikeutettu. Työttömyysetuuden lisäksi henkilö voi saada **korotusosan** ja **kulukorvausta**. Toimenpiteitä ovat

- omaehtoinen opiskelu
- maahanmuuttajan omaehtoinen opiskelu
- työvoimakoulutus
- työnhakuvalmennus
- uravalmennus
- työkokeilu
- koulutuskokeilu
- kuntouttava työtoiminta.

<https://www.kela.fi/tyollistymista-edistavat-toimenpiteet>

Liikkuvuusavustusta voidaan maksaa henkilöille, joiden päivittäinen työmatka kestää yli 3 tuntia (kokoaikatyö) tai yli 2 tuntia (osa-aikatyö) tai jotka muuttavat työn takia. Etuutta maksavat Kela ja työttömyyskassat.

<https://www.kela.fi/liikkuvuusavustus>

Takuueläke turvaa henkilön vähimmäiseläkkeen (784,52 e/kk), mikäli saatavien eläkkeiden summa on enintään 777,84 e/kk. Työkyvyttömyyseläkettä saava voi ansaita enintään 784,52 e/kk ilman, että tulo vaikuttaa työkyvyttömyys- tai takuueläkkeen määrään. Kelan etuus.

<https://www.kela.fi/takuuelake>

Osittainen vanhuuseläke on työeläkelaitosten etuus aikaisintaan 61-vuotiaille työssäkäyville. Maksuosuus voi olla 25 % tai 50 % kertyneestä eläkkeestä.

<https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/osittainen-vanhuuselake-tuo-joustoa/>

Eläketuki on Kelan myöntämä toimeentulon tukimuoto ikääntyneelle pitkäaikaistyöttömälle. Oikeus eläketukeen laajenee 1.10.2019 alkaen ja sitä voi saada seuraavat ehdot täyttävä hakija:

- syntynyt ennen 1.9.1958
- alle 65-vuotias
- ollut oikeutettu työmarkkinatukeen 31.8.2018

saanut ajanjaksolla 1.9.2012–31.8.2018 työmarkkinatukea vähintään 1250 päivältä tai enimmäisajan työttömyyspäivärahaa, jonka lisäksi työmarkkinatukea vähintään 750 päivältä.

<https://www.kela.fi/elaketuki>

Asumistuet ovat Kelan etuuksia asumiskustannuksiin.

- **Yleinen asumistuki** pienituloisille ruokakunnille vuokra- ja omistusasuntoon
<https://www.kela.fi/yleinen-asumistuki>
- **Eläkkeensaajan asumistuki** pienituloisille kokoaikaeläkeläisille vuokra- ja omistusasuntoon
<https://www.kela.fi/elakkeensaajan-asumistuki>

Toimeentulotukea maksetaan viimesijaisena etuutena henkilöille ja perheille, joiden varallisuus ei riitä jokapäiväisiin perusmenoihin. Muodostuu kolmesta osasta:

- Perustoimeentulotuki (Kelan etuus)
- Täydentävä toimeentulotuki (kunnan sosiaalitoimen etuus)
- Ehkäisevä toimeentulotuki (kunnan sosiaalitoimen etuus)

<https://www.kela.fi/toimeentulotuki-kokonaisuus>

Työttömän sosiaaliturva		
ETUUS	PERUSTE	MAKSAJA
TYÖKYVYTTÖMYYS		
Sairauspäiväraha	Työkyvyttömyys, kesto alle vuosi	Kela
Kuntoutustuki	Määräaikainen työkyvyttömyys, kesto yli vuoden	Kela, työeläkelaitokset
Työkyvyttömyyseläke	Työkyvyttömyys, kesto toistaiseksi	Kela, työeläkelaitokset
Osakuntoutustuki	Määräaikainen osatyökyvyttömyys	Työeläkelaitokset
Osatyökyvyttömyyseläke	Osatyökyvyttömyys	Työeläkelaitokset
Nuoren kuntoutusraha	Alle 20-vuotiaan määräaikainen työkyvyttömyys	Kela
Kuntoutusraha	16–67-vuotiaille kuntoutukseen osallistumisen ajalle	Kela, työeläkelaitokset
Osakuntoutusraha	17–67-vuotiaille kuntoutukseen osallistumisen ajalle	Kela, työeläkelaitokset
Kuntoutusavustus	Työllistymiseen kuntoutuksen jälkeen tai kuntoutuksen odotusajalle	Kela, työeläkelaitokset
Päiväraha	Työtapaturmasta, liikennevahingosta tai ammattitaudista johtuva työkyvyttömyys, kesto alle vuosi	Vakuutusyhtiöt
Tapaturmaeläke	Työtapaturmasta, liikennevahingosta tai ammattitaudista johtuva työkyvyttömyys, kesto yli vuosi	Vakuutusyhtiöt
Tapaturmaeläke, osittainen	Työtapaturmasta, liikennevahingosta tai ammattitaudista johtuva osatyökyvyttömyys, kesto yli vuosi	Vakuutusyhtiöt
Työuraeläke	63 vuotta täyttäneet, työkyky heikentynyt rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä	Työeläkelaitokset
VAMMAISTUET		
Alle 16-vuotiaan vammaistuki	Sairaudesta tai vammasta johtuva hoidon tai kuntoutuksen tarve, lapsi	Kela
16 vuotta täyttäneen vammaistuki	Sairaudesta tai vammasta johtuva hoidon tai kuntoutuksen tarve, 16 vuotta täyttänyt	Kela
Eläkettä saavan hoitotuki	Kokoaikaeläkettä saavalle, jonka toimintakyky heikentynyt sairaudesta tai vammasta johtuen	Kela
TYÖTTÖMYYSSETUUKSET		
Peruspäiväraha	Työelämässä olleille työttömille, ei oikeutta ansiopäivärahaan	Kela
Ansiosidonnainen päiväraha	Työelämässä olleille työttömyyskassaan kuuluville työttömille	Työttömyyskassat
Työmarkkinatuki	Työttömille, joilla ei oikeutta päivärahaan tai ansiosidonnaiseen päivärahaan	Kela
Sovellettu työttömyysetuus	Osa-aika- tai tilapäistyötä tekevät työttömät	Kela, työttömyyskassat
Eläketuki	Toimeentulon tuki ikääntyneelle pitkäaikaistyöttömälle	Kela
MUUT ETUUKSET		
Yleinen asumistuki	Asumiskustannuksiin pientuloisille	Kela
Eläkkeensaajan asumistuki	Asumiskustannuksiin pientuloisille eläkkeensaajille	Kela
Perustoimeentulotuki	Viimesijainen etuus elämän peruskuluihin	Kela
Täydentävä toimeentulotuki	Viimesijainen etuus elämän peruskuluihin, joita perustoimeentulotuki ei kata	Kunnan sosiaalitoimi
Ehkäisevä toimeentulotuki	Viimesijainen etuus elämän peruskuluihin, joita perustoimeentulotuki ei kata	Kunnan sosiaalitoimi
Liikkuvuusavustus	Työssäkäyville, joiden päivittäinen työmatka kestää yli 2 (osa-aikatyö) tai 3 tuntia (kokoaikatyö)	Kela, työttömyyskassat
Takuueläke	Turvaa vähimmäiseläkkeen	Kela
Osittainen vanhuuseläke	61 vuotta täyttäneille työssä käyville	Työeläkelaitokset

8 Monialainen yhteistyö Kymenlaaksossa

Kun henkilö jää työttömäksi ja ilmoittautuu TE-toimistossa työttömäksi työnhakijaksi, hänellä on oikeus TE-toimiston tarjoamiin palveluihin ja työttömyysturvaan, mikäli hän täyttää sen myöntämisen edellytykset. Asiakkaalle tarjotaan asiantuntijapalvelua hänen tarpeensa mukaisesti. Mikäli henkilö tarvitsee TE-palvelujen lisäksi terveystalveluja, häntä autetaan TE-toimiston tuetun työllistymisen palvelussa. Kymenlaaksossa TE-palveluja tarjoaa Kaakkois-Suomen TE-toimisto.

Kymsoten työelämäpalveluiden tavoitteena on edistää pitkään työttöminä olleiden, vaikeasti työllistyvien ja osatyökykyisten polkua kohti työllistymistä tai koulutusta. Asiakaspalveluhenkilöstö koostuu sosiaali- ja terveystalan ammattilaisista, jotka tekevät työtä monialaisesti ja asiakaslähtöisesti laajassa yhteistyöverkostossa. Työelämäpalvelut järjestää muun muassa kuntouttavaa työtoimintaa, joka on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Sen tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä, edistää asiakkaiden elämähallintataitoa sekä työ- ja toimintakykyä ja tarjota mahdollisuus työtoimintaan ja muihin palveluihin. Kuntouttavan työtoiminnan aikana saadaan arvokasta tietoa asiakkaan työ- ja toimintakyvystä sekä mahdollisista työllistymisen esteistä, joita asiakkuuden aikana lähdetään yhdessä asiakkaan kanssa selvittämään ja purkamaan. Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaiden työ- ja toimintakykyä arvioidaan monialaisesti.

Monialainen työelämäpalvelu on toimintamalli, joka perustuu Kymsoten, Kaakkois-Suomen TE-toimiston, Kelan ja Kymenlaakson kuntien yhteistyösopimukseen. Yhteistoiminnan ensisijainen tavoite on asiakkaiden työmarkkinakyvyn ja yhteiskunnallisen osallisuuden parantaminen. Toimintamallissa pyritään turvaamaan asiakkaille oikea-aikaiset, vaikuttavat, laadukkaat, kokonaisvaltaiset ja hallintorajat ylittävät TE-palvelut, sosiaalipalvelut ja terveystalvelut. Lisäksi yhteistyösopimuksella pyritään edistämään osaavan työvoiman saatavuutta työnantajille ja vähentämään kunnille työttömyydestä aiheutuvia kuluja. Monialaisessa työelämäpalvelussa asiakkaita palvelee monialainen työryhmä, joka koostuu sosiaalityöntekijöistä, sosiaaliohjaajista, TE-asiantuntijoista, psykologista, fysioterapeutista ja Kelan työkykyneuvojasta. Tiivis yhteistyö terveystpalvelujen kanssa on avain vaikuttavaan asiakastyöhön. Monialaisen työelämäpalvelun toimipaikat sijaitsevat Kouvolassa, Kotkassa ja Haminaassa. Toiminta kattaa koko Kymsoten alueen.

Työttömien terveystarkastuksia tekevät Kymsotessa tehtävään nimetyt terveydenhoitajat terveyskeskuksissa. Terveystarkastus sisältää STM:n ohjeistuksen mukaisesti terveydentilan kartoituksen, ohjausta ja neuvontaa elintapasairauksien ehkäisyyn. Terveystarkastuksessa kiinnitetään erityistä huomiota seikkoihin, jotka voivat vaikuttaa elämänhallintaan ja työkykyyn. Asiakkaan tarpeen mukaan terveystarkastuksesta tehdään ohjaus jatkohoitoon lääkärille tai eri alojen asiantuntijoille. Mikäli asiakas tulee lähetteellä terveystarkastukseen tai työkyvyn arvioon, palautteen toimittaminen lähettävälle taholle ja tarvittaessa monialainen verkostotyö on palvelun vaikuttavuuden kannalta äärimmäisen tärkeää.

Työttömien terveystarkastuksia tekevät Kymsotessa seuraavat terveydenhoitajat:

Kouvolan terveysasema, Marjoniementie 10, 2. krs, Kouvola

- Teija Kejonen, p. 040 483 1678, teija.kejonen@kymsote.fi
- Tuija Munne, p. 040 489 9150, tuija.munne@kymsote.fi
- Johanna Koskenniemi, p. 040 489 9150, johanna.koskenniemi@kymsote.fi

Kotkansaaren terveysasema, Kymenlaaksonkatu 1, Kotka

- Varpu Laitalainen, p. 040 681 7030, varpu.laitalainen@kymsote.fi

Haminan terveysasema, Reutsinkatu 1, Hamina

- Tiia Sairanen, p. 040 502 8595, tiia.sairanen@kymsote.fi

Monialaisesta työelämäpalvelusta ohjataan asiakkaita lähetteellä työttömien terveystarkastuksiin ja työttömien työkyvyn arviointiin. Lähetete sisältää muun muassa seuraavia tietoja:

- asiakkaan tiedot
- asiakkaan suostumus tietojen vaihtoon
- terveystarkastuksen / työkykyarvioinnin perusteet (mihin asioihin halutaan vastauksia)
- lähettävän tahon liitteet (esimerkiksi asiakkaan työhistoria, asiakassuunnitelma, aiemmat lausunnot)
- sosiaalinen kartoitus, taustatiedot
- Monialaisen työelämäpalvelun yhteyshenkilön yhteystiedot
- palautteen lähettämisohteet
- lomake terveydenhoitajan palautteelle
- lomake lääkärin palautteelle.

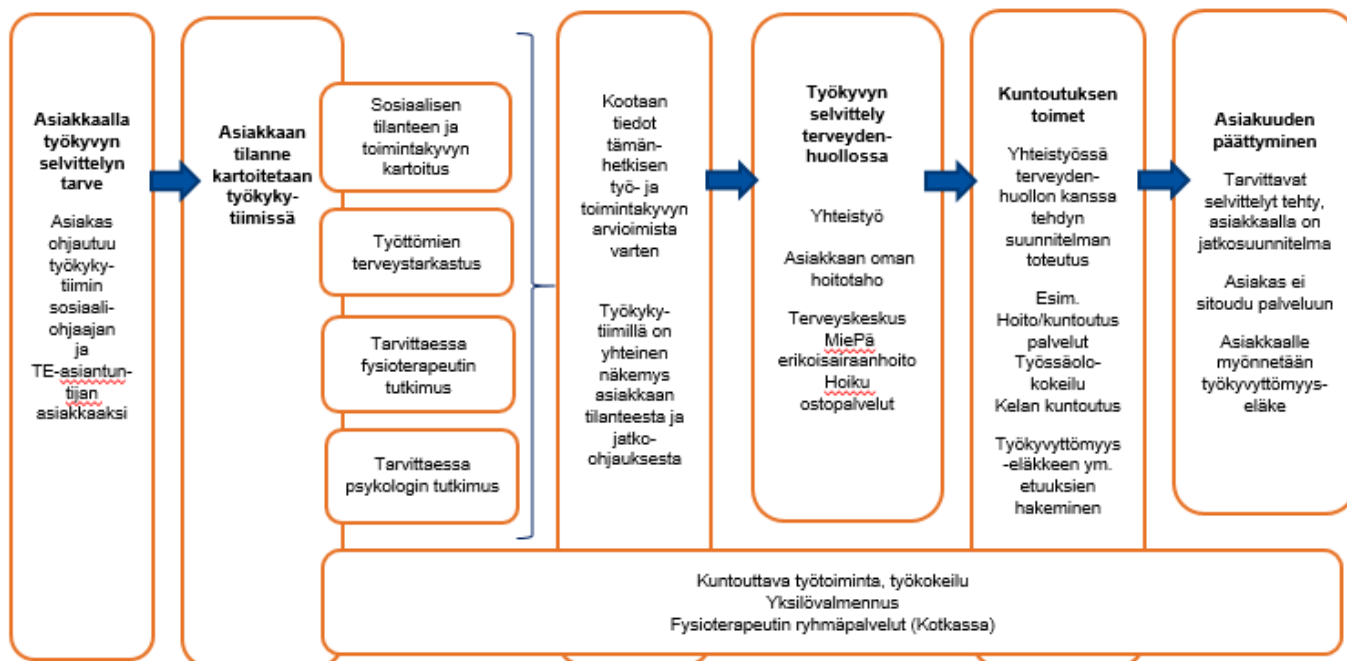

Monialaiseen työelämäpalveluun on perustettu **työkykytiimi** jokaiseen toimipaikkaan (Kouvola, Kotka ja Hamina). Työkykytiimin asiakkaiden palvelutarpeena on työkyvyn / työkunnon / terveydentilan selvittely ja heillä on ratkaisematon työkykyyn liittyvä terveysongelma. Vastuutyöntekijöinä työkykytiimissä toimivat sosiaaliohjaaja ja TE-asiantuntija. Asiakkaan tarpeen mukaan tiimiä vahvistavat sosiaalityöntekijä, Kelan työkykyneuvoja, psykologi, fysioterapeutti, yksilövalmentaja ja terveydenhuollon toimijat. Työkykytiimissä kartoitetaan asiakkaan kokonaisvaltainen tilanne, tehdään palvelutarpeen arvio ja tarvittavat lähetteet terveydenhuoltoon sekä koordinoidaan asiakkaan palvelua eri toimijoiden kesken. Työkykytiimi toteuttaa asiakkaan kuntoutussuunnitelmaa yhdessä terveydenhuollon kanssa.

Työkykytiimin sosiaaliohjaaja laatii lausunnon asiakkaan sosiaalisesta tilanteesta ja toimintakyvystä erityisesti terveydenhuoltoa varten. Lausunto sisältää muun muassa seuraavat seikat:

- kuvaus asiakkaaksi tulemisesta: mistä asiakas on ohjattu työkykytiimiin ja miksi
- asiakkaan etuudet: aikaisemmat sairausetuudet ja mahdollisuudet etuuksiin
- sosiaalinen tilanne: asiakkaan resurssit ja selviytymiskeinot
- koulutus ja työhistoria
- toimintakyky, konkreettisen vaikeuden kuvaaminen
- hoito ja kuntoutus: aikaisemmat hoito- / kuntoutuspalvelut, vaikuttavuus, itsehoito
- yhteenveto / jatkosuunnitelma, jatkokysymykset.

TYÖKYKYTIIMI

Monialaisen työelämäpalvelun työkykytiimin vastuutyöntekijöiden yhteystiedot

Kouvolan toimipaikka, Hallituskatu 7 A, Kouvola

- sosiaaliohjaaja Satu Kaleton, p. 0400 987 055, satu.kaleton@kymsote.fi
- TE-asiantuntija Nina Pallaskallio, p. 029 504 2129, nina.pallaskallio@te-toimisto.fi
- TE-asiantuntija Jaana Haapala, p. 029 504 2083, jaana.haapala@te-toimisto.fi

Kotkan toimipaikka, Vuorikatu 5 C, Kotka

- sosiaaliohjaaja Sanna Halonen, p. 040 184 2044, sanna.halonen@kymsote.fi
- TE-asiantuntija Anne Ristola, p. 029 504 2192, anne.ristola@te-toimisto.fi

Haminan toimipaikka, Pikkuympyränkatu 3 B, Hamina

- sosiaaliohjaaja Piret Byckling, p. 040 173 3166, piret.byckling@kymsote.fi
- TE-asiantuntija Kirsi Partinen, p. 029 504 2165, kirsi.partinen@te-toimisto.fi

	1) Asiakkaaksi ohjautuminen	2) Nykytilanne ja toimintakyky	kartoitetaan työkykytiimissä	3) Työkyvyn selvittäminen terveydenhuollossa	4) Kuntoutuksen toimet	5) Asiakkuuden päättymisen
	asiakkaan toimintakyky on alentunut, työkyvyttömyyden uhka, selvittämätön työkyvyn vaikuttava terveysongelma, kokonaistilanne on arvomatta	todetaan, että asiakkaan tilanne vaatii lisäselvittelyä - jää työkykytiimin asiakkaaksi	tehdään tilanteen kartoituksen työkykytiimissä	ennen lisäselvittelyihin ohjaamista kootaan tiedot työkykytiimissä ja sovitaan yhdessä jatkosta, yhteinen näkemys tilanteesta	yhteistyössä terveydenhuollon kanssa tehdyn hoito/kuntoutussuunnitelman toteutus	tarvittavat selvittelyt tehty, asiakkaalla on jatkosuunnitelma/hän on päässyt työkyvyttömyyseläkkeelle/asiakas ei halua jatkaa selvittely/kuntoutusprosessissa
asiakas		asiakas tulee sovituille aikavaroituksille	asiakas sitoutuu selvittelyyn	asiakas sitoutuu selvittelyyn	asiakas motivoitunut kuntoutuksen palveluihin	jatkaa asiakkaana monialaisen työelämäpalvelun muissa asiakasprosesseissa / jatkaa asiakkaana muussa palvelussa
sosiaaliohjaaja/-työntekijä		tarvittaessa palvelutarvearvio, sosiaalisen tilanteen ja toimintakyvyn kartoitus	vastaa asiakasprosessista, kokoaa tiedot	vastaa asiakasprosessista, tarvittaessa avustaa asiakasta palvelujen ja etuuksien hakemisessa	vastaa asiakasprosessista, kun asiakas hakee työkyvyttömyyseläketä, osallistuu kuntouttavaan työtöimintaan/sosiaalisen kuntoutuksen/lääkinnällisen kuntoutuksen palveluihin	
te-asiantuntija		asiakas siirtyy työkykytiimin te-asiantuntijan asiakkaaksi, Te-toimiston osuus palvelutarvearviosta	tarvittaessa työllistymissuunnitelman päivittäminen	tarvittaessa työllistymissuunnitelman päivittäminen	vastaa asiakasprosessista, kun pääpaino on ammatillisen kuntoutuksen tai te-toimiston palveluissa, tarv. työllistymissuunnitelman päivittäminen	
yhteinen arviointi / suunnitelma	asiakkaan tapaa yhdessä sosiaaliohjaaja- /työntekijä ja te-asiantuntija		työkykytiimin kartoituksen päätteeksi tehdään yhteinen aktivointisuunnitelma/monialainen työllistymissuunnitelma	aktivointi/monialaisen työllistymissuunnitelman päivittäminen	aktivointi/monialaisen työllistymissuunnitelman päivittäminen	yhteinen päätös asiakkuuden päättämisestä, suunnitelman päivittäminen
terveydenhoitaja		työkykytiimin terveydenhoitajan tekemä terveystarkastus		terveydenhoitaja linkkinä terveydenhuoltoon; seuraa suunnitelman etenemistä, yhteistyö työkykytiimin kanssa		
fysioterapeutti			tarvittaessa fysioterapeutin arvio	ryhmäpalvelut/ tarv. yhteistyö terveydenhuollon kanssa	ryhmäpalvelut / tarv. yhteistyö terveydenhuollon kanssa	
psykologi			tarvittaessa psykologin tutkimus	tarv. yhteistyö terveydenhuollon kanssa	tarv. yhteistyö terveydenhuollon kanssa	
kela			tarvittaessa kartoitetaan Kelan palvelujen tarve	tarvittaessa kartoitetaan Kelan palvelujen tarve	kelan palvelut / hakeminen, päätökset	
yhteistyökumppanit			lääkärin tutkimus ja arvio työkyvystä tai jatkotutkimusten/selvittelyjen tarpeesta	tarvittavat selvittelyt ja tutkimukset, 1) perusterveydenhuolto 2) tarvittaessa erikoissairaanhoido, MiePä 3) Hoiku 4) täydentävät ostopalvelut		

Asiakasprosessi Monialaisen työelämäpalvelun työkykytiimissä

Lähteet

Lähteinä on käytetty tekstissä mainittujen linkkien lisäksi seuraavia:

Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus - VALMA. s.a. Opetushallitus ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://opintopolku.fi/wp/ammattillinen-koulutus/%ef%bb%bfammattilliseen-peruskoulutukseen-valmentava-koulutus/> [viitattu 8.9.2019].

Ansionmenetykskorvaukset. 2017. Tapaturmavakuutuskeskus TVK. Saatavissa: <https://www.tvk.fi/tyotapaturma-ja-ammattitautivakuutus/korvaaminen/korvaukset/ansionmenetykskorvaukset/> [viitattu 1.9.2019].

Anttila, H. 2019. Asiantuntijalääkäri. Sähköpostiviestit 3.9.2019 ja 4.9.2019. Kela.

Asiantuntijapalvelua tarpeesi mukaan. 2018. Työ- ja elinkeinoministeriö. Päivitetty 4.9.2018. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/nain_asioint_kanssamme/te_palvelut/asiakkaana_tepalveluissa/asiantuntijapalvelu/index.html [viitattu 2.9.2019].

Eläkeläiset. s.a. Kansaneläkelaitos. Saatavissa: <https://www.kela.fi/elakelaiset> [viitattu 4.8.2019].

Eläkkeet eri elämäntilanteissa. 2019. Eläketurvakeskus. Päivitetty 24.5.2019. Saatavissa: <https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/tyokyvyttomyyselake-tyokyvyn-heike-tessa/> [viitattu 4.8.2019].

Himanen, A.-K. 2019. Asiantuntijalääkäri. Sähköpostiviesti 4.9.2019. Kela.

Huovinen, S. & Naumanen, P. 2013. Työttömien terveydenhuollon järjestäminen. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/documents/1271139/1365032/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen/3b1979ea-c36c-4114-9399->

6c45e49b40b1/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen.pdf [viitattu 20.7.2019].

Huttunen, E. 2019. Työkykyneuvoja. Sähköpostiviesti 6.9.2019. Kela.

ICF-luokitus. 2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 27.9.2016. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus> [viitattu 20.7.2019].

Juvonen-Posti, P., Lamminpää, A., Rajavaara, M., Suoyrjö H. & Tötterman, P. 2016. Työikäisen kuntoutumisen monialainen järjestelmä. Teoksessa Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. (toim.) Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 160–175.

Kerätär, R. 2016. Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. Oulun yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526210865.pdf> [viitattu 20.7.2019].

Kuntouttava työtoiminta. s.a. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta> [viitattu 2.9.2019].

Luhtaniemi, J. 2017. Työttömien terveystarkastukset IMS-kaavio. Päivitetty 4.12.2017. Kouvolan kaupunki.

Lääkinnällinen kuntoutus. 2017. Kuntoutusportti. WWW-dokumentti. Päivitetty 20.12.2017. Saatavissa: <https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/laakinnallinen-kuntoutus/> [viitattu 17.8.2019].

Mitä kuntoutus on? 2018. Kansaneläkelaitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 7.12.2018. Saatavissa: <https://www.kela.fi/mita-kuntoutus-on> [viitattu 20.7.2019].

Mitä toimintakyky on? 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 15.3.2019. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on> [viitattu 20.7.2019].

Pehkonen, T. Työkyvyn arviointi, lääkärin näkökulma. 2008. PowerPoint-esitys. Päivitetty 25.1.2008. Saatavissa: http://www.oamk.fi/~eimammel/2008_ylaraaja/materiaali_2008/Tyokyvyn%20arviointi_pehkkonen.ppt [viitattu 20.7.2019].

Puustjärvi, A. 2019. Neuropsykiatrinen valmennus. Duodecim Käypä hoito. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/nix01018> [viitattu 8.9.2019].

Rentto, T. 2018. Depressiopotilaan työkyvyn arvio. Työkykykoordinaattorikoulutus 2018. PowerPoint-esitys. Terveystalo.

Saikkumäki, P. & Hannikainen, K. 2019. Työttömien ja työllisten koettu työkyky ja toimeentulo. Teoksessa Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: Terveystalon ja hyvinvoinnin laitos, 143–158.

Sairastaminen. s.a. Kansaneläkelaitos. Saatavissa: <https://www.kela.fi/sairastaminen> [viitattu 4.8.2019].

Terveystalolaki 30.12.2010/1326.

TOIMIA-tietokanta. 2019. Terveystalon ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 1.3.2019. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/etusivu/toimia-tietokanta> [viitattu 20.7.2019].

Toimintakyvyn ulottuvuudet. 2015. Terveystalon ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 13.8.2015. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on/toimintakyvyn-ulottuvuudet> [viitattu 20.7.2019].

Turunen, J. 2018. Mitä työkyvyttömyys tarkoittaa? Artikkelinä Potilaan lääkäri-lehdessä. Saatavissa: <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/laakarin-aani/mita-tyokyvyttömyys-tarkoittaa/> [viitattu 1.9.2019].

Työeläkekuntoutus. 2019. Työeläkelaitos. PowerPoint-esitys. Päivitetty 16.5.2019. Saatavissa: https://www.tela.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/tela/embeds/telawwwstructure/17464_DIAT_2020_Tyoelakekuntoutus_29082014.pptx [viitattu 11.8.2019].

Työeläkekuntoutuksella ehkäistään työkyvyttömyyttä. s.a. Työeläkelaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tela.fi/tyoelakekuntoutus> [viitattu 11.8.2019].

Työelämäpalvelut. 2019. Kymenlaakson sosiaali- ja terveystyöpalvelujen kuntayhtymä. Saatavissa: <https://www.kymsote.fi/fi/Palvelut/Aikuisten-sosiaalipalvelut-ja-ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4palvelut/Ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4palvelut/p/tyoelamapalvelut> [viitattu 4.8.2019].

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA). s.a. Opetushallitus ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://opintopolku.fi/app/#!/koulu-tus/1.2.246.562.17.46089680162> [viitattu 8.9.2019].

Vuokko, A., Juvonen-Posti, P. & Kaukiainen, A. 2011. Miten lääkäri arvioi työttömän toimintakykyä? *Suomen Lääkärilehti* 48, 3659–3666.

Vuokko, A., Juvonen-Posti, P. & Kaukiainen, A. 2016. Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa. Päivitetty 7.1.2016. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132200/3_Tyottoman_toiminta-ja_tyokyvyn_hyva_arviointikaytanto_1.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 20.7.2019].

Terveyspalvelut ja monialainen yhteistyö työttömän tukena

Monialainen työelämäpalvelu 10/2019

Opas työttömien terveyspalveluista ja monialaisesta yhteistyöstä

- laadittu syksyllä 2019 yhteistyössä Kymsoten työelämäpalvelujen ja terveyspalvelujen, Kelan sekä Kaakkois-Suomen TE-toimiston kanssa
- saatavana sähköisesti Monialaisen työelämäpalvelun työkykytiimistä (yhteystiedot esityksen lopussa)
- tietoa työttömien julkisten terveyspalvelujen ja monialaisen yhteistyön tarpeista ja mahdollisuuksista asiakastyön, perehdytyksen ja koulutuksen tueksi
- tavoitteena edistää asiakaslähtöisyyttä, vaikuttavuutta ja kokonaisvaltaisuutta palvelussa, joka parantaa kuntalaisten terveyttä, hyvinvointia ja yhteiskunnallista osallisuutta
- esityksen lähteet oppaassa

Kymsote

Esityksen sisältö

	Dia / diat
Työttömyys vs. terveys	4
Toimintakyky, työkyky	5 - 7
Terveysturvalaki (30.12.2010/1326)	8 - 9
Työttömien terveysturvat	10 - 18
Kuntoutus	19 - 29
Työkyvyttömyys	30 - 33
Työttömän sosiaaliturva	34 - 39
Monialainen yhteistyö työttömien tukena Kymenlaaksossa	40 - 44

Kymsote

Työttömyys vs. terveys

- Työttömät kärsivät terveydellisistä ongelmista enemmän kuin työssä käyvät.
- Työttömyyden pitkittyessä terveydellisten ongelmien riskit lisääntyvät, tarve terveyttä ja työkykyä edistäviin ja palauttaviin palveluihin kasvaa.
- Tunnistamatta jääneet sairaudet ja kuntoutustarve lisäävät riskiä syrjäytyä työmarkkinoilta.

Kymsote

Toimintakyky

- henkilön edellytykset selviytyä jokapäiväisessä elämässä
- toimintakyvyn ulottuvuudet
  - fyysinen
  - psyykkinen
  - kognitiivinen
  - sosiaalinen
- kuvaus ICF-luokituksen avulla, kokonaisvaltainen, biopsykososiaalinen näkökulma: toimintarajoitteet terveydentilaan liittyvien sekä ympäristö- että yksilötekijöiden yhteisvaikutuksena

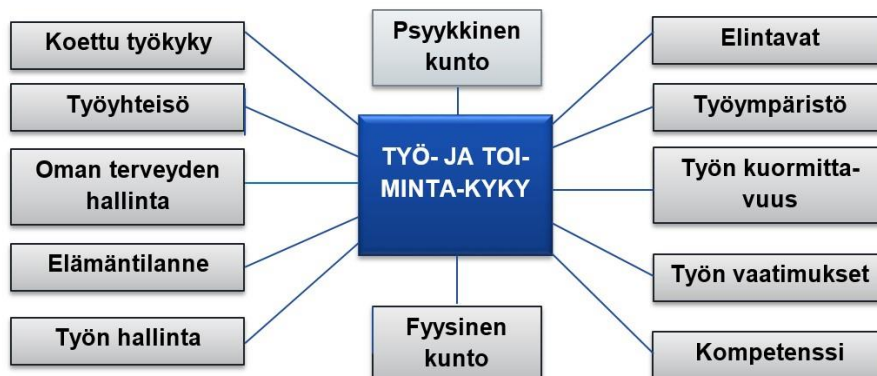
Kymsote

Työkyky

- toimintakyky työssä
  - kehon toiminnot
  - työsuoritukset
  - laajempi osallisuus työelämään ja työhön liittyviin asioihin
- työkykyä rajoittavat
  - sairastavuus
  - muut syrjäytymisriskit (työttömyys, köyhyys, puutteellinen koulutus)

Työttömien toiminta- ja työkykyä tulee arvioida kaikissa työttömyyden vaiheissa ja terveydenhuollon eri toiminnoissa.

Kymsote

Työkykyyn vaikuttavia tekijöitä

Kymsote

Terveydenhuoltolaki (30.12.2010/1326)

Kunnan tehtävänä on

- edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta
- kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja
- parantaa terveydenhuollon toimijoiden, kunnan eri toimialojen välistä ja muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisessä
- järjestää tarpeelliset terveystarkastukset ja terveystarkastuksia ja terveystarkastuksia asukkaidensa hyvinvoinnin seuraamiseksi ja tukemiseksi. Palvelujen avulla tuetaan toiminta- ja työkykyä, ehkäistään sairauksia sekä edistetään mielenterveyttä ja elämäntilannetta.

Kymsote

Terveydenhuoltolaki (30.12.2010/1326)

- **Terveysneuvonta ja terveystarkastukset tulee järjestää myös opiskelu- ja työterveyshuollon ulkopuolelle jääville nuorille ja työkäisille.**
- Ne muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden muiden kunnan järjestämien palveluiden kanssa.
- **Työttömän henkilön elämän kokonaisuus tulee huomioida sosiaali- ja terveystalouden jokapäiväisessä työssä.**

Kymsote

Työttömien terveystarkastus

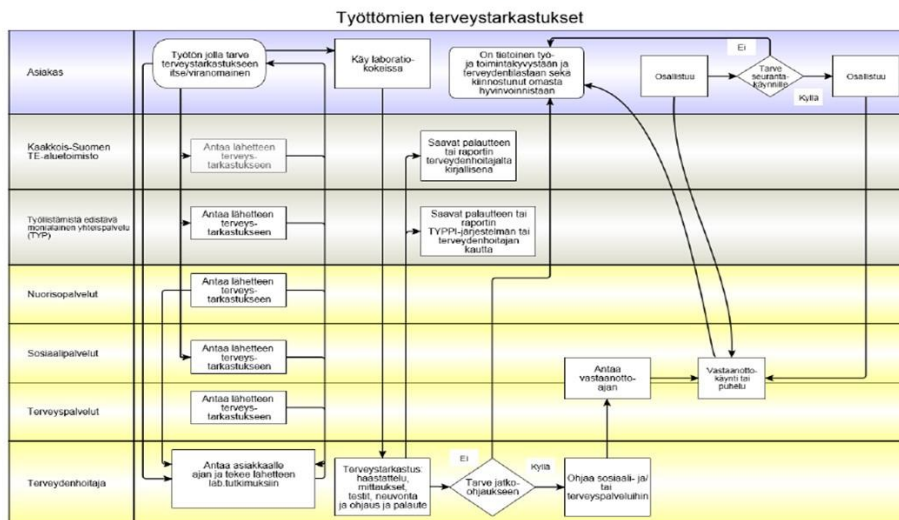
- asiakas tulee läheteellä tai itse hakeutuen
- terveydenhoitaja ja / tai lääkäri tekee
- selvitetään laaja-alaisesti terveydentila sekä työ- ja toimintakyky, edistetään terveyttä
- otetaan kantaa jäljellä olevaan työkykyyn
- osoitetaan tarvittaessa työkyvyttömyys (lääkärintodistus aina kirjoitettava)
- ohjataan jatkotoimenpiteisiin
- järjestetään seuranta
- palaute lähtevälle taholle ja asiakkaalle
- osallistutaan monialaiseen yhteistyöhön

Kymsote

Työttömien terveystarkastuksen sisältö

- aiemmat sairaudet, lääkitykset ja niiden hoitotaso
- suun terveys
- perusrokotussuoja
- elämäntavat ja terveystottumukset: uni- ja päivärytmi, ravitsemus, liikunta, päihteiden käyttö, riippuvuudet
- elämäntilanne, sosiaalinen verkosto, asuminen, perhe, talous
- koulutus, työhistoria, työllistymismahdollisuudet, aikaisemmat työllistymistoimenpiteet
- asiakkaan oma arvio toiminta- ja työkykyyn vaikuttavista tekijöistä
- laboratoriotutkimukset, näön ja kuulon tutkimukset, erilaiset seulat

Kymsote

IMS-kaavio terveydenhoitajan terveystarkastuksesta Kouvolassa

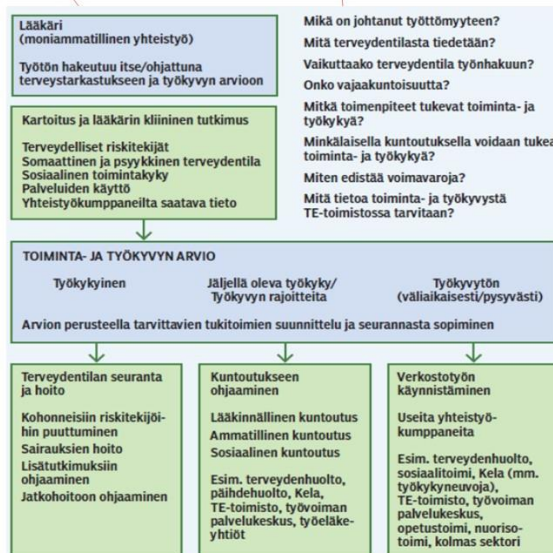
Kymsote

Työttömän työ- ja toimintakyvyn arviointi terveydenhuollossa

- arvioidaan työttömien hoidon ja kuntoutuksen tarvetta sekä työllistymismahdollisuuksia
- selvitetään työttömän terveydentilaa, mahdollisia toimintakyvyn rajoitteita sekä tuen ja jatkoselvittelyjen tarvetta
- **Fit Note -ajattelumalli** korostaa **jäljellä olevaa toiminta- ja työkykyä**: mihin henkilö pystyy rajoitteista huolimatta ja miten toimintaesteitä voidaan poistaa.

Kymsote

Työttömän tilanteen kartoitus ja toiminta- ja työkyvyn arviointi lääkärin vastaanotolla

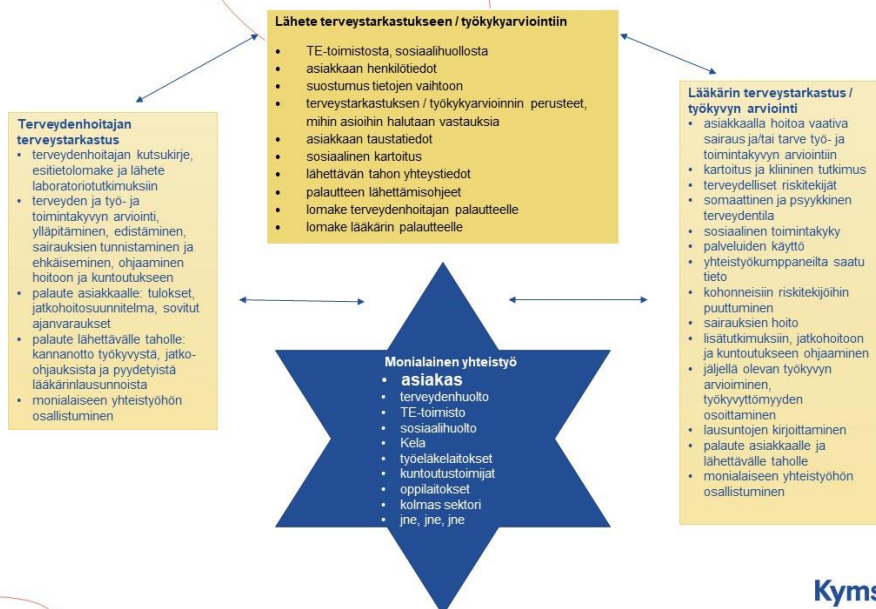
Kymsote

Monialainen yhteistyö työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa

Laaja-alaisen työ- ja toimintakyvyn tai ammatillisen kuntoutuksen tarpeen arviointi edellyttää **monialaista yhteistyötä** eri viranomaisten kesken.

- perusterveydenhuolto
- erikoissairaanhoido
- sosiaalihuolto
- TE-palvelut
- Kela
- työeläkelaitokset

Kymsote

TOIMIA-tietokanta

- avoin, ilmainen ja luotettava työväline asiantuntijoille ja ammattilaisille toimintakyvyn mittaamiseen ja arviointiin
- suosituksia
  - Päihdeongelmaisen neurologisen ja kognitiivisen toimintakyvyn hyvä arviointikäytäntö
  - Menettelytavat hengitys- ja verenkiertoelimistön toimintakyvyn arvioinnissa
  - Mielenveysongelmiin liittyvä toimintakyvyn arviointi
  - Suositus tuki- ja liikuntaelinten ja motorisen toimintakyvyn mittaamisesta osana työkyvyn arviointia ja seurantaa
  - Työikäisten kognitiivisen toimintakyvyn hyvä arviointikäytäntö
  - Työkyvyn heikkenemisen varhainen tunnistaminen
  - **Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa**

Kymsote

STM:n ohjeistus työttömien terveydenhuollon järjestämisestä

<https://stm.fi/documents/1271139/1365032/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen/3b1979ea-c36c-4114-9399-6c45e49b40b1/Ty%C3%B6tt%C3%B6mien+terveydenhuollon+j%C3%A4rjest%C3%A4minen.pdf>

Kymsote

KUNTOUTUS

- kun sairaus tai vamma vaikeuttaa opiskelua, työtä tai selviytymistä itsenäisestä elämästä
- yksilöllinen, tavoitteellinen kuntoutussuunnitelma
- toimenpiteitä mm. kuntoutuspsykoterapia, koulutus, työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus, ammatilliset kuntoutuskurssit, kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit eri sairausryhmille ja erilaiset terapiat osana vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta
- **Kuntoutustoimenpiteet ja asianmukaiset etuudet edistävät henkilöiden ammatillista kehittymistä sekä työ- ja toimintakykyä.**

Kymsote

Kuntoutuksen järjestäjiä

- Kela
- julkinen terveydenhuolto
- työterveyshuolto
- kunnan sosiaalipalvelut
- vammaisjärjestöt
- työeläkelaitokset
- vakuutusyhtiöt

Kymsote

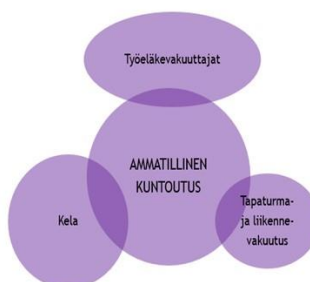
Kuntoutuksen osa-alueet

- **ammattillinen** (ammattillisten valmiuksien ja työkykyisyyden, työmahdollisuuksien ja työssä jatkamisen edistäminen, työpaikkasyrjinnän vähentäminen)
- **lääkinnällinen** (fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen sekä elämäntilanteen hallinnan ja itsenäisen suoriutumisen edistäminen päivittäisissä toiminnoissa)
- **sosiaalinen** (sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen: arjen toimet, vuorovaikutussuhteet, roolit omassa toimintaympäristössä)
- **kasvatuksellinen** (muun muassa vammaisen tai vajaakuntoisen lapsen tai aikuisen kasvatukseen ja koulutukseen liittyvät erityisjärjestelyt)

Kymsote

Ammatillinen kuntoutus

- tavoitteena tukea henkilöä työllistymisessä, työelämässä pysymisessä tai sinne palaamisessa sairaudesta tai vammasta huolimatta
- lääkärin B-lausunto hakemukseen
- järjestäjinä
  - **Kela** (työttömät, opiskelijat, vähän aikaa työelämässä olleet, ammatin vaihtajat)
  - **työeläkelaitokset** (työelämässä olevat)
  - **vakuutusyhtiöt** (kuntoutustarve tapaturmasta, liikennevahingosta tai ammattitaudista johtuva)
  - **TE-palvelut**
  - **terveydenhuolto**

Kymsote

Kelan ammatillinen kuntoutus

- nuoren ammatillinen kuntoutus 16 – 29 -vuotiaille
- ammatillinen kuntoutus selvitys työkäisille nuorille ja aikuisille
- koulutus työkäisille nuorille ja aikuisille (ammatillinen tai yleissivistävä)
- työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus työkäisille nuorille ja aikuisille (työkokeilu, työhönvalmennus sekä työkokeilu ja työhönvalmennus)
- ammatillinen KILLA-kuntoutus työssä oleville
- ammatilliset kuntoutuskurssit, Taito-kurssit
- koulutuskokeilu
- apuvälineet
- elinkeinotuki yrittäjille tai ammatinharjoittajille

Kymsote

Työeläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus

henkilöille, joita lähivuosina uhkaa työkyvyttömyyseläke ilman kuntoutustoimenpiteitä

- neuvonta ja ohjaus
- työkokeilu omalla työpaikalla tai muussa työssä
- työhönvalmennus
- ammattitaidon täydentäminen tai ammattiin johtava koulutus
- tuki elinkeinotoiminnan aloittamiseen tai jatkamiseen
- kuntoutusavustus

Kymsote

Lääkinnällinen kuntoutus

- perustuu kuntoutussuunnitelmaan
- fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitämiseen tai parantamiseen
- terveydenhuolto järjestää yhteistyössä sosiaalihuollon, TE-toimiston, oppilaitosten, Kelan, vakuutusyhtiöiden ja työterveyshuollon kanssa
  - ✓ kuntoutusneuvonta ja -ohjaus
  - ✓ kuntoutustarvetta selvittävät tutkimukset
  - ✓ työ- ja toimintakykyä parantavat hoidot
  - ✓ kuntoutusjaksot
  - ✓ apuvälinepalvelut
  - ✓ sopeutumisvalmennukset

Kymsote

Kelan vaativa lääkinällinen kuntoutus

- tavoitteena edistää alle 65-vuotiaiden kuntoutujien selviytymistä arkielämän toimista tai työkykyä sairaudesta tai vammasta huolimatta
- hakemukseen lääkärin laatima kuntoutussuunnitelma, jossa suositus kuntoutuksesta, tai lääkärinlausunto B, jossa kuntoutussuunnitelma
  - ✓ moniammatillinen yksilökuntoutus kuntoutuslaitoksessa
  - ✓ erilaiset terapiat (fysio-, toiminta-, puhe-, musiikki- ja psykoterapia, neuropsykologinen kuntoutus)
  - ✓ kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit

Kymsote

Kelan harkinnanvarainen kuntoutus

- täydentää Kelan ammatillista ja vaativaa lääkinällistä kuntoutusta
- tukee kuntoutujien työ-, opiskelu- ja toimintakykyä
  - ✓ kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit
  - ✓ neuropsykologinen kuntoutus
  - ✓ moniammatillinen yksilökuntoutus
  - ✓ OPI-kurssit

Kymsote

Ammatilliset valmentavat koulutukset

VALMA: ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus

- vahvistusta opiskelunvalmiuksille
- lisätietoa jatko-opintomahdollisuuksista

TELMA: vaativan erityisen tuen ammatillinen koulutus

- sairauden tai vamman vuoksi erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille
- yksilöllistä opetusta ja ohjausta
- itsenäistymisen tukea ja valmentautumista työhön
- hakemukseen B-lausunto, mahdollinen psykologin lausunto sekä palvelu- ja kuntoutussuunnitelma

Kymsote

Neuropsykiatrinen valmennus

- henkilöille, joiden neuropsykiatriset oireet ja toiminnanohjauksen vaikeudet haittaavat toimintakykyä
- arjen sujumisen vahvistaminen
- yksilöllinen palvelu
- Kymsoten vammaispalvelut myöntää

Kymsote

TYÖKYVYTTÖMYYS

- Työkyvytön = 16 - 64 -vuotias henkilö, jonka sairaus, vika tai vamma estää kohtuullisen toimeentulon turvaavan työnteon
- Ensisijaisesti tulee **aina** selvittää hoidon, kuntoutuksen ja työhön paluuta tukevien palvelujen mahdollisuudet työkyvyn palauttamiseksi.
- Työkyvyttömyyseläke on viimeinen vaihtoehto, mikäli työkyky ei kuntoutuksesta huolimatta palaudu tai parane.
- Mikäli työtön todetaan työkyvyttömäksi, todistus tulee aina kirjoittaa sairauspäivärahan tai työkyvyttömyysetuuden hakemiseksi.

Kymsote

Sairausvakuutuslain mukainen työkyvyttömyys

- Sairausvakuutuslain mukaista **sairauspäivärahaa** maksetaan enintään 300 päivältä korvauksena työkyvyttömyyden aiheuttamasta ansionmenetyksestä.
- *Työkykyä verrataan siihen työhön, tai läheisesti sitä muistuttavaan työhön, johon henkilö on saanut koulutuksen, jota on tehnyt tai jota hakee.*

Kymsote

Eläkelainsäädännön mukainen työkyvyttömyys

- Sairauspäivärahakauden loppuvaiheessa, tai suoraan työkyvyttömyyseläkettä haettaessa, toimintakykyä arvioidaan eläkelainsäädännön mukaan.
- *Työkykyä verrataan kaikkeen työhön, josta henkilön on mahdollista saada toimeentulo.*
  - poikkeuksena lähellä eläkeikää olevat
  - eroavaisuuksia myös julkisen ja yksityisen sektorin eläkelainsäädännöissä
- **Toimeentulon turvaamiseksi henkilö tulee ohjata työnhakijaksi, vaikka hänen työsuhteensa olisikin voimassa.**

Kymsote

Työkyvyttömyyseläke

- perustuu aina vikaan, vammaan tai sairauteen, joka on asianmukaisesti diagnosoitu ja osoitettu
- kliiniset löydökset selkeitä ja sairauteen sopivia
- sairaus alentaa merkittävästi toimintakykyä
- kaikki mahdollinen hoito ja kuntoutus on tehty
- arvioitava myös **jäljellä oleva työkyky**
- subjektiivisesti koettu työkyky voi olla ristiriitainen terveydentilaselvitysten, tutkimustulosten ja –löydösten kanssa

Kymsote

TYÖTTÖMÄN SOSIAALITURVA Työkyvyttömyys

Etuus	Peruste	Maksaja
Sairauspäiväraha	Työkyvyttömyys, kesto alle vuosi	Kela
Kuntoutustuki	Määräaikainen työkyvyttömyys, kesto yli vuoden	Kela, työeläkelaitokset
Työkyvyttömyyseläke	Työkyvyttömyys, kesto toistaiseksi	Kela, työeläkelaitokset
Osakuntoutustuki	Määräaikainen osatyökyvyttömyys	Työeläkelaitokset
Osatyökyvyttömyyseläke	Osatyökyvyttömyys	Työeläkelaitokset

Kymsote

Työkyvyttömyys

Etuus	Peruste	Maksaja
Nuoren kuntoutusraha	Alle 20-vuotiaan määräaikainen työkyvyttömyys	Kela
Kuntoutusraha	16 - 67 -vuotiaalle kuntoutukseen osallistumisen ajalle	Kela, työeläkelaitokset
Osakuntoutusraha	17 - 67 -vuotiaalle kuntoutukseen osallistumisen ajalle	Kela, työeläkelaitokset
Kuntoutusavustus	Työllistymiseen kuntoutuksen jälkeen tai kuntoutuksen odotusajalle	Kela, työeläkelaitokset

Kymsote

Työkyvyttömyys

Etuus	Peruste	Maksaja
Päiväraha	Työtapaturmasta, liikennevahingosta tai ammattitaudista johtuva työkyvyttömyys, kesto alle vuosi	Vakuutusyhtiöt
Tapaturmaeläke	Työtapaturmasta, liikennevahingosta tai ammattitaudista johtuva työkyvyttömyys, kesto yli vuosi	Vakuutusyhtiöt
Tapaturmaeläke, osittainen	Työtapaturmasta, liikennevahingosta tai ammattitaudista johtuva osatyökyvyttömyys, kesto yli vuosi	Vakuutusyhtiöt
Työuraeläke	63 vuotta täyttäneet, työkyky heikentynyt rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä	Työeläkelaitokset

Kymsote

Vammaistuet

Etuus	Peruste	Maksaja
Alle 16-vuotiaan vammaistuki	Sairaudesta tai vammasta johtuva hoidon tai kuntoutuksen tarve, lapsi	Kela
16 vuotta täyttäneen vammaistuki	Sairaudesta tai vammasta johtuva hoidon tai kuntoutuksen tarve, 16 vuotta täyttänyt	Kela
Eläkettä saavan hoitotuki	Kokoaikaeläkettä saavalle, jonka toimintakyky heikentynyt sairaudesta tai vammasta johtuen	Kela

Kymsote

Työttömyysetuudet

Etuus	Peruste	Maksaja
Peruspäiväraha	Työelämässä olleille työttömille, ei oikeutta ansiopäivärahaan	Kela
Ansiosidonnainen päiväraha	Työelämässä olleille työttömyyskassaan kuuluville työttömille	Työttömyyskassat
Työmarkkinatuki	Työttömille, joilla ei oikeutta päivärahaan tai ansiosidonnaiseen päivärahaan	Kela
Sovellettu työttömyysetuus	Osa-aika- tai tilapäistyötä tekevät työttömät	Kela, työttömyyskassat
Eläketuki	Toimeentulon tuki ikääntyneelle pitkäaikaistyöttömälle	Kela

Kymsote

Muut etuudet

Etuus	Peruste	Maksaja
Yleinen asumistuki	Asumiskustannuksiin pientuloisille	Kela
Eläkkeensaajan asumistuki	Asumiskustannuksiin pientuloisille eläkkeensaajille	Kela
Perustoimeentulotuki	Viimesijainen etuus elämän peruskuluihin	Kela
Täydentävä / ehkäisevä toimeentulotuki	Viimesijainen etuus elämän peruskuluihin, joita perustoimeentulotuki ei kata	Kunnan sosiaalitoimi
Liikkuvuusavustus	Työssäkäyville, joiden päivittäinen työmatka kestää yli 2 (osa-aikatyö) tai 3 tuntia (kokoaikatyö)	Kela, työttömyyskassat
Takuueläke	Turvaa vähimmäiseläkkeen	Kela
Osittainen vanhuuseläke	61-vuotta täyttäneille työssä käyville	Työeläkelaitokset

Kymsote

Monialainen yhteistyö työttömien tukena Kymenlaaksossa

Kymsoten työelämäpalvelut

- pitkään työttöminä olleiden, vaikeasti työllistyvien ja osatyökykyisten asiakkaiden polun edistäminen kohti työllistymistä tai koulutusta
- sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia
- järjestää mm. kuntouttavaa työtoimintaa, jossa asiakkaiden työ- ja toimintakykyä arvioidaan monialaisesti

Kaakkois-Suomen TE-toimisto

- tuetun työllistymisen palvelut (TE-palvelut ja terveyspalvelut)

Kymsoten terveyspalvelut

- työttömien terveystarkastukset sekä työ- ja toimintakyvyn arvioinnit, muut terveyspalvelut

Kela

- työkykyneuvonta, kuntoutuspalvelut

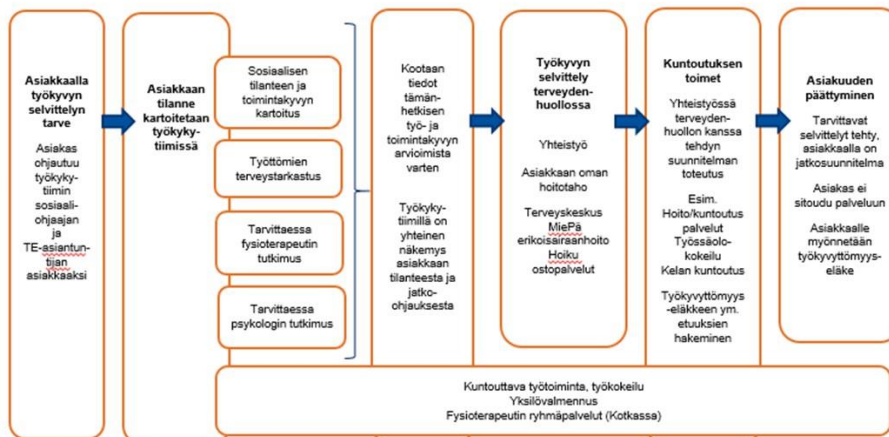
Kymsote

Monialainen työelämäpalvelu

- toimintamalli perustuu Kymsoten, Kaakkois-Suomen TE-toimiston, Kelan ja Kymenlaakson kuntien yhteistyösopimukseen
- tavoitteena asiakkaiden työmarkkinakyvyn ja yhteiskunnallisen osallisuuden parantuminen, osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen ja kunnille työttömyydestä aiheutuvien kulujen väheneminen
- monialainen työryhmä: sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia, TE-asiantuntijoita, psykologi, fysioterapeutti, Kelan työkykyneuvoja
- tiivis yhteistyö terveystalujen kanssa
- työkykytiimi**
  - asiakkaiden palvelutarpeena työkyvyn / työkyvyn / työkyvyn / terveydentilan selvittely
  - kartoittaa asiakkaan kokonaisvaltaisen tilanteen, laatii lausunnon sosiaalisesta tilanteesta ja toimintakyvystä, tekee läheteet terveydenhuoltoon, koordinoi palvelua eri toimijoiden kesken, toteuttaa kuntoutussuunnitelmaa yhdessä terveydenhuollon kanssa

Kymsote

TYÖKYKYTIIMI

Kymsote

	1) Asiakkaaksi ohjautuminen	2) Nykytilanne ja toimintakyky	3) Työkykyyn selvittäminen	4) Kuntoutuksen toimet	5) Asiakkuuden päättäminen
	asiakkaan toimintakyky on alentunut, työkykytyömyöden uhka, selvittämätön työkykyyn vaikuttava terveysongelma, kokonaistilanne on arvioitava	todetaan, että asiakkaan tilanne vaatii lisäselvitystä - jaa työkykytymän asiakkaaksi	lehdään tilanteen kartoituksen työkykytymässä	ennen lisäselvitykseen ohjaamista kootaan tiedot työkykytymässä ja sovitään yhdessä jatkosta, yhteinen rakennus tilanteesta	tarvittaessa terveydenhuollon kanssa tehdyn hoito/kuntoutussuunnitelman toteutus
asiakas		asiakas tulee sovitulle aikavälillä	asiakas sitoutuu selvittelyyn	asiakas sitoutuu selvittelyyn	asiakas motivoitunut kuntoutuksen palveluihin
sosiaaliohjaaja/-työntekijä		tarvittaessa palvelutarvearvio, sosiaalisen tilanteen ja toimintakykyyn kartoitus	vastaa asiakasprosessista, kokoaa tiedot	vastaa asiakasprosessista, tarvittaessa avustaa asiakasta palvelujen ja etuuksien hakemisessa	vastaa asiakasprosessista, kun asiakas hakee työkykytymässä osallistua kuntouttavaan työtoimintaan/sosiaalisen kuntoutuksen laajamallisen kuntoutuksen palveluihin
te-asiiantuntija		asiakas siirtyy työkykytymän te-asiiantuntijan asiakkaaksi Te-toimiston osuus palvelutarvearviosta	tarvittaessa työllistymissuunnitelman päivittäminen	tarvittaessa työllistymissuunnitelman päivittäminen	vastaa asiakasprosessista, kun pääpaino on ammatillisen kuntoutuksen tai te-toimiston palveluissa, tarv. työllistymissuunnitelman päivittäminen
yhteinen arviointi / suunnitelma	asiakkaan tapaa yhdessä sosiaaliohjaaja-työntekijä ja te-asiiantuntija		työkykytymän kartoituksen päätteeksi tehdään yhteinen aktivoimis- ja monialainen työllistymissuunnitelma	aktivoimis- ja monialaisen työllistymissuunnitelman päivittäminen	aktivoimis- ja monialaisen työllistymissuunnitelman päivittäminen
terveydenhoitaja		työkykytymän terveydenhoitajan tekemä terveydentarkastus		terveydenhoitaja linkkinä terveydenhuoltoon, seurata suunnitelman etenemistä, yhteistyö työkykytymän kanssa	
fysioterapeutti			tarvittaessa fysioterapeutin arvio	ryhmäpalvelut / tarv. yhteistyö terveydenhuollon kanssa	ryhmäpalvelut / tarv. yhteistyö terveydenhuollon kanssa
psykologi			tarvittaessa psykologin tuki	tarv. yhteistyö terveydenhuollon kanssa	tarv. yhteistyö terveydenhuollon kanssa
kela			tarvittaessa kartoitetaan Kelan palvelujen tarve	tarvittaessa kartoitetaan Kelan palvelujen tarve	kelan palvelut / hakeminen, päätökset
yhteistyökumppanit			lääkärin tuki ja arvio työkykyä tai jatkotutkimusten/ selvitysten tarpeesta	tarvittaessa selvityksiä ja tutkimukset, 1) perusterveydenhuolto, 2) tarvittaessa erikoissairaanhoido, MaPa 3) Hoku 4) liydentävät ostopalvelut	

Kymsote

Työkykytymän yhteystiedot

- **Kouvolan toimipaikka**, Hallituskatu 7 A, Kouvola
- sosiaaliohjaaja Satu Kaleton, p. 0400 987 055, satu.kaleton@kymsote.fi
- TE-asiiantuntija Nina Pallaskallio, p. 029 504 2129, nina.pallaskallio@te-toimisto.fi
- TE-asiiantuntija Jaana Haapala, p. 029 504 2083, jaana.haapala@te-toimisto.fi
- **Kotkan toimipaikka**, Vuorikatu 5 C, Kotka
- sosiaaliohjaaja Sanna Halonen, p. 040 184 2044, sanna.halonen@kymsote.fi
- TE-asiiantuntija Anne Ristola, p. 029 504 2192, anne.ristola@te-toimisto.fi
- **Haminan toimipaikka**, Pikkuymyränkatu 3 B, Hamina
- sosiaaliohjaaja Piret Byckling, p. 040 173 3166, piret.byckling@kymsote.fi
- TE-asiiantuntija Kirsi Partinen, p. 029 504 2165, kirsi.partinen@te-toimisto.fi

Kymsote

Yhteistyökumppaneiden palaute oppaasta ajalta 3.9.–11.9.2019

- ”Äkkiseltään katsottuna hyvä ja tärkeä paketti.”
- Lisäyksinä sisältöön toivottiin eläketukea, vammaispalvelujen myöntämää neuropsykologista valmennusta, ammatillisia valmentavia koulutuksia (VALMA / TELMA), Kelan harkinnanvaraista kuntoutusta sekä kuvausta kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen aikana tehtävästä työ- ja toimintakyvyn arviosta.
- Työterveyslainsäädännön mukaan työkyvyn arviointi kuuluu ensisijaisesti työterveyshuoltoon, mikäli hakija on työterveyslainsäädännön piirissä. Työttömien kohdalla työkykyä arvioi pääsääntöisesti hoitava lääkäri perusterveydenhuollossa tai erikoissairaanhoidossa. Materiaalissa pyydettiin korostamaan, että **jokaiselle** lääkärille kuuluu osata arvioida ja kuvata toiminta- ja työkykyä.
- Työkyky tai työkyvyttömyys on käsitteenä vahvasti sidoksissa kulloiseen lainsäädäntöön. Sairausvakuutuslaissa, jonka mukaan arvioidaan sairauspäivärahaa, työkyvyttömyyttä peilataan siihen työhön tai läheisesti sitä muistuttavaan työhön, johon on saanut koulutuksen, jota on tehnyt tai jota hakee. Eläkelainsäädännössä työkykyä arvioidaan kaikkeen työhön, josta on mahdollista saada toimeentulo. Poikkeuksena ovat muun lähellä eläkeikää olevat hakijat ja erot lainsäädännössä julkisella ja yksityisellä sektorilla. Kun henkilö on saanut sairauspäivärahan 300 päivältä, eläkettä ei myönnetä automaattisesti sen jatkoksi, koska lainsäädäntö ja se mihin toimintakykyä verrataan, muuttuvat ja toimeentulo usein vaarantuu. Toimeentulon turvaamiseksi hakijat, työssä käyvätkin, ohjataan nykykäytännön mukaisesti työnhakijaksi. Sairausvakuutuslain ja eläkevakuutuslain ero aiheuttaa hankaluutta, johon törmätään toistuvasti. Oppaaseen toivottiin selvennystä asiaan.
- ”Erityisen tarkkaan harkittavaksi ”yleinen työkyvyttömyysmääritelmä” – voi olla jkv harhaanjohtava. Kuten aiemmin on todettu, työkyvyttömyyden määritelmä on erilainen eri etuuksissa – sairauspäiväraha arvioidaan työkykyä esim. vakuutetun omaan työhön tai hänen työnhakuammattiinsa, kansaneläkettä haettaessa määritelmät ovat toiset. Ikäkin vaikuttaa etuuden arvioinnissa siihen, mihin työkykyä arvioidaan.”
- ”Kiitos erittäin mielenkiintoisesta lukupaketista! Tarpeellinen, hyvä tietopläjäys, ja on hienoa, että myös päivittäminen on huomioitu. Säännölliset tarkistukset yhteystietojen, linkkien ja sisällön osalta ovat aina tarpeen ja hyvä merkitä vuosikalenteriin.”
- ”Harkittavaksi – voisiko työkyky-kappaleessa jo olla lyhyesti, miten, kuka ja milloin työkykyä määrittää?”
- ”Muistuttaisin ihan tavallisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Työttömän henkilön elämän kokonaisuus tulisi huomioida ihan tavallisessa sote-työssä, tavallisilla vastaanottokäynneillä.”
- Lisäyksenä linkki <https://www.kela.fi/laakarinlausunnot-ja-todistukset>. ”Sähköisen B-lausunnon tulevan, laajan käyttönoton myötä Kelan yhteistyökumppaneille suunnatut sivut menevät uusiksi, joten linkin päivittämisen kanssa on hyvä olla tarkkana.”
- Kelan vaativan lääkinällisen kuntoutuksen osio nähtiin turhan laajahkona ja sitä pyydettiin tiivistämään.
- Työttömän sosiaaliturvasta toivottiin tiivistettyä koontia.
- Monialainen yhteistyö Kymenlaaksossa koettiin olennaisena ja hyvänä osiona. Sitä selventäisi kuvio asiakkaan tukipolusta sekä lähetteiden ja toimenpiteiden etenemisestä.
- ”Todella laaja paketti ja sisältää ymmärtääkseni kaiken tarvittavan tiedon.”

- Uuden lääkärin perehdytyksen tueksi toivottiin A4-kokoista prosessikaaviota työttömien terveystarkastuksesta.
- ”Tulisiko olla maininta siitä, että on tilanteita jolloin Kela voi myöntää kuntoutusta työeläkekuntoutuksen asiakkaille? Jos työeläkekuntoutus hylätään, asiakkaan kannattaa olla yhteydessä Kelaan, koska on palveluita, joita Kela voi myöntää, vaikka ensisijainen oikeus on työeläkekuntoutukseen, esim. ammatilliset kurssit (Taito-kurssit) tai pitkäkestoisempi työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus tilanteissa, joissa asiakas tarvitsee runsaasti työhönvalmentajan tukea.”
- Hyvänä kuntoutukseen liittyvänä lähteenä suositeltiin lisäämään linkki https://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AA-TOS/PDF/AATOS_13_Kuntoutettavasta_kehittajakumppaniksi.pdf.